

Universita Karlova

Filosofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Kryštof Zeman

„Bachaři, vězně politického nenáviděti budeš!“

**Tzv. borská vzpoura jako prostředek k utužení disciplíny uvnitř
Sboru vězeňské stráže?**

„Screw, Thou Shall Hate the Political Prisoner!“

So called The Bory Rebellion as a means to an End to Strengthen
Discipline Within the Prison Guard Corps?

Poděkování

Rád bych poděkoval panu doktorovi Randákovi za jeho cenné a přínosné připomínky, které mi poskytl během vedení této mé diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 16. dubna 2018

.....

Abstrakt

Práce se zabývá případem tzv. borské vzpoury, komunistickým režimem vykonstruovaným procesem, který se odehrál v měsících dubnu a květnu roku 1950. Snaží se postihnout tento proces v celé jeho šíři, včetně otázky, kým byl iniciován, jak probíhalo vyšetřování a soudní přelíčení. Popisuje přípravu a realizaci následné politické kampaně, jež měla znásobit účinky procesu směrem ke Sboru vězeňské stráže. Zároveň hledá odpovědi na otázky, zda primárním cílem procesu bylo skutečně utužit disciplínu v SVS, nebo vládnoucí diktatura jím sledovala i další záměry a jak, a jestli vůbec, byla o procesu informována široká veřejnost. Pozornosti se dostane i obětem tohoto případu a jejich dalšímu osudu. Práce čerpá především z originálních dokumentů z fondů Národního archivu a Archivu bezpečnostních složek.

Klíčová slova

Sbor vězeňské stráže, věznice, vzpoura, dozorce, politický vězeň

Abstract

The thesis deals with so called „The Bory Rebellion“ case, the trial fabricated by the communist regime, which took place in April and May 1950. The thesis captures the whole course of the trial, the issue by whom it was initiated , how the investigation and hearing passed. Further it describes preparation and subsequent realization of the political campaign aimed to multiply the effects of the trial towards the Prison Guard Corps. It also seeks to find out whether the primary objective of the trial actually was to strengthen discipline within the Corps, or there was also another aim pursued by the ruling dictatorship, and how , and if at all, there was any coverage of the case towards the general public. Some attention is also paid to the victims of the trial and their further fates. The thesis primarily exploits original files of the National Archive and the Archive of the Security Bodies.

Key words

Prison Guard Corps, prison, rebellion, prison guard, political prisoner

Obsah

<u>Úvod</u>	7
<u>1.Situace ve Sboru vězeňské stráže od konce druhé světové války do borského procesu</u>	9
<u>2.Poúnorová represivní legislativa</u>	14
<u>3. Situace nazrává k procesu</u>	16
<u>4. Ostrý start</u>	18
<u>5. Zrození protistátní skupiny</u>	23
<u>6. Plnou parou k procesu</u>	34
<u>7. Využití procesu k morálně politické kampani</u>	36
<u>8. Soudní fraška</u>	39
<u>9. Realizace kampaně v praxi</u>	43
<u>10. Dozvuky procesu</u>	48
<u>Závěr</u>	51
<u>Použité prameny a literatura</u>	53
<u>Seznam zkratk</u>	55

Úvod

Proces s účastníky tzv. borské vzpoury z jara 1950 a tedy spadající do prvních let vlády Vítězným únorem nastoleného komunistického režimu, se na první pohled nijak neliší od dalších jím vykonstruovaných procesů. Byly v něm vyneseny tři rozsudky smrti, dva doživotního žaláře, pro zbytek odsouzených mnohaleté tresty odnětí svobody. Mezi oběťmi se nacházely exponované osobnosti druhého odboje i politické scény Třetí republiky. V těchto ohledech rozhodně snese srovnání s nejznámějšími politickými procesy z dob Gottwaldova Československa. K tomu příběhy pojednávající o útěcích z vězení a vzpourách trestanců, témata žádaná nejen bulvárními médii. Věznicím bývá přisuzován zvláštní *genius loci*, kterým jsou lidé až magicky přitahováni. To neplatí jen v Česku. Prohlídka legendárního Alcatrazu v sanfranciském zálivu je celoročně beznadějně vyprodaná, nejlépe hodnoceným filmem všech dob je *Vykoupení z věznice Shawshank*. A přesto borský proces zůstává nejen historiky, ale i různými popularizátory historie relativně opomíjen a běžné tuzemské populaci tak téměř utajen.

Z dosavadních prací, které se alespoň částečně dotýkají borské vzpoury, za zmínku stojí především biografie jednoho z popravených, člena Sboru vězeňské stráže (dále jen též „SVS“) Čenka Petelíka, s názvem *Čeněk Petelík – dozorce vězňů a jeho cesta na popraviště*, jejímž autorem je Ondřej Hladík. Vyšla v roce 2011 jako součást periodika *Historická penologie*, zabývajícího se historií vězenství. Zde je případ zmapován nejkvalitněji. Hladík se pokouší i o typologii tehdejších členů SVS a svou práci obohatil cennými vzpomínkami Petelíkovy dcery Květoslavy Stlukové. Na případ Hladík ovšem logicky nahlíží optikou Petelíka, tím pádem se tolik pozornosti nedostává dalším osobám spojených s procesem.

Také další práce s tímto tématem se zaměřuje na konkrétního jedince, který se stal obětí procesu. Jedná se o bývalého poslance lidové strany Stanislava Broje. Autoři krátkého životopisného pojednání obsaženého ve sborníku *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti* z roku 2008, jsou Petr Blažek a Michal Kubálek. Zde se poměrně důkladně věnují Brojově politické činnosti za Třetí republiky, jeho agilnímu vystupování zvláště proti komunisty ražené zemědělské politice. Následně popisují jeho věznění na Borech až do hořkého konce na popravišti. Slabinu práce lze spatřovat v nedostatečném vytěžení dostupných archivních pramenů, cenné je naopak použití vzpomínek syna Stanislava Broje Jiřího.

I třetí muž odsouzený v procesu na smrt, major René Černý, se dočkal alespoň krátké biografie.

Pochází z pera Jiřího Plachého a vyšla jako součást specializovaného historického časopisu *Securitas imperii* v roce 2005, konkrétně v čísle věnovanému problematice 50. let. V práci je dobře zpracován Černého reálně plánovaný útěk, k němuž se chystal spolu s generálem Janouškem za pomoci jednoho z dozorců. Tento nezdařený záměr se odehrál před „vzpourou“ na Borech a platil za důvod, proč Černého realizátoři procesu automaticky zařadili mezi osnovatele převratu ve věznicích.

Případ vykonstruované vzpoury na Borech se okrajově objevuje ve výborné studii Tomáše Bursíka *Násilí páchané na politických věznicích na Borech v letech 1948-1952*, která vyšla v roce 2008 v periodiku *Paměť a dějiny*. Ta se však věnuje především krutým metodám represe vůči politickým vězňům ze strany borských dozorců. Zajímavá svědectví o tehdejších událostech na Borech lze dohledat na webových stránkách www.pametnaroda.cz v rámci projektu *Post Bellum*. Jsou zde publikovány unikátní rozhovory s katolickým knězem Antonínem Huvarem, Janem Brojem, a tehdejším dozorcem Josefem Klesou.

Nicméně, komplexní studie o borském procesu, včetně toho, jak se dotýkal vývoje v samotném Sboru vězeňské stráže, dle autora dosud schází. I proto se rozhodl pokusit se tento dluh alespoň částečně odčinit. Ve své práci si klade základní otázku, předznamenanou již zvoleným názvem, totiž nakolik tento proces skutečně měl sloužit a efektivně posloužil vládnoucímu režimu k utužení disciplíny v SVS. Tedy k přeměně sboru ve spolehlivého, komunistické straně oddaného, vykonavatele dozoru nad sice uvězněným, přesto však stále nebezpečným třídním nepřitelem.

Vedle deklarované centrální otázky výzkumu se chce autor dále zamyslet nad možnými dalšími motivacemi realizátorů procesu, do jaké míry hrála při skládání „protistátní skupiny“ roli náhoda, nebo byli někteří z odsouzených do případu vtaženi záměrně. Autor bude hledat odpověď i na to, jak a jestli vůbec režim prezentoval případ veřejnosti a v jakém směru a jakým způsobem byl propagandisticky využit. V závěrečné kapitole se chce též zaměřit na způsob, jak se komunistický režim vypořádával s borskou kauzou v následujících desetiletích. Právě všechny tyto otázky nebyly v dosavadních pracích dosud dostatečně nebo dokonce vůbec reflektovány. V neposlední řadě mu půjde o alespoň drobné představení osobností v procesu odsouzených politických vězňů. Dle autorova názoru je totiž aktuální povinností českých historiků neúnavně připomínat, zvláště pak mladým lidem, aktéry druhého a třetího odboje, aby se současná společnost mohla inspirovat jejich vysokým morálním kreditem, ctí, odvahou, a hlavně aby už nikdy nedopustila návrat režimů, proti kterým tito lidé bojovali často i

s nasazením vlastního života. *Historia magistra vitae.*

Práce se skládá z celkem deseti kapitol. První se zabývá historií SVS od druhé světové války do borského procesu. Druhá se týká poúnorové represivní legislativy, která umožňovala udílet odpůrcům režimu mnohem tvrdší tresty a byla aplikována na odsouzené v borském procesu. Třetí až šestá kapitola se už věnují samotné výrobě procesu a rekonstrukci průběhu vyšetřování. Sedmá mapuje přípravu režimu na „morálně politickou kampaň“, která měla co nejvíce vytěžit z procesu a cílit na SVS. Osmá kapitola popisuje průběh samotného soudního přelíčení i následující odvolací řízení. Devátá ukazuje, jak se navazující agitace realizovala v praxi a konečně desátá představuje pomyslný „druhý život“ borského procesu.

Autor u nejpodstatnějších kapitol využívá především primární prameny. Pro kapitoly týkající se procesu samotného jsou to materiály z Archivu bezpečnostních složek, fondy Statisticko-evidenční odbor FMV a 1. zvláštní oddělení KS MV Plzeň, dále z Národního archivu nezpracovaný fond Státní soud Praha. Pro části týkající se následné kampaně vytěžil fond Správa sboru nápravné výchovy, též dosud nezpracovaný. V rámci pramenných citací autor plně zachovává původní text, včetně očividných gramatických chyb a překlepů v sepsaných protokolech, pro zachování co možná největší míry autenticity.

1. Situace ve Sboru vězeňské stráže od konce druhé světové války do borského procesu

Vězeňská stráž byla po květnovém osvobození ponechána tak trochu mimo výrazné transformace bezpečnostních složek a zůstala, co se týče názvu i působnosti, podobná Sboru vězeňské stráže, jak byl založen už před první světovou válkou, tedy ještě v době habsburské monarchie.¹ Bývalá policie a četnictvo se proměnily ve Sbor národní bezpečnosti (dále jen „Bezpečnost“), který spadl pod Ministerstvo vnitra vedené komunistou Václavem Noskem. Komunisté tak již bezprostředně po válce dostali fakticky možnost prostřednictvím Bezpečnosti sledovat své protivníky z řad ostatních stran Národní fronty. Získané materiály mohli následně využít k jejich trestnímu stíhání po únoru 1948.² To se, mimo spousty dalších, týkalo i jedné z obětí borské kauzy, lidoveckého poslance Stanislava Broje, který často na veřejných schůzích kritizoval kroky komunistů v zemědělské politice.³ Vrcholem „černé práce“ Bezpečnosti je pak tzv. Krčmáňská aféra, pokus o atentát na tři nekomunistické ministry Drtinu, Zenkla a Masaryka. Ministři měli obdržet nevyžádanou zásilku „pekelných výbušnin“, k jejichž zneškodnění naštěstí došlo dříve, než mohly dojít k adresátům. V dodnes ne zcela objasněném případě, směřují všechny indicie ke komunistickým funkcionářům z obce Krčmáň na Olomoucku, řízeným komunisty z Bezpečnosti.⁴

Uvedené aktivity Noskem řízeného resortu názorně ilustrují fakt, že už před únorovým komunistickým pučem⁵ sloužila Bezpečnost jako úderná pěst proti odpůrcům režimu, byť ještě ne tak zcela explicitně. Proto také patřilo získání tohoto silového resortu k zásadním cílům

---

¹John, Roman. Vězeňská stráž v poválečném Československu, In: Paměť a dějiny, č. 1 2013, s. 70

²Více např. Kaplan, Karel. Pět kapitol o únoru, 1997

³Např. na veřejné schůzi lidové strany v Chebu 11. května 1946 negativně hodnotil vznik Jednotného svazu československých zemědělců a získávání půdy na základě vlastnictví stranické legitimace – in ABS, inv. Jedn. 10824. Zpráva Úřadu národní bezpečnosti v Chebu Zemské úřadovně StB v Čechách, 18. 5. 1946

⁴Kaplan, Karel. Komunistický režim a politické procesy v Československu, s. 13 a 14

⁵Termín puč v souvislosti s únorem 1948 autor práce používá, neboť mu připadá vzhledem k tehdejším krokům komunistů, ať už se jedná o činnost akčních výborů Národní fronty, hlídání každého kroku politické opozice a mnoha dalších nestandardních opatření, zcela relevantní.

komunistů při jednání o podobě Košického vládního programu, kterým zástupci demokratických stran nebyli schopni efektivně čelit.

Sbor uniformované vězeňské stráže (dále též pod oficiální zkratkou „SVS“) naopak spadal pod příslušný odbor Ministerstva spravedlnosti a v čele tohoto resortu seděl až do klíčového února 1948 národní socialista Prokop Drtina. Ten platil, alespoň viděno optikou většinové pasivity nekomunistických ministrů, mezi velké kritiky postupného prorůstání vlivu komunistů do všech významných sfér státního aparátu. Tím pádem v prvních poválečných letech nemohl vliv komunistické strany na SVS nabýt zásadnějších rozměrů, a to dle mínění autora práce zapříčinilo pozdější rozsáhlé čistky v řadách SVS s vrcholem v borském procesu v okamžiku nastolení vlády komunistické diktatury.

První výraznější normativní úpravu týkající se SVS představovalo vládní nařízení č. 3/1947 Sb. Vycházelo z poválečné snahy dozorců o upravení jejich služebního poměru, tedy o to, aby fungovali na podobné bázi jako ozbrojené bezpečnostní sbory. Zahrnovalo novou úpravu organizace, služebních a platových poměrů sboru. SVS dle nařízení sestával z úředníků vězeňské služby právní, strážní, správní a z gážístů. Dále každá krajská soudní věznice a trestní ústav měly mít svůj oddíl SVS. Nařízení též rozhodlo o povinném odborném školení a prokázání způsobilosti k výkonu služby člena SVS. Platy odpovídaly v té době ještě stále aktuálním předpisům ohledně mezd četnictva. Nutno však podotknout, že SVS stále ještě nebyl definován vojenským organizovaným útvarem. Nařízení navíc ještě není psáno jazykem typickým pro poúnorové legislativní úpravy a nijak nevybočuje ze standartních demokratických mantinelů.⁶

Obrovským problémem, kterému muselo čelit naše poválečné vězeňství, byl hrozivý nedostatek personálu s odpovídající kvalifikací. Jak stále narůstal počet vězňů odsouzených v rámci retribučního soudnictví, tak se zároveň zvyšoval nepoměr mezi počtem vězňů a dozorců. Aby se tato disproporce vybalancovala, docházelo k nucenému přijímání nekvalifikovaného personálu, povětšinou z řad dělníků. Chyběla důslednější prověrka nově přijímaných dozorců. Následkem toho se v řadách SVS vyskytovala řada pochybných povah s vyloženě vadným charakterem. Takoví jedinci si vybíjeli své násilnické touhy na vězňích a dopouštěli se dalších pracovních excesů. Tyto defekty se však předúnorová justice snažila potírat, na rozdíl od té

---

⁶Vládní nařízení č.3/1947 Sb., kterým se upravují některé otázky organizace a služební a platové poměry Sboru uniformované vězeňské stráže. Sbirka zákonů a nařízení republiky Československé, ročník 1947

poúnorové, která tolerovala násilí jako běžnou pracovní metodu.⁷

Komunisté už před Vítězným únorem útočili pomocí jimi ovládaných médií na vedení některých trestních ústavů, že nadržují zrádcům a kolaborantům.⁸ Ti prý, místo aby vykonávali svůj trest, se ve věznicích rekreují. Tyto ataky měly sloužit jako diskreditace úředníků vězeňské správy, kteří smýšleli výrazně protikomunisticky.⁹ Zde je důležité připomenout roli Václava Kopeckého v čele Ministerstva informací a osvěty, tedy opět výrazný strategický krok od komunistické strany v podobě obsazení klíčového resortu. Dle autora významnou úlohu též hrálo, že nakladatelství Práce, vydávající pro účely propagandy zásadní Rudé právo, ale třeba i satirický Dikobraz, spadalo pod Ústřední radu odborů. Tam plnil funkci předsedy sám budoucí lidově demokratický prezident Antonín Zápotocký.

Otevřeně vystoupit proti nepohodlným jedincům v řadách SVS mohla Komunistická strana Československa (dále jen „KSČ“) po únorovém puči. Bezprostředně po něm docházelo ve všech vrstvách společnosti k takzvanému „vyakčňování“, prováděnému akčními výbory Národní fronty. Jednalo se o masové čistky oficiálně nazývané „očistou veřejného života od nepřátel a reakce“.¹⁰ Mnohem výstižnější je však označení „vlna zvlčilosti“, které použil předúnorový ministr výživy za sociální demokracii Václav Majer.¹¹ Akční výbory zcela svévolně prováděly změny jak v trestních ústavech, tak v soudních věznicích. Tato „očista“ sboru se týkala víc jak čtyři sta demokraticky smýšlejících příslušníků SVS. Konkrétně ve věznici Plzeň – Bory, klíčové pro téma této práce, to znamenalo, že v rámci rozhodnutí akčního výboru SVS pro tuto věznici došlo již 27. února 1948 k okamžitému odvolání přednosta věznice JUDr. Karla Černého a jeho nejbližších spolupracovníků.¹² Pro představu

---

⁷John, Roman. Vězeňská stráž v poválečném Československu, In: Paměť a dějiny, č. 1 2013, s. 71

⁸Více k tématu rostoucího tlaku komunistů na ostatní strany Národní fronty za pomoci médií např. Brenner, Christiane. Mezi Východem a Západem, Argo, 2015

⁹Viz např. výrok komunistického poslance Janulíka (cit.): „Za dřívějšího systému nebylo řídkým zjevem, že vězeňská stráž podporovala Němce, kolaboranty, rozvratníky, sabotéry, a bránila tím náležitému provedení trestu.“ In.: Společná Česko – slovenská digitální parlamentní knihovna, NS RČS 1948, 21. schůze, 22. 12. 1948

¹⁰Kaplan, Karel. Komunistický režim a pol. procesy v Československu, s. 25, 26

¹¹Tamtéž, s. 26

¹²Bursík, Tomáš. Násilí páchané na politických věznicích na Borech v letech 1948–1952. In: Paměť a dějiny, č. 4, 2008, s. 113

konkrétních poměrů, k datu 30. 4. 1948 se nacházelo ve věznicích v českých zemích 21589 trestanců, na něž připadalo 1674 členů SVS. To znamenalo výrazný podstat v počtech dozorců. Zatímco za první republiky jeden člen vězeňské stráže připadal na osm odsouzených a obviněných, tady se počet zvedl téměř na třináct. Za pomoci nejrůznějších náborových akcí tudíž komunisté potřebovali získat nové, už pokud možno prověřené dozorce. Cílem režimu bylo dostat se na počet 2273 osob.¹³ Dle názoru autora by ještě vyšší tempo čistek způsobilo téměř neschopnost SVS vykonávat své základní povinnosti, proto komunisté z těchto ryze praktických důvodů museli postupovat pozvolněji.

Stav po první čistce v řadách vězeňských dozorců nepřinesl vedení KSČ ještě dostatečné uspokojení. Proto vláda přišla se zbrusu novým zákonem, cílícím přímo na SVS. Na 21. schůzi Národního shromáždění Republiky Československé došlo ve středu 22. prosince 1948 k bezproblémovému schválení zákona č. 321/1948 Sb., o Sboru uniformované vězeňské stráže, a to přesně v tom znění, jak jej předložily výbor branný a bezpečnostní spolu s výborem ústavně – právním. Poslanec Jan Janulík z KSČ, zpravodaj branného a bezpečnostního výboru, zdůraznil ve své řeči potřebu přeměny SVS ve vojensky organizovanou složku, která pomůže odstranit její dosavadní byrokratismus a nevyhovující organizaci. Mluvil o nadřzování vězeňské stráže Němcům, kolaborantům a sabotérům za bývalého systému. A naopak do kontrastu uvedl, že s komunistickými funkcionáři se zacházelo hanebně a byl jim odepírán status politických vězňů. Konkrétně argumentoval potřebu přijetí zákona následovně: „Vítězství pracující třídy, započaté květnovou revolucí a dovršené historickým únorem, neznamená, že by pracující třída nebyla vystavena útokům poražené reakce. Je to období boje proti poražené třídě, jejíž tisíce stoupců, fašistických zločinců, neštítících se žádných prostředků ani přímých útoků, si odpykává zasloužený trest ve vězeňských ústavech. Jsou to ti, kteří se dostávají do konfliktu se zákony lidově demokratické republiky, aby zmařili úsilí pracující třídy vybudovat osvobozený stát jako lidovou demokracii, která nám zajistí pokojnou cestu k socialismu. Je proto v zájmu všech, aby výkon trestu při potrestání těchto lidí byl řádně zajištěn. Máme však důkazy, že tomu tak není, je proto třeba nový zákon co nejrychleji uvést v život, neboť část Sboru vězeňské stráže náležela též k nástrojům poražené třídy, která jimi utvrzovala svoji posici a sloužila především jejím zájmům.“ K tomu, aby k těmto závadným jevům nedocházelo, měl podle Janulíka přispět zásadní bod druhého paragrafu zákona,

---

¹³Staněk, Tomáš. Retribuční vězni v českých zemích 1945-1955, s. 85

v kterém stálo, že členem SVS může být jen lidově demokratickému zřízení plně oddaný občan.¹⁴ Uvedený citát názorně demonstruje jednu ze strategií komunistické diktatury, totiž formovat obraz vnitřního nepřítele, který neustále ohrožuje lidově demokratické zřízení. Nešlo tedy zdaleka jen o faktickou potřebu vypořádat se s protivníkem, ale vytvoření dojmu permanentního nebezpečí a ohrožení, jež měl mířit k veřejnosti a zároveň legitimizovat represivní opatření režimu.

Autor práce by se rád pozastavil nad poslancem zdůrazněným údajným upírání práv politickým vězňům-komunistům. To působí zvláště nepatřičně při srovnání s poučným přístupem k politickým vězňům, kteří měli ve věznicích mnohem tvrdší podmínky než obyčejné kriminální živly. Z leninsko - stalinistického pohledu na svět, který vychází z premisy, že politický vězeň je na rozdíl od běžného kriminálního-fakticky nepolepšitelný, a tudíž pro budování světlých zítřků nepoužitelný, se to však jeví vcelku logické.

Poslanec za v té době již „loajální“ lidovou stranu, Dr. Antonín Prokeš, zpravodaj výboru ústavně – právního, u nového zákona zdůraznil povinnost státní spolehlivosti, tedy oddanost SVS lidově demokratickému režimu. A hlavní novum zákonné úpravy viděl v tom, že příslušníci SVS nově podléhají vojenskému kázeňskému a kárnému právu, a hlavně soudům a trestním zákonům pro osoby vojenské.¹⁵ To konec konců plně zapadá do kontextu snah celého východního bloku o co možná nejintenzivnější organizační podchycení a militarizaci společnosti v době „ledové fáze“ studené války.¹⁶ A to i přes vznešený, režimem přisvojený a neustále opakovaný název „tábor míru“.

Zákon samotný v prvním paragrafu říká, že se zřizuje veřejný ozbrojený a jednotně organizovaný SVS, jehož působnost se vztahuje na celé území státu. Úkol SVS je správní a strážní služba při výkonu soudní a jiné vazby vykonávané ve vězeňských ústavech a zajištění bezpečnosti a pořádku v justičních budovách a částech budov užívaných justiční správou. Klíčový je druhý paragraf, kde jsou stanoveny podmínky pro působení v řadách SVS. Znějí

---

¹⁴Společná Česko – slovenská digitální parlamentní knihovna, NS RČS 1948, 21. schůze, 22. 12. 1948

¹⁵Tamtéž

¹⁶Termín „ledová fáze“ pochází od autora práce, který jej používá pro označení období od března 1947 až do února 1956, tedy od Trumanovi doktríny až do 20. sjezdu KSSS, kde došlo k odhalení některých zločinů Stalina a odsouzení kultu osobnosti. viz – Zeman, Kryštof. „Ledová“ fáze studené války na ostnech Dikobrazu: nejužší období studené války (1947-1956) v satirické reflexi Západu v týdeníku Dikobraz, 2015

následovně: Za příslušníka SVS může být přijat jen ten kdo: a) je československým státním občanem, je státně spolehlivý, je oddaný lidově demokratickému zřízení a občansky bezúhonný, b) je ke službě způsobilý, c) překročil 21 a nedosáhl 30 let věku (zde se připouští výjimka), d) má vojenský výcvik, vykonav předepsanou presenční službu. Pokud splňují tyto zákonné podmínky, dojde zároveň ex lege k převedení Ministerstvem spravedlnosti dosavadních příslušníků SVS do nové struktury sboru.¹⁷ Paragrafu 2 se vyplatí věnovat zvláště podrobně, aby si čtenář mohl uvědomit, jak se tímto zákonem vládnoucí režim snažil výrazně obrnit proti nežádoucím vlivům na dozorce, respektive mít proti nim pro budoucnost patriční legislativní nástroj a na jeho základě si vychovat spolehlivé, myšlenky socialismu oddané kádry. Zkrátka vytvořit ze SVS údernou sílu režimu ve stylu Státní bezpečnosti (dále jen „StB“), bojující i v prostředí již odsouzených a vězňených další podobu bitvy proti vnitřnímu nepříteli zřízení. To se mu ale, dle dále popsanych událostí, zpočátku příliš nezdařilo.

V paragrafu 5 se lze dočíst, že každý příslušník SVS musí sloužit dva roky na zkoušku a má v této době vykonat odbornou prověrku, jejíž obsah později stanoví Ministerstvo spravedlnosti. Každý příslušník SVS se musí při vstupu zavázat k čtyřleté povinné službě, do té se však již započítává dvouletá zkušební doba. Paragraf 6 se týká podřízenosti SVS Ministerstvu spravedlnosti. V sedmém paragrafu se zdůrazňuje vojenský status příslušníků SVS a z toho plynoucí jejich podléhání stejným soudům a trestním zákonům, kterým podléhaly osoby vojenské. To znamenalo mimo jiné hrozbu mnohem vyšších trestních sazeb, což mělo účinně odradit příslušníky SVS od páchání „trestných činů“ proti lidově demokratickému zřízení. A konečně paragraf 8, díky němuž získávají členové SVS stejná práva jako stráž příslušníků Sboru národní bezpečnosti.¹⁸

Nová legislativa umožnila režimu počátkem roku 1949 druhou řadu čistek v srdci SVS. Politicky nespolehlivými, a tedy nepřevedenými do nově utvářeného sboru, bylo shledáno zhruba 10 procent členů SVS. Konkrétně se jednalo o 170 osob z celkového počtu 1647. V první polovině roku 1949 se snížil celkový počet zaměstnanců o 419 lidí. Podtrženo sečteno, po tzv. očistě sboru chybělo v roce 1949 do optimálního stavu 2273 osob plných 711 příslušníků. Čtrnáct vězňů tak připadalo na jednoho člena vězeňské stráže. Náborové akce v následujících

---

¹⁷Zákon č. 321/1948 Sb.

¹⁸Tamtéž

letech však začaly přinášet své plody, a početní stav se tak podařilo vybalancovat.¹⁹ K tomu mohl přispět, alespoň dle mínění autora, výrazný benefit v podobě přidělu služebního bytu, což v poměrně neutěšené bytové situaci tehdejší doby muselo být velkou motivací k tomu, stát se „bachařem“.

Služební a platové podmínky vězeňského personálu nově stanovil zákon č. 200/1949 Sb., který definitivně dokončil přeměnu SVS ve vojensky organizovanou složku, jež se skládala ze strážmistrů a důstojníků.²⁰ Čtvrtý odbor Ministerstva spravedlnosti nahradilo ve funkci ústředního řídicího orgánu velitelství SVS. Do jejího čela byl dosazen v dubnu 1949 plk. Milan Kloss, který už předtím řídil zmiňovaný vězeňský odbor Ministerstva spravedlnosti. Jednalo se o vystudovaného právníka, bývalého bezpečnostního referenta Místního národního výboru Kroměříž.²¹ Role tohoto muže v borském procesu, jak autor později uvede, nebyla marginální.

K popisu výkonu služby vězeňského strážce po únoru 1948 je třeba ještě zmínit rozmáhající se fenomén trestaneckých pracovních táborů (dále jen TPT), které spadaly pod příslušná pevná vězeňská zařízení. Tyto pracovní tábory se většinou nacházely v blízkosti průmyslových závodů.²² O službu v TPT byl mezi dozorcí velký zájem a pracovali zde de facto za odměnu oblíbenci ředitele věznice.²³ Panoval v nich volnější režim než ve věznicích jako takových, a to jak z hlediska dozorců, tak do jisté míry i vězňů. „Bachaři“ si mohli všelijak přilepšit, například z táborové kuchyně.²⁴

K dokreslení situace ohledně vývoje SVS je také nutné zmínit nový systém vzdělávání vězeňského personálu. Ten začal platit roku 1949 a spočíval v tříměsíčním výcvikovém kurzu. Vojenskou a služební část přípravy doplnila třetí, neméně zásadní, ideologická průprava. V rámci ní se příslušníkům SVS intenzivně vštěpovalo, že protistátní vězni představují největší hrozbu lidově demokratického zřízení, a proto se s nimi má jednat s co největší tvrdostí.²⁵

---

¹⁹John, Roman. Vězeňská stráž v poválečném Československu, In: Paměť a dějiny, č. 1, 2013, s. 72

²⁰Zákon č. 200/ 1949 Sb., o platových poměrech příslušníků ozbrojených sborů

²¹Tomek, Prokop. Dvě studie o československém vězenství 1948–1989, Praha 2000, s. 31

²²John, Roman. Vězeňská..., s. 73

²³ABS, V-1905 Plzeň, zápis o výpovědi Jaroslava Bumby, 23. 4. 1950

²⁴Tamtéž

²⁵John, Roman. Vězeňská..., s. 73

Autor práce je o to více udiven statečností některých dozorců, kteří i přes všechny politické příkazy, projevili účast s osudem politických vězňů a snažili se jim alespoň o něco zmírnit jejich utrpení. Ačkoli ze začátku ještě asi netušili, že i tyto drobné projevy lidskosti je mohou v krajním případě dostat až na šibenici.

2. Poučovací represivní legislativa

Když komunisté po 25. únoru 1948 uzurpovali moc ve státě, ruku v ruce s tím už spousta tzv. bývalých lidí²⁶ začala pod kuratelou akčních výborů Národní fronty mizet z veřejného života.²⁷ Další krok, nezbytný k dosažení „šťastných socialistických zítřků“ realizovaných novým vládnoucím režimem, představovalo vydání nových zákonů. Zákonů formulovaných tak, aby se na základě jejich aplikace mohlo přistoupit k co nejtvrdějším trestním postihům nejen všech odpůrců nových pořádků, ale i nepřátel účelově vyráběných. Jejich nalézání představovalo dobový kolorit ve všech tzv. lidových demokraciích, neboť tím totalitní režim legitimizoval svou moc. I když je nepřítel zdánlivě na kolenou, musí být znovu srážen k zemi. Ať už faktický, či pouze režimem vykonstruovaný protivník totiž nikdy nespí a neustále ohrožuje socialistické výdobytky získané po druhé světové válce a Vítězném únoru: „Nejistota musela stále trvat – třeba jen z propagandistických důvodů nemohla nepřátelská hrozba zmizet úplně.“²⁸

Původně se trestalo podle prvorepublikového zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb., jehož vydání nepřímo podnítil atentát na tehdejšího ministra financí Aloise Rašína. Trestní sazby v něm obsažené nebyly však vládnoucí diktaturou shledány dostatečně vysokými. Proto 6. října 1948 komunisty dirigované Národní shromáždění schválilo dnes už emblematický zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky.²⁹ Tento zákon nabyl účinnosti brzy poté, 24. října 1948, a obsahoval v porovnání s prvorepublikovou úpravou nesrovnatelně tvrdší tresty za delikty páchané proti státu. Slovník, který se v tomto zákoně objevuje, i celá jeho dikce na první pohled bijí do očí. Jednotlivé paragrafy jsou co možná nejpružnější, aby zákon působil maximálně flexibilně a postihl různorodou škálu úkladů strojených nepřáteli lidově demokratickému zřízení. Lze to demonstrovat například na

---

²⁶ Názvem „bývalí lidé“ označovala interně komunistická Státní bezpečnost občany majetné nebo politicky aktivní před Únorem 1948, oficiálně souhrnně označované jako „příslušníci poražených tříd“.

²⁷ Snad jen vyjma krátké epizody z období pražského jara v podobě organizace K 231, sdružující bývalé politické vězně komunistického režimu.

²⁸ Randák, Jan. V září rudého kalicha. Politika dějin a husitská tradice v Československu, s. 277

²⁹ Sbíрка zákonů republiky Československé, Zákon č. 231 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, vydáno 16. října 1948

závěrečném bodu e) paragrafu 1 pod titulem Velezrada. V něm stojí, že smrtí bude viník potrestán, je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost. Pod termínem „zvláštní okolnost“, jak uvidíme i v procesu, o němž pojednává tato práce, se mohlo skrývat téměř cokoli. Invence prokurátorů státního soudu při výkladu tohoto gumového ustanovení byla, samozřejmě v rámci mantinelů předem nastavených nejvyšším stranickým vedením, pozoruhodná.

Ve stejný den, kdy došlo k schválení zákona č. 231/1948 Sb. se Národní shromáždění republiky Československé usneslo v přímé návaznosti na zákoně č. 232 Sb., o státním soudu. Státní soud představoval novou instituci, která měla dle příslušného paragrafu 17 konat řízení a rozhodovat o trestných činech podle výše zmíněného zákona č. 231/1948 Sb., u kterých navrhne žalobce trest smrti nebo trest odnětí svobody delší deseti let. Bod b) tohoto ustanovení doplňuje, že se to může týkat i dalších zločinů nebo přečinů, určí-li veřejný žalobce projednání před státním soudem. Pravomoc státního soudu se vztahovala i na osoby podrobené vojenské soudní pravomoci a jeho působnost zahrnovala celé území Československé republiky. Státní soud se skládal z prezidenta, potřebného počtu viceprezidentů, občanských a vojenských soudců z povolání a soudců z lidu. Pro soudce z lidu, zvláštního to výtobytku socialismu, platilo jmenování vládou na návrh krajských národních výborů na dobu jednoho roku. Zákon dále praví, že přijetí a zastávání úřadu soudce z lidu je občanskou povinností, a proto k jeho odmítnutí může dojít jen ze závažných důvodů. Jinak následuje trest ve formě vysoké finanční pokuty. Státní soud soudil v pětičlenných senátech ve složení předseda, dva soudci z povolání a dva soudci z lidu.³⁰

Působnost státního soudu lemovala celé tzv. zakladatelské období³¹ komunistického režimu v Československu. Soudil všechny monstrprocesy³², včetně procesu se skupinou Milady Horákové a procesu s protistátním centrem Rudolfa Slánského, dva širší veřejnosti neznámější a už ve své době také nejmedializovanější. Činnost státního soudu, jenž sídlil v Praze na Pankráci, skončila k poslednímu dni roku 1952. To se již měnila strategie režimu, a to i

---

³⁰ Sbírnka zákonů republiky Československé, Zákon č. 232, o státním soudu, vydáno 16. října 1948

³¹ Podle většiny historiků zabývajících se komunistickou totalitou tak bývá označováno období od Vítězného února do smrti Stalina, respektive Gottwalda, tedy od roku 1948 do roku 1953.

³² Dle historika Karla Kaplana definice monstrprocesu nespočívá pouze v drakonických trestech, včetně trestu hrdelního, ale též v přesahu procesu mimo československé hranice.

v souvislosti se změnami v Sovětském svazu.³³ Vládnoucí elity Československa ztrácely zájem o veřejné procesy zinscenované do podoby monstrózního divadelního představení, jež mělo vyvolat touhu lidu po krvi souzených nepřátel režimu. V následujícím období se tresty smrti vyskytovaly již v mnohem menší míře a celkově se volily mnohem méně nápadné strategie na potírání třídního nepřítele.

---

³³ Smrt Stalina v březnu 1953, následný boj o moc a posléze vrchol ve XX. sjezdu KSSS, kde nový generální tajemník Nikita Chruščov přednesl zlomový referát odsuzující kult osobnosti a poukazující na některé zločiny do té doby nedotknutelného Stalina.

3. Situace nazrává k procesu

I přes provedená opatření k utužení jednoty a spolehlivosti SVS, špičky poúnorového Ministerstva spravedlnosti stále nenabýly přesvědčení, že „očista“ Sboru dosáhla úrovně, jakou režim potřeboval. Důkaz představovaly množství se závadové jevy, kdy spolupráce dozorců s vězni ve věznicích nebo ještě častěji v trestaneckých pracovních táborech vykazovala podstatně větší míru výskytu, než jakou mohl vládnoucí režim snést a tolerovat. Jednalo se o zprostředkování cigaret, jídla, pronášení dopisů nebo předávání informací získaných ze zahraničního rozhlasu a další služby pro odsouzené. Šlo ale i o mnohem vážnější prohřešky, jako např. přímá spolupráce dozorců s vězni k umožnění útěku. Takový případ se stal i ve věznici na Borech. Jaroslav Flemr, příslušník SVS na zkoušku, plánoval společně s generálem Karlem Janouškem, bývalým velitelem československého zahraničního letectva ve Velké Británii, a s dalším účastníkem druhého odboje, majorem Reném Černým³⁴, útěk z Borů a dále do západního Německa. K realizaci plánu „díky ostražitosti ostatních příslušníků oddílu“ (slova velitele SVS Milana Klosse) se však již nestihlo dojít. Flemr státní soud 29. listopadu 1949 odsoudil pro zločin velezrady a pokus o vyzvědačství k těžkému doživotnímu žaláři. Proces s Janouškem a Černým následoval 28. března 1950 se shodným ortelem, na základě porušení stejných paragrafů zákona na ochranu lidově demokratické republiky.³⁵ René Černého to v konečném důsledku stálo život, poté co byl naprosto bezprecedentně, bez přímých důkazů, naroubován do případu borské vzpoury. Jako bývalý útekář ideálně zapadal do připraveného vzorce údajného spiknutí, což pro něj znamenalo lístek na popraviště. Kritika tohoto postupu se dokonce objevila již ve zprávě kontrolně inspekční skupiny Ministerstva vnitra při prvním přešetření případu vzpoury na Borech v červnu 1956. V ní mimo jiné stojí: „U René Černého soud vycházel z předcházející trestné činnosti, kdy se René Černý pokoušel o útěk z vězení, a proto soud vyslovil domněnku, že René Černý musel o připravované akci

---

³⁴ Více k osobě majora René Černého Plachý, Jiří. Major René Černý – zapomenutá oběť, In: Securitas imperii, č. 12, 2005

³⁵ Národní archiv, fond Správa sboru nápravné výchovy, nezpracované, Rozkaz č. 3 velitelství SVS velitele Milana Klosse

vědět a musel být do ní zapojen.“³⁶

V rámci odvolacího řízení u Nejvyššího soudu v Praze, který potvrdil 20. května 1950 Černého absolutní trest ve věci borské vzpoury, zaznělo ústy předsedy soudu doktora Malého na adresu Černého toto tvrzení: „Jsem přesvědčen o tom, že kdyby se mu povedlo uprchnout z vězení, nerozpakoval by se zavraždit prvního člověka, který by mu padl do ruky, třeba malé dítě. Účast jeho osoby mezi ostatními je pro celý případ charakteristická. Dokazuje, že naši nepřátelé neskládají svoje zbraně, že používají všech prostředků v boji proti naší republice.“³⁷ Toto z dnešního pohledu nesmyslné, ale o to mrazivější vyjádření představitele komunistické justice, názorně ukazuje svéráznou logiku způsobu argumentace tehdejšího zlidovělého soudnictví.

Když tedy ministr spravedlnosti Alois Čepička, jeho náměstek, šedá eminence politických procesů, Karel Klos a velitel SVS Milan Kloss viděli současnou situaci ve vězeňství, usoudili, že ani opatření v podobě poučovacího čistek a dalších eliminací spojených s novým zákonem, o Sboru uniformované vězeňské stráže nejsou dostačující. Ani to, že většina SVS vlastnila stranické legitimace KSČ, evidentně neznamenovalo bezmeznou loajalitu straně a dělnické třídě. Což ostatně patřilo k tehdejším znamením doby, odhalovat nepřátele režimu přímo v komunistických řadách. Bylo nutné přitvrdit a řečeno slovníkem vládnoucí garnitury „vyříznout vše nezdravé z těla SVS“. Na poradě v ústředním sekretariátu KSČ ze dne 14. března 1950 Čepička důrazně připomínal nutnost uspořádání exemplárního procesu určeného SVS, který patřil ke klíčovým úkolům pro jeho resort spravedlnosti, stanovených na zasedání ÚV KSČ z února 1950.³⁸ Výše zmínění tedy přistoupili k realizaci poněkud sofistikovanějšího řešení. Od února 1950 byli na pokyn Milana Klosse vysláni do některých útvarů SVS zvláštní pracovníci pod krycími jmény ve funkci zástupců pro politické věci. V rámci svého delikátního úkolu měli vytvořit mezi vězni zpravodajskou síť a s její pomocí odhalit dozorce, kteří mají nedovolené styky s vězni, zejména politickými, nebo nějakým způsobem nedodrží předepsané

---

³⁶Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Zpráva o prošetření případu Karla Pražáka, červen 1956

³⁷Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Protokol o ústním odvolacím řízení u nejvyššího soudu z 20. května 1950 o odvolání obžalovaných Čenka Petelíka...

³⁸Národní archiv Praha, fond Klosův archiv, sv. 148–168, Zápis z porady konané 14. 3. 1950 na Ústředním sekretariátu KSČ, 14.3. 1950

povinnosti.³⁹ Na základě takto získaných indicií pak měl vzniknout samotný proces. Nyní zbývalo jen počkat, odkud přijde zpráva, že se plán podařilo uvést do života.

Past sklapla ve věznici Plzeň-Bory, kde nastoupil v březnu 1950 s operativním úkolem Evžen Stroin. Na otázku, proč zrovna tam, existuje pravděpodobně ta nejbanálnější odpověď. Jednalo se o obyčejnou náhodu, byť bezpochyby podpořenou horlivostí příslušníka Stroina. Prameny alespoň nenabízejí jinou variantu. Proč získal pověření právě Stroin, tehdy ani ne třicetiletý absolvent pěti tříd obecné a dvou tříd měšťanské školy, bývalý partyzán a v době únorového puče člen Lidových milicí, prameny bohužel neprozrazují. Stroin zamířil plnit stranické zadání do borské věznice ihned poté, co absolvoval vstupní kurz člena SVS na škole v pražských Řepích. Lze jen spekulovat, že působil dojmem zapáleného komunisty a zřejmě nekompromisní „mlátičky“, což v době zostřujícího se třídního boje na začátku 50. let platilo za lepší kvalifikaci než dosažené vzdělání. Kombinace režimu oddaného, a přitom patřičně vzdělaného příslušníka Bezpečnosti se v padesátých letech vyskytovala ryze svátečně a přílišné přemýšlení kolikrát opravdu nebylo žádoucí. I tak lze předpokládat, že u něj nadřazení shledali určitou elementární inteligenci a bystrost, bez nichž by byl jen stěží schopen provést poměrně náročný úkol. Stroin svou misi popsal takto: „Po skončení školy jsem byl vyslán na zvláštní úkol velitelem sboru (byl jím zmíněný Milan Kloss - pozn. autora) a ministrem Dr. Čepičkou do trestního ústavu Plzeň – Bory. Situace mezi odsouzenými byla v té době krajně neuspokojivá, tito byli vzpurní, šířila se mezi nimi nepřátelská propaganda. Krátce po nastoupení jsem zjistil, že toto je především zapříčiněno alibistickým postojem některých dozorců vězňů, kteří byli s odsouzenými přímo spřežení. V krátké době jsem získal několik informátorů z řad odsouzených a zjistil závažné poznatky na dozorce vězňů Čenka Petelíka. Nechával odsouzeným poslouchat na komandě v Horní Bříze (TPT náležející k věznici Plzeň-Bory - pozn. autora) zahraniční rozhlas a společně s odsouzenými plánoval jejich hromadný útek odsouzených státním soudem. Měl jsem poznatky i o tom, co dělal Petelík ve věznici přímo na Borech. Pomáhal bývalému generálovi Píkovi pronášet dopisy z věznice a nedovolené styky udržoval i s ostatními odsouzenými, kterým různým způsobem pomáhal.“⁴⁰ Nebohý Petelík se tak stal hlavní tváří rodícího se procesu.

---

³⁹ Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Vyjádření k objasnění případu Petelík a spol. tehdejšího velitele věznice Plzeň – Bory Františka Šafářčika, 11.6. 1956

⁴⁰ Tamtéž, Vyjádření k objasnění případu Petelík a spol. Evžena Stroina, 11.6. 1956

4. Ostrý start

Evžen Stroin nepotřeboval na ohledávání terénu příliš času, ostatně zběsilá rychlost byla signifikantní pro celý borský případ. Už 17.dubna 1950 vedl výsledky s vytipovanými kriminálníky, pravděpodobně šlo o tytéž trestance, od kterých získal informace o protistátní činnosti dozorce Čenka Petelíka. Nutno dodat, že Stroin od začátku postupoval v úzké kooperaci s velitelem věznice Františkem Šafarčíkem a osvětovým důstojníkem Václavem Ladmanem.

Vyslýchání trestanci, do jednoho odsouzení za čistě kriminální delikty, pracovali pod Petelíkem v TPT spadajících pod borskou věznici. Jednalo se o Černice, kde Petelík sloužil dva a půl měsíce od ledna 1949, a Horní Břízu⁴¹, kde strávil stejný časový úsek od 15.listopadu 1949. V protokolech se objevuje především hojnost případů porušení služebních povinností Petelíka, ale již také zmínky o jeho kontaktu s politickými vězni při jeho strážní uvnitř věznice.

Břetislav Jeníček, odsouzený ke dvaceti rokům těžkého žaláře podle paragrafu 3 retribučního dekretu, vypovídal o návštěvách Petelíkovy rodiny v TPT v Horní Bříze, které Petelík servíroval ve své kanceláři jídlo z trestanecké kuchyně a nechal ji volně se pohybovat po táboře. V Černicích údajně šmelil s potravinami, u trafikantky směnil brambory za cigarety, v konzumu nakoupil likéry, ale zapsal je jako *Maggi*. S trestanci hrál karty a poslouchal s nimi londýnský rozhlas. Za finanční profit (nejen pro sebe, ale i pro „brigádníky“) posílal vězně na brigádu k místnímu majiteli cihelny nebo k řezníkovi na výkop stromků. Hojně si dle Jeníčka vodil do kanceláře dámskou společnost. Aby mohly dámy nepozorovaně proklouznout v případě náhlého vyrušení, nechal Petelík přeříznout okenní mříže a udělat je rozevírací na zámek.⁴²

Výše zmiňované prohřešky by jistě stačily k vykreslení Petelíka jako nevhodného člena SVS, ale mnohem zásadnější roli pro realizátory procesu hrála jiná část Jeníčkovy výslechu. Jelikož Petelík považoval Jeníčka za sobě nakloněného vězně, svěřil se mu se svými vazbami na politické vězně z přísně střeženého oddělení D-1⁴³, kde Petelík mezi pobyty v TPT vykonával

---

⁴¹K věznici Plzeň – Bory náleželo celkem 15 takových pracovišť

⁴²ABS, V-1905 Plzeň, Protokol s Břetislavem Jeníčkem, 17. 4. 1950

⁴³Šlo o zcela izolované oddělení v borské věznici zřízené na počátku roku 1949, na které byli umístěováni političtí vězni odsouzení státním soudem. Působili zde nejspolehlivější dozorcí, na oknech v celách byly

dozor. Měl jim zprostředkovávat korespondenci s vnějším světem. Jeníček zmiňoval i Petelíkovy rozhovory s generálem Heliodorem Píkou, kterého hlídal před jeho popravou dne 21. června 1949 a ponechal si na památku nedopalek jeho poslední cigarety.⁴⁴ Petelíkova služba na oddělení D-1 a to, že hlídal před smrtí samotného Píku, dle autora práce jednoznačně vypovídá o důvěře, které se tento dozorce těšil u závodní organizace věznice. Členství v komunistické straně už od konce druhé světové války a dělnický původ platily jako pádný argument k poskytnutí důvěry. Tedy až do procesu, kde se výhoda obrátila v silně přitěžující okolnost: Petelík zradil stranu i dělnickou třídu. Ale k tomu více později.

Pro vykreslení poměrů v TPT se vyplatí parafrázovat část výpovědi Jeníčka, týkající se strážmistra Jakubce. S ním měl Petelík údajně spory ohledně zálsku Jakubce na Petelíkovu velitelskou pozici v táboře. Jakubec se pravidelně opíjel a jednou, když se vrátil do tábora silně podroušen, vystřelil na jiného dozorce, strážmistra Žitka, jeho vlastní služební zbraní. Jen zázrakem rána prolétla těsně kolem Žitkovy hlavy. Za vším, jako vždy, stála žena, strážmistři měli stejnou milenkou.⁴⁵ Je evidentní, že Petelíkovy přestupky nijak nevybočovaly z běžné normy chování dozorců sloužících v TPT, což dokládají i další výpovědi. Jméno dozorce Jakubce se ale nikdy víc v případě neobjevuje, a to i přesto, že v rámci následného vyšetřování plzeňskou Státní bezpečností se jmen dozorců skloňuje, kromě šesti fakticky odsouzených, celá řada. Autor se na základě toho přiklání k hypotéze o přehlížení menších i větších přestupků v rámci služebního řádu, pokud byly náležitě kompenzovány patřičnou tvrdostí k odsouzeným, zvláště k těm politickým. Takto příslušníci SVS dokazovali správné chápání boje proti třídnímu nepříteli, i když by se zdál být zdánlivě zpacifikován za zdmí cely, a tím pádem i svou loajalitu k lidově demokratickému zřízení.

Dalším z vyslychaných vězňů ve věci Petelíkovy činnosti v TPT, byl Václav Kunc, odpykávající si toho času trest za zpronevěru. Vypovídal podobně jako Jeníček, zmiňoval stravování rodinných příslušníků na úkor vězňů, dámské návštěvy a kšefty s potravinami. Zajímavá je však věta, kterou Petelík údajně pronesl před trestanci: „Nebojte se já tu mám zbraně, tak vás ozbrojím a vyjde se davem.“⁴⁶Jedná se pravděpodobně o vymyšlený citát, těžko

---

dvojitě mříže.

⁴⁴ABS, V-1905, Protokol s Břetislavem Jeníčkem, 17. 4. 1950

⁴⁵Tamtéž

⁴⁶ABS, V-1905 Plzeň, Protokol s Václavem Kuncem, 17. 4. 1950

si lze představit, že by Petelík trpěl takovou mírou naivity až hlouposti. I přes určitou dávku pozerství, kterou lze připsat na základě pramenů Petelíkově osobnosti, autor nepředpokládá takto otevřenou komunikaci s běžnými trestanci, mezi kterými musel alespoň tušit možnou přítomnost nastrčených provokatérů. Každopádně tato věta pomohla dokreslit portrét Petelíka jako muže schopného obrátit se proti režimu i se zbraní v ruce.

Ostatní výpovědi trestanců nepřinášely příliš nových informací, trestanec Josef Drápal navíc upozorňoval na Petelíkovi řeči o brzkém pádu režimu během hry v karty.⁴⁷ Zajímavá je výpověď trojice Miklík, Šprc, Šinágl, kteří po napomenutí k udání pravdy řekli k Petelíkově osobě: „Vůči trestancům se jmenovaní (Petelík a výše zmíněný Jakubec – pozn. autora) často chovali nevybíravě. Např. bili trestance nevinné někdy i velmi surově. 21. 2. 1950 byl takto ztýrán trestanec Václav Glos, že byl tři hodiny v bezvědomí...“⁴⁸ Zde se autor nebojí prakticky vyloučit takovéto jednání ze strany Petelíka. Neodpovídá Petelíkovu naturelu, jak jej lze zrekonstruovat hned z několika zdrojů. Podle dostupných pramenů, především ze vzpomínek obětí procesu, se nejednalo o dozorce, který by používal jako pracovní metodu fyzické násilí, naopak ho odsuzoval. V podobném duchu na něj vzpomínala i jeho dcera Květoslava Stluková: „... přišel domů a byl tak zničenější, když viděl, jak je s těma vězňema zacházeno, jak je tam mlátí... Tatínek vždycky říkal, já když jsem viděl, jak je zmlácenější, tak jsem se mu snažil pomoci... kolikrát říkal, že to nevydrží.“⁴⁹ Proč se tedy v protokolu objevuje zmínka o Petelíkově brutalitě? Důvod by snad mohl spočívat v pokusu jasně vyjádřit rozdílnost jeho přístupu k politickým a čistě kriminálním odsouzeným. Zatímco „prominentním“ vězňům nadřezoval, k běžným se choval násilně. Přitom režim vyžadoval přístup přesně opačný, tvrdost k třídnímu nepříteli maximální a spíše výchovný přístup k trestancům, kteří by po odpykání trestu ještě mohli přidat ruku k dílu při budování šťastných zítřků. Sám Petelík vypovídal při výslechu na plzeňské pobočce Bezpečnosti, že více důvěřoval státním⁵⁰ vězňům, byť se na ně

---

⁴⁷ABS, V–1905 Plzeň, Protokol s Josefem Drápalem, 17. 4. 1950

⁴⁸ABS, V–1905 Plzeň, Protokol s Miklíkem, Šprcem a Šináglem, 17.4. 1950

⁴⁹Hladík, Ondřej. Čeněk Petelík – dozorce vězňů a jeho cesta na popraviště, In: Historická penologie, č. 2, 2011, s. 21

⁵⁰Šlo o vězně odsouzené státním soudem, povětšinou na základě zákona 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky

obecně pohlíželo s větší nevraživostí.⁵¹ To však samozřejmě neznamená, že běžné vězně týral. Den po Stroinovi vedl výslechy s vytipovanými trestanci i sám velitel věznice Plzeň – Bory František Šafarčík. Na základě získaných informací o Petelíkově činnosti v TPT Černice a Horní Bříza, ale už i na podkladě určitých náznaků jeho styků s politickými vězni na oddělení D-1, byl Petelík ještě tentýž den, 18. dubna 1950, zadržen a podroben tzv. informativnímu výslechu. Ten vedla s určitostí trojice Šafarčík, Stroin a Ladman. Pod názvem „informativní výslech“ se skrýval několikahodinový fyzický nátlak na Petelíka, který měl vést k doznání jeho přestupků v TPT a především k jeho protistátní činnosti. Autor se domnívá, že o kontaktech vyslýchaného se státními vězni už měli vyslychající poměrně dobré informace. Vychází z výpovědi jednoho z odsouzených v borské kauze, Karla Pražáka, kterou poskytl v rámci přešetřování borských událostí inspekcí Ministerstva vnitra 6. června 1956. Na otázku vyšetřovatele, na které cele a s kým si odpykával trest ve věznici na Borech, Pražák ve výčtu jmen zmínil i jistého Kunce.⁵² Je navýsost pravděpodobné, že se jedná o totožnou osobu, trestance Václava Kunce, zmiňovaného již dříve jako jednoho z vyslychaných v souvislosti s Petelíkem. Kunc, člověk odsouzený za běžný kriminální delikt, umístěný na oddělení striktně určeném politickým vězňům. Navíc v cele s generálem Píkou, ex-lidoveckým poslancem Stanislavem Brojem, před Vítězným únorem jedním z nejtvrdějších oponentů komunistů, či Karlem Pražákem, bývalým předsedou Senátního soudu v Praze, typickým reprezentantem masarykovského Československa. Z toho lze dedukovat, že Kunc byl právě na toto oddělení a právě do této cely umístěn vedením věznice zcela záměrně, a to dost pravděpodobně na příkaz špiček Ministerstva spravedlnosti. Jestli jen za účelem monitorování nebezpečných odpůrců režimu, nebo dokonce k jejich vyprovokování k nějakému uvažování o pokusu o vzpouru, lze už jen spekulovat. Informace o kontaktech Petelíka s těmito vězni, které daly do pohybu následnou konstrukci protistátní skupiny na Borech, předal zřejmě právě Kunc. O fungování provokatérů nasazených mezi politické vězně v rámci pracovních metod komunistických represivních orgánů se autor práce opakovaně přesvědčil i studiem materiálů k borské kauze.

Petelík se celkem bez okolků přiznal ke svým prohřeškům, kterých se dopustil během svého velení v TPT, především v Černicích, mj. k pravidelným souložím na strážnici, třeba i s jistou

---

⁵¹ABS, V-1905 Plzeň, Protokol s Čeňkem Petelíkem, 19.4. 1950

⁵²Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Protokol o výpovědi odsouzeného Karla Pražáka, 6.6. 1956

Štorchovou, manželkou místního předsedy KSČ. I k tomu, že kvůli usnadnění rychlého vypuštění dámských návštěv předělal pevné mříže u okna strážnice na panty. (Není ovšem vyloučené, že jeho zahybání manželce mu do úst vložili sami vyšetřovatelé, aby ještě více poukázali na jeho zkažený morální profil. Manželce totiž řekl v rámci posledního rozloučení před popravou dle vzpomínek jeho dcery Květoslavy Slukové: „Miluško, nevěř všemu, co se o mě říká, já jsem takovej nebyl ... říkají o mě, že jsem byl na ženský a ty si byla jediná...“)⁵³ Přiznal se rovněž ke hře v karty s trestanci, poslechu radia, včetně vysílání z Londýna, a vedení řeči o politickém zvratu, k poskytování masa z táborové kuchyně manželce a dalším rodinným příslušníkům. To však vyslychající pramálo zajímalo, potřebovali z Petelíka dostat výpověď o jeho činnosti na oddělení D-1, určeném státním vězňům. Zde konal službu od března 1949 do konce července 1949. V tomto případě se Petelík již zpěchoval, avšak po několikahodinovém brutálním mučení, vyděšený a dobitý, je ochoten přiznat vše, co si budou jeho trýznitelé přát. Včetně naprosto fantaskních obvinění na adresu jeho kolegů dozorců a politických vězňů. Pro lepší plastičnost podoby Petelíkova výslechu nechme promluvit samotné aktéry. Jedná se o jejich vyjádření v rámci revize procesu v roce 1956.

Evžen Stroin: „Petelík spočátku všechno popíral, přiznával pouze různé šmeliny, které jako velitel pracovního komanda prováděl. Petelík se všelijakým způsobem začal vykrucovat, něco přiznával a vzápětí hned odvolával a kpt. Šafarčík ztratil trpělivost. Rozčílilo ho zejména, že Petelík jako člen KSČ, který měl důvěru tak hanebně si počínal. Šafarčík chytil Petelíka u krku a vrazil mu pár políčků. Petelík se celý roztřásl a doznal se v plné míře k tomu, že udržoval spojení s odsouzenými a připravoval se na zvrát lidově demokratického zřízení. Doznal, že měl připravené zbraně a že k 1. máji chystal vzpouru vězňů, kterým chtěl rozdat zbraně a zmocnit se věznic“. Dále pokračoval: „Petelík byl také během výslechu dotazován, kdo z dozorců je do akce zapojen. Nechtěl se doznávat a odmítal odpověď i na ostatní dotazy. Šafarčík byl velmi rozčilen a nařídil někomu z přítomných, aby přinesl obušek. Jest pravdou, že proti Petelíkovi bylo tohoto obušku použito, nikoliv však takovým způsobem, aby mu bylo ublíženo na zdraví. Nevím již, kdo z nás ho obuškem uhodil. Pamatuji se, že po dvou úderech Petelík prohlásil, že bude již mluvit a zcela souvisle začal vypovídat i jména dozorců, kteří měli s ním spojení...“⁵⁴

---

⁵³Hladík, Ondřej. Čeněk Petelík – dozorce vězňů a jeho cesta na popraviště, In: Historická penologie, č. 2, 2011, s. 16

⁵⁴Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, vyjádření k případu Petelík a spol. Evžena

Václav Ladman: „Petelík nám začal vykreslovat celou situaci, kde vypovídal o ilegální organizaci složenou z příslušníků...Celkem toto vypovídal cynicky a přiznával, jak chtěl určité soudruhy, tak zvaně dobré pro režim pomocí vězňů likvidovat...když Petelík takto vypovídal o vlastní situaci v ústavu, došlo jak ze strany kpt. Šafarčíka, tak i ze strany s. Stroina na osobu Petelíka k fyzickému násilí, k čemuž jsem se i já v návalu zlosti sám připojil. Petelíka jsme fackovali a myslím, že bylo použito i gumového obušku.“⁵⁵

A konečně velitel věznice František Šafarčík: „...byly mu také položeny otázky z činnosti protistátní povahy. Po křížovém výslechu, který byl veden všemi přítomnými, připustil nebo dokonce objasnil některé skutečnosti, které byly hlubší, než bylo původně známo a kdy bylo doznáno spojení mezi některými příslušníky navzájem a také i s oporou o odsouzené k opatřením, která měla následovat při zvratu. Když si přítomní ujasnili hloubku toho, kam až činnost pokročila a kdy některé výroky Petelíka pobuřovaly přítomné, byl přítomný Petelík napaden a v průběhu někdo donesl obušek, kterým byl Petelík zbit. Osobně mohu uvést, že jsem obušek v ruce neměl. Pokud jde o intenzitu zásahu, mohu uvést to, že přítom u Petelíka nedošlo k ohrožení tělesných funkcí ani ke ztrátě vědomí...“⁵⁶

Kromě obvyklého svalování odpovědnosti jeden na druhého ohledně použití fyzického násilí, jevu, který se vyskytuje téměř ve všech rekonstrukcích komunistických procesů ze začátku padesátých let,⁵⁷ si pozorný čtenář může všimnout rozporu ve výpovědích exekutorů Petelíkova výslechu. Zatímco Stroin přiznává, že k mlácení přistoupili ještě před Petelíkovým doznáním, z čehož logicky vyplývá jeho vynucenost, Ladman a Šafarčík jsou ve svých tvrzeních mnohem prozíravější. Ve svých výpovědích zdůrazňují použití hrubých donucovacích prostředků až poté, co se Petelík přiznal ke své „protistátní činnosti“. Mluví o jakémsi spravedlivém soudružském naštvaní na kolegu dozorce, který tak hanebně zradil pracující lid a komunistickou stranu. Žádné vytlučené doznání. Autor se nebojí považovat za bližší pravdě svědectví Stroinovo. Mluví pro to mimo jiné i větší politická i celková inteligence Šafarčíka s Ladmanem, kteří se oba dostali až na pozici velitele věznice, Ladman navíc s praxí z výkonu funkce osvětového

---

Stroina, 11. června 1956

⁵⁵Tamtéž, Vyjádření k případu Petelík a spol. Václava Ladmana, 11.6. 1956

⁵⁶Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Vyjádření k případu Petelík a spol. Františka Šafarčíka, 11.6. 1956

⁵⁷ Jako jeden případ z mnoha lze uvést ubití kněze Josefa Toufara

důstojníka. To Stroin, zřejmě horká hlava a mlátička, žádný výrazný kariérní postup neudělal, i proto zřejmě nebyl schopen u výsledku tolik kalkulovat. Nemusel mít ani pocit, že je co skrývat. Obdržel přece úkol z nejvyšších míst a on ho za použití svých, ostatně v té době naprosto běžných, postupů vyřešil.

Všichni tři jmenovaní shodně zlehčovali Petelíkovu újmu na zdraví. To je v ostrém kontrastu s tím, jak vzpomínali na jeho stav během společného převozu na krajskou pobočku StB v Plzni, který následoval bezprostředně po výsledku na Borech, ostatní odsouzení dozorcí, Václav Zach a Josef Tenk. Petelík se omlouval, že je označil za spolupachatele a na omluvu ukazoval ruce plné modřin, zakrvavené ucho jako důsledek proraženého bubínku a silně oteklou tvář.⁵⁸ Další oběť případu, bývalý letec a hrdina druhého odboje Jan Prokop, k tomu později vypověděl: „Petelík řekl v autobuse, že prosí za odpuštění, že musel proti nim vypovídat, neboť byl tak ztýrán, že neviděl jiného východiska.“⁵⁹ A ještě postřeh z druhé strany barikády. František Fous, který prováděl vyšetřování případu na krajském velitelství StB v Plzni, poté co zjistil, v jakém fyzickém stavu se nachází Petelík, nechtěl ve výsledku vůbec pokračovat.⁶⁰

Po úspěšně provedeném frontálním útoku na Petelíkovu doznání a dodání zpráv od vězňů-informátorů, zavolal velitel Šafarčík ještě téhož dne v pozdně večerních hodinách na krajské velitelství StB Plzeň. V telefonátu sděloval, že předběžným šetřením v tamním ústavu, zvláště informativním výsledkem strážmistra Čenka Petelíka, zjistil, že se mezi trestanci – prominenty a příslušníky SVS vyvíjela ilegální činnost a jedná se asi o ilegální organizaci. Žádá o vyslání orgánů zdejšího velitelství do ústavu a převzetí vyšetřování.⁶¹ Štafetový kolík s pocitem dobře odvedené práce předali Stroin, Šafarčík a Ladman do rukou plzeňské Bezpečnosti.⁶² Ta, již pod bedlivým dohledem špiček ministerstev spravedlnosti a vnitra, začala konstruovat vzorovou protistátní skupinu.

---

⁵⁸Národní archiv, fond státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Protokol o výpovědi odsouzeného Josefa Tenka a Václava Zacha, 8.6. 1956

⁵⁹Tamtéž, Protokol o výpovědi odsouzeného Jana Prokopa, 7.6. 1956

⁶⁰Tamtéž, Zpráva o prošetření případu Karla Pražáka, nedatováno

⁶¹ABS, V-1905 Plzeň, Krajské velitelství StB Plzeň – úřední záznam, 19.4. 1950

⁶² Stroin s Ladmanem se také dočkali odměny v podobě povýšení „za odhalení zrádců“, Stroin na strážmistra SVS, Ladman na štábního strážmistra SVS, rozkazem velitele SVS Milana Klosse. Národní archiv, fond SVS, nezpracované, Rozkaz č.6 velitelství SVS, 22.4. 1950

5. Zrození protistátní skupiny

Příslušníci krajského velitelství StB Plzeň dorazili do borské věznice v ranních hodinách 19. dubna 1950 a začali se zatýkáním podezřelých. Jeden z nich, vedoucí vyšetřovacího oddělení poručík Weinniger, jel spěšně do Prahy podat zprávu na velitelství SVS.⁶³ Mezi zajištěné patřilo jedenáct příslušníků SVS a osm politických vězňů. Jmenovitě se jednalo o příslušníky SVS Čenka Petelíka, Václava Zacha, Josefa Tenka, Jaroslava Bumbu, Jaroslava Vránka, Antonína Vaňka, Františka Křišťana, Oldřicha Rejlka, Václava Malého, Václava Boučka a Bohuslava Třmínka. Z řad politických vězňů byli zajištěni Stanislav Broj, Karel Pražák, Bohuslav Deči, Emil Doubek, Antonín Pelich, Jan Prokop, Josef Bryks a René Černý. V protistátní skupině se tak vedle sebe ocitlo jedenáct „bachařů“ a osm „muklů“.

Není bezúčelné si alespoň v krátkosti představit těchto osm bezesporu výrazných osobností třetího, protikomunistického odboje. A to hned ve dvou rovinách. Zaprvé kvůli většímu vcítění se čtenáře do osudu těchto osob, což se daří vždycky lépe, když se ke jménu přiřadí skutečný lidský příběh. A zadruhé, a to především, k pochopení toho, proč se představitelům tehdejšího režimu hodilo vybrat právě tyto muže, aby se stali členy vykonstruované protistátní skupiny, jež měla usilovat o vězeňskou vzpouru. Autor práce na základě různých indicií vyplývajících z četby pramenů k borskému případu, ale i se znalostí jiných procesů z tzv. zakladatelského období komunistického režimu v Československu a všeobecně tehdejších reálií, dochází k následující tezi: Kromě bezpochyby primárního cíle vyrobít proces pro příslušníky SVS, existoval i druhý, byť zpočátku neplánovaný cíl – zbavit se, a to v některých případech bohužel s nenávratnou platností, nebezpečných odpůrců totalitního režimu. Představovalo to jakousi děsivou přidanou hodnotu pro vládnoucí režim. Nesmí se však zároveň zapomínat na faktor náhody – kdyby na Borech nedošlo k výše zmíněnému souběhu okolností, mohlo k odhalení „vzpourey“ dojít v jiné věznici a s jiným personálním obsazením.

Stanislav Broj, před válkou člen agrární strany a po jejím nuceném poválečném zrušení v rámci Košického vládního programu, lidové strany. Za Československou stranu lidovou úspěšně kandidoval do Ústavodárného národního shromáždění. Na jeho půdě, coby člen zemědělského

---

⁶³Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Vyjádření Františka Šafářčika k objasnění případu Petelík a spol., 11.6. 1956

a bezpečnostního výboru, neúnavně vystupoval proti zemědělské politice KSČ a čím dál většímu vlivu komunistů na bezpečnostní složky. Sám hospodařil na rodném statku o rozloze 17 hektarů.⁶⁴ Patřil tak ke skupině poslanců nekomunistických stran, které už před únorovým pučem Bezpečnost bedlivě monitorovala jako osoby pro nastávající totalitní režim extrémně nebezpečné. Už 6. 12. 1948, poté co se ho už předtím snažili naroubovat do případu Milana Choce a spol., který se týkal vraždy majora Schramma, státní soud Broje odsoudil k pěti letům vězení za zločin přípravy úkladů proti republice. Měl pomoci svým kolegům z lidové strany Bendovi a Bunžovi k útěku do zahraničí. Paradoxně on sám se rozhodl, i na radu svého bratra, katolického kněze Eduarda, že dobrý křesťan má zůstat u rodiny, Československo neopustit.⁶⁵ Trest si odpykával právě v borské věznici.

I Bohuslav Deči zasedal v Ústavodárném národním shromáždění, a to jako poslanec za stranu národně socialistickou. S Brojem ho též spojovalo aktivní vystupování proti postupnému uzurpování moci komunisty, a i on byl již v roce 1948 odsouzen k pětiletému žaláři v Plzni na Borech.

Karel Pražák, předseda senátního soudu v Praze, bytostný demokrat, pro kterého nemohlo existovat v tzv. zlidovělém soudnictví žádné místo, v době borského procesu pětadesátiletý matador. Na Borech mu plynul sedm a půl roku dlouhý trest, udělený krátce po Vítězném únoru.

Emil Doubek, Antonín Pelich, Josef Bryks, René Černý a Jan Prokop, vesměs vysocí důstojníci Československé armády. Vyjma Doubka, který zůstal v protektorátu, všichni účastníci zahraničního, protinacistického odboje. Pro své prozápadní smýšlení, citlivost rozpoznat jakékoli formy totality a v neposlední řadě fyzické a intelektové dispozice znamenali nejvyšší formu ideového nepřítele pro poúnorový režim. Již zmiňovaný Košický vládní program obsahoval bod pojednávající o vytváření armády dle sovětského vzoru. Tato skutečnost předem vytvářela možnost pro budoucí eliminaci vojáků západního odboje. Každý z této pětice by si jistě zasloužil zvláštní pojednání, tak bohaté prožili životy. Kupříkladu Josef Bryks, v červnu 1941 sestřelen Němci při letecké ofenzivní operaci na území okupované Francie, se hned

---

⁶⁴Blažek Petr a Kubálek Michal. „Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi“ sedlák a politik Stanislav Broj, In: Blažek, Petr a Kubásek, Michal (eds.). Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti, s.159-163

⁶⁵ABS, V-2646 MV, Výslechový protokol se Stanislavem Brojem ve věci ilegálního opuštění hranic poslanců Bunži a Bendy, 8.6. 1948

pětkrát pokusil o útěk z nacistických zajateckých táborů. Angličané o Bryksovi natočili film *Srdce v zajetí*, a i legendární hollywoodský snímek *Velký útěk* o hromadném útěku vězňů z německého zajateckého tábora v Saganu mohl najít předlohu v Josefu Bryksovi jako jednom z jeho skutečných účastníků.⁶⁶ Všichni tito hrdinové druhého odboje se nacházeli v inkriminované době ve věznicí Plzeň – Bory, většinou za pokus o nedovolené opuštění republiky. Na přísně střežených odděleních „C“ a „D“, určených exponovaným politickým vězňům.

Na otázky, zda něco spojovalo zatčené dozorce a proč zrovna oni uvízli v osidlech realizátorů procesu, se lze pokusit odpovědět za pomoci dochovaných materiálů. Všichni, až na Tenka a Vaňka, vstoupili do KSČ hned po druhé světové válce. Po únoru 1948 i Tenk a Vaněk. Tedy všichni do procesu vtažení členové vězeňské stráže vlastnili stranickou legitimaci. Všichni též pocházeli z chudých poměrů, vyučili se manuální profesi a byli tedy v marxistické terminologii příslušníci dělnické třídy par excellence. Zásadní pojitko mezi těmito muži představovalo odmítání používat fyzické násilí proti vězňům, zvláště pak těm politickým. Zacházeli s nimi jako s lidskými bytostmi, což se nacházelo v přímém rozporu s komunisty raženým principem třídního boje, decimováním ideového protivníka i za vězeňskými zdmi. Václav Zach v roce 1956 vypovídal: „Vůči potrestaným jsem byl mírný, zásadně jsem nepoužíval takových method jako používali ostatní dozorcí v bytí (sic!) odsouzených“⁶⁷ Václav Bouček už v době vyšetřování na plzeňské Státní bezpečnosti řekl: „...po převratě 1945 když jsem vstoupil do služby SVS jsem myslel, že budu hlídati jen ty trestance s kriminální činností, a nemyslel jsem, že budu střežiti po únoru 1948 trestance pro politickou státní činnost.“⁶⁸ A dozorce Jaroslav Bumba k podobnému zmínil: „Mám ten dojem, že k názoru, že nemám kladný poměr k republice byli někteří vězni nebo i ostatní přivedeni tím, že jsem s vězni zacházel slušně, nekřičel jsem na ně a nebyl (sic!) je.“⁶⁹ Jako relativně mírné dozorce popisovali tyto příslušníky SVS samotní političtí vězni.

K různým drobným úsluhám či projevům vlídnosti vůči státním vězňům, jako obstarávání

---

⁶⁶Navara, Luděk, Kasáček, Miroslav. Na útěku – neuvěřitelný příběh Josefa Brykse, 2014

⁶⁷Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Protokol o výpovědi Václava Zacha, 8.6. 1956

⁶⁸ABS, V–1905 Plzeň, Dodatkový zápis o výpovědi s Václavem Boučkem, 22.4. 1950

⁶⁹ABS, V–1905 Plzeň, Zápis o výpovědi s Jaroslavem Bumbou, 19.4. 1950

cigaret, trochy jídla na přilepšenou, léků, pronášení vzkazů pro rodinu nebo podávání informací ze zahraničního rozhlasu (což dělali přinejmenším Petelík, Zach a Tenk), mohli mít i další pohnutky než jen soucit s nevinně odsouzenými. Krom určitých benefitů od rodin uvězněných za služby pro jejich blízké⁷⁰, se mohlo jednat o určitý pocit výjimečnosti, důležitosti. Oni, obyčejní „bachaři“, směli jednat jako rovný s rovným s bývalými generály, předními politiky a dalšími mimořádnými osobnostmi, s nimiž by se jinak jen stěží potkali.⁷¹ Navíc v této době, na samém počátku studené války, panovala mezi lidmi nikoli zcela fantaskní představa o vypuknutí války zcela skutečné, která by třeba znovu upravila evropské rozdělení sfér vlivu. Takové představě mohli snadno podlehnout i tito dozorcí, kteří západní rozhlas poslouchali. K válce však došlo jen na korejských vražedných polích.

Vedoucím vyšetřovacího oddělení na krajském velení StB byl již výše zmíněný Weinniger, vyšetřování ale fakticky vedl František Fous. Weinniger takto popisoval události po příjezdu Bezpečnosti do věznice na Bory: „... Na Borech jsem byl ústně informován o výsledcích výsleších (sic!). Protokoly orgány SVS sepsány nebyly. Na Borech mým příchodem se tam vyšetřování ukončilo, protože orgánové SVS získali u hlavního obžalovaného Petelíka doznání, což pak zůstalo bez podstatných změn.“⁷² Proč vedl místo něj vyšetřování Fous, zdůvodňoval následujícím způsobem: „Protože v té době z odboru odešli staří orgánové a na 30 nových soudruhů nastoupilo, bylo nutno těmto orgánům věnovat každodenní péči o jejich růst. Proto jsem se nemohl věnovat tomuto případu, ale spoléhal jsem se na zpracování akce hlavně na býv. orgána Fouse, který v té době byl jediným tzv. zkušeným pracovníkem a který proto nakonec vypracoval i žalobu.“⁷³ Zdá se, že Weinniger fungoval jako spojka mezi plzeňskou StB a vedením Ministerstva spravedlnosti. Právě on jel do Prahy uvědomit o událostech velitele SVS

---

⁷⁰Antonín Huvar, katolický kněz, v inkriminované době též vězněný ve věznici Plzeň – Bory, v rozhovoru z 20.

10. 2007 s Ondřejem Bratinkou pro Post Bellum na toto téma vzpomínal: „Byl dobrý (Petelík), ale zmlsal se na tom, že mu to zprostředkování muklů s rodinami něco vynášelo.“, in: www.pametnaroda.cz

⁷¹K tomu opět vhodná vzpomínka Antonína Huvara na jednoho z hlavních aktérů procesu, dozorce Čenka

Petelíka: „Ten Petelík, to byl jen frajer. My jsme mu říkali vždycky: ‚Nás můžeš kopat i do zadku, jen nám řekni, jak je to tam venku.‘ Dělal ze sebe frajera, že tomuhle rozumí a tohle ví a zkresloval skutečnost.“, Tamtéž

⁷²Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Vyjádření k vyšetřování případu Petelík a spol. Weinnigera, nedatováno – asi červen 1956

⁷³Tamtéž

Milana Klosse, který se ještě téhož dne osobně dostavil na krajské velitelství StB Plzeň, informoval se o stavu případu a důrazně apeloval na co možná nejrychlejší průběh vyšetřování s tím, že prý stanovil i konkrétní termíny na jeho ukončení.⁷⁴ Vyšetřovatelé z řad krajské Bezpečnosti se tak ocitli pod obrovským časovým tlakem. Bez odkladu začali s výslechy podezřelých.

Vyšetřování dozorců byli prozatím převezeni do zajišťovací vazby na krajském velitelství StB, kde probíhaly jejich výslechy. Vězni političtí zůstali ve věznici na Borech, kde s nimi, kromě Brykse a Prokopa, Bezpečnost také sepsala výslechové protokoly. Po dobu vyšetřování se nacházeli v izolaci v tzv. korekcích.⁷⁵ Ještě před rozbořem samotného obsahu výslechů, zvláště klíčového Petelíkova, je důležité poukázat na rozpor mezi dosavadními historickými pracemi zabývajícími se borskou vzpourou a tím, co autor vyvodil přímo z pramenů. Tento rozpor se týká otázky používání fyzického nátlaku na vyšetřované. Ve všech pracích, které se alespoň částečně dotýkají borské vzpoury, se zdůrazňuje, že celá obžaloba vychází z vynuceného doznání Petelíka, přičemž se úplně opomíjejí jednoznačné důkazy týrání v případě dalších členů vykonstruované skupiny. Historici Petr Blažek s Michalem Kubálkem, autoři biografie Stanislava Broje, citují vyjádření Františka Součka, který pod krycím jménem Stoček s kolegou Houškou prováděli 22. dubna ve věznici na Borech výslech Broje. Jedná se o podání vysvětlení v rámci prošetřování případu inspekcí Barákova Ministerstva vnitra v červnu 1956. Souček zde tvrdil, že výslech byl veden jím a Houškou slušnou formou a nepozoroval na Brojovi známky předešlého fyzického týrání.⁷⁶ Zcela jinak mluvil, v rámci stejného šetření, jeden z odsouzených v borské kauze Karel Pražák: „S Brojem jsem hovořil teprve po vynesení rozsudku, když jsme byli eskortováni společně do Prahy. Broje jsem se ptal, jak mohl takto o mě vypovídat a on mi ukázal obnaženou nohu a ukazoval mi modřiny, přičemž dodal, že má modřiny na celém těle, přičemž uvedl, že bylo do něho mláceno jako do matrace. Na vysvětlenou uváděl abych se

---

⁷⁴Tamtéž

⁷⁵Korekce představovala pomyslné vězení ve vězení, jednalo se o boudu o rozloze 2 m na šířku a 1,7 m na výšku bez oken, kde vězni spali přímo na betonové podlaze jen se slabou přikrývkou, přičemž v zimě se zde netopilo. Stravu dostávali pouze jednou za tři dny, jinak byli pouze o chlebu a vodě.

⁷⁶Blažek Petr a Kubálek Michal. „Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi“ sedlák a politik Stanislav Broj, In: Blažek Petr a Kubálek Michal (eds.). Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti, 2008, s. 172 a 173

nedivil tomu, že i o mě hovořil.“⁷⁷ I Evžen Stroin, výše zmíněný muž, který dal dohromady mezi trestanci agenturní síť a mučil při předběžném výslechu Petelíka, vypovídal komisi, že když přišel do místnosti uprostřed sepisování protokolu se Stanislavem Brojem, udělalo se Brojovi v tu dobu nevolno.⁷⁸ Citované vyjádření tehdejšího člena StB Součka, který měl ty nejlepší důvody lhát - vzhledem k hrozícím služebním postihům, jež by mohly následovat, pokud by inspekce shledala v jeho jednání zneužití služebních pravomocí - zní velmi nedůvěryhodně. Na rozdíl od slov Pražáka, který neměl důvod lhát. To, že výslech pravděpodobně provázelo bití, lze vyčíst i z výpovědi Stroina, osoby z druhé strany barikády.

K mučení Broje a dalších politických vězňů docházelo i v korekcích, řeči „muklů“ *hotelu Brabec* podle velitele tohoto oddělení, sadistického dozorce Václava Brabce.⁷⁹ Takto na metody Brabce a spol. vzpomínal další odsouzený v borském procesu, hrdina druhého odboje Jan Prokop: „Přebíral mě dozorce Brabec, kolem pŕlnoci, nařídil mi abych se svlékl do naha a poté mě tloukl a kopal. Toto se opakovalo každý den několikrát. Byl to především dozorce Brabec, dále Račko, který mě vyrazil zub ... tloukli mě i jiní, které jsem jménem neznal. Tito příslušníci vězeňské stráže chodili od kobky ke kobce a tloukli všechny vězně, kteří v té době byli v korekci. Usoudil jsem tak, podle křiku a volání, které se ozývalo ze sousedních kobek.“⁸⁰ Dále Prokop uvedl: „...na stejné chodbě v korekci naproti cele v které jsem byl já, byl odsouzený Broj. Při jedné příležitosti, když u mě byl Šafarčík, přiběhl jeden z dozorců a upozorňoval Šafarčíka, že Broj má zase záchvat. Šafarčík s Brabcem, Kramlem a Strojínem (zřejmě Stroinem – pozn. autora) ponechali dveře do mé korekce otevřeny a šli naproti do korekce, kde byl Broj. Na to jsem slyšel bolestivé výkřiky a sténání Broje. O této věci jsem později hovořil s Brojem v autobusu, když jsme byli převáženi s Plzně do Prahy. Broj potvrdil, že byl osobně Šafarčíkem ztýrán a skopán.“⁸¹ Bývalý letec z Anglie, fenomenální Josef Bryks, řekl, že nemohl při hlavním

---

⁷⁷Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Zápis o výpovědi odsouzeného Karla Pražáka, 6. června 1956

⁷⁸Tamtéž, Vyjádření Evžena Stroina, nedatováno, asi červen 1956

⁷⁹Více k osobě Václava Brabce Bursík, Tomáš. Násilí páchané na politických vězňích na Borech v letech 1948–1952. In: Paměť a dějiny, č. 4, 2008

⁸⁰Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Protokol o výpovědi odsouzeného Jana Prokopa, 7. června 1956

⁸¹Tamtéž

líčení Broje poznat, jak se za tu dobu (deset dní!) změnil.⁸²

Nepůsobí příliš šťastně, že autoři citované práce o Stanislavu Brojovi zohlednili pouze svědectví vyšetřovatelů StB. Každý zřejmě cítí rozdíl mezi tím, jestli Broj vypovídal pod fyzickým nátlakem, nebo dobrovolně. Zároveň to může vést k určité banalizaci míry utrpení, které výše zmíněné oběti procesu zakusili. Rukama trýznitelů, jenž byli většinou na mnohem nižší intelektuální úrovni a kterým režim umožnil dostat se do pozice, kdy směli beztrestně týrat a ponižovat politické trestance. I proto autor věnoval poměrně výrazný prostor syrovému popisu jednání komunistických represivních složek během provádění vyšetřování. Nikoli jako omluva, ale jako jeden z důvodů chování příslušníků StB a Šafarčíkovy kliky dozorců, byl bezpochyby tlak ze strany špiček Ministerstva spravedlnosti na co nejrychlejší uzavření vyšetřování.

Klíčový výslech Čenka Petelíka se konal na krajském velitelství StB v Plzni pod vedením Františka Fouse. Fous, když viděl jeho žalostný stav, nechal si před jeho začátkem pravděpodobně pro své krytí sepsat od Petelíka prohlášení. V něm přesně stálo: „Prohlašuji na svou čest, že při výslechu na státní bezpečnosti, bylo se mnou zacházeno dobře a že si nemohu stěžovat, naopak bylo se mnou lidsky a spravedlivě zacházeno. Avšak při informativním výslechu na velitelství trestního ústavu v Plzni bylo se mnou zacházeno nelidsky a byl jsem tlčen obuškem na celém těle. Neb mě bilo několik osob.“⁸³ V rámci samotného výslechu se Petelík opět přiznal k trestné činnosti v TPT Černice. V tomto pracovním oddíle působil jako dozorce od ledna 1949. Následně, po zhruba dvou a půl měsících byl převelen zpátky na Bory do kamenné věznice na přísně střežené oddělení D-1, určené politickým („státním“) vězňům. Tam začal jeho kontakt s těmito exponovanými osobami. Tajemná sousedka, žena bez ruky,⁸⁴ se svěřila Petelíkovi, že její známá má na Borech zavřeného manžela, kterému by ráda poslala cigarety. Jednalo se o majora Československé armády Emila Doubka, muže, který prošel bitvami první světové války a v borské věznici si odpykával doživotní trest odnětí svobody. Petelík cigarety Doubkovi na oddělení D-1, ve vězeňské hantýrce přezdívaném *Kremel*, opravdu doručil. Stalo se to třikrát, tolikrát mu přinesl i něco drobného k snědku. Cigarety rozdával i dalším odsouzeným, ale po čase se zmínil, že to pro něj z finančního hlediska začíná být neúnosné. Toho se chytil Stanislav Broj a poslal ho za svou dcerou Bohumilou, která mu měla

---

⁸²Tamtéž, Protokol o výpovědi Josefa Brykse, 7.červen 1956

⁸³ABS, V-1905 Plzeň, Prohlášení Čenka Petelíka, 19.4. 1950

⁸⁴Později se ukázalo, že šlo o Marii Brožovou

předat kuřivo a nějaké jídlo pro otce. Jako prostředník setkání měla opět vystupovat handicapovaná sousedka. Petelík se s Brojovou dcerou setkal na Gottwaldově nádraží v Plzni. Tam mu balíček s jídlem, cigaretami a vzkazy od rodiny předala s tím, že při příštím setkání vyžadovala písemné potvrzení od otce, že zásilku obdržel. Dcera přes Petelíka poslala balíčky ještě několikrát. Za odměnu ho pak pozvala na rodinný statek ve Volduchách u Plzně, kde ho i s jeho manželkou Brojova rodina hostila a na cestu jim ještě zabalila husu.⁸⁵ To se objevilo i v konečném rozsudku státního soudu, jako argument k tvrzení, že „Petelík byl za husu ochoten zradit stranu i dělnickou třídu“.⁸⁶

Petelík dohlížel na generála Heliodora Píku poslední večery před jeho popravou, ke které došlo 21. června 1949 přímo na dvoře borské věznice. Měl mimo jiné zajistit, aby si Píka nepokusil před exekucí vzít život, například za pomoci střepů z nádobí.⁸⁷ Nominace od vedení ústavu k tak delikátnímu úkolu v podobě střežení jednoho z nejdůležitějších politických vězňů představuje jednoznačný důkaz vnímání Petelíka jako velmi spolehlivého dozorce. Píkova inteligence, rozhled a nezměrné charisma patrně na Petelíka silně zapůsobily a mohly zapříčinit změnu jeho pohledu na komunistický režim, který nechá popravit tak výjimečného člověka. Znejistění, jestli stojí na té správné straně barikády. Broj u výslechu vzpomínal, jak jemu a dalším obyvatelům společné cely s Píkou velmi pohnutě popisoval generálovy poslední chvíle na tomto světě. Nechápal, že tak správného člověka, výborného generála a diplomata nechali popravit. Před samotnou exekucí ho prý ani nenechali dopovědět jeho poslední slova.⁸⁸ K tomu se pojí i v literatuře často zmiňovaný příběh nedopalku Píkovi poslední cigarety, kterou měl na popud Broje Petelík předat Brojově dceři, aby jí uchovala pro budoucí generace. Bohumila Mulačová, rozená Brojová, však, podle své výpovědi v roce 1956, po smrti svého otce nedopalek zničila.⁸⁹

Petelík dále Bezpečnosti vypověděl, že na základě jeho popisu skonu generála Píky se Broj a ostatní z jeho spoluvězňů, konkrétně zmínil Pražáka a Dečiho, začali obávat, co by se s nimi

---

⁸⁵ABS, V–1905 Plzeň, Protokol s Čeňkem Petelíkem, 19.4. 1950

⁸⁶ABS, V–1905 Plzeň, Rozsudek státního soudu, 12.5. 1950

⁸⁷Tamtéž, Protokol s Čeňkem Petelíkem, 19.4. 1950

⁸⁸Tamtéž, Zápis o výpovědi se Stanislavem Brojem, 22.4. 1950

⁸⁹Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Protokol o výpovědi svědka Bohumily Mulačové, nedatováno, asi červen 1956

stalo v případě politického zvratu ve státě. Broj vyslovil domněnku, týkající se postřílení všech politických vězňů za takového souběhu okolností. Na to konto se zeptal Petelíka, zda by se nenašel na Borech někdo, kdo by je ochránil. Odpověď zněla kladně, prý až polovina dozorců nesouhlasí s vládnoucím režimem a můžou tak pomoci vězňům utéci, až vypukne převrat. Konkrétně jmenoval už výše zmiňovanou zatčenou jedenáctku dozorců. Později se ho měl ptát Broj na možnost dostat se ke zbraním, které by se mohly použít k případnému zvratu. Petelík mu řekl o zbraních na inspektorátu věznice, a to konkrétně o 30–35 puškách, 14 automatech a větším počtu pistolí. Takto přesnými údaji, jak vyplynulo dále z výsledku, operoval na základě svého úkolu z minulosti zbraně vyčistit. K místnosti se zbraněmi si prý bez problému pořídí klíč a vězně jimi ozbrojí. Za to mu bývalý soudce Pražák měl slíbit v budoucnu povýšení.⁹⁰

Zajímavou verzi ohledně přístupu k zbraním vyslovil v rozhovoru z roku 2008 pro Post Bellum jeden z tehdejších dozorců na Borech Josef Klesa: „Petelík si prý nechal udělat klíče od zbrojnice, že jako s vězni přepadnou věznici. Nebo nějaké takové povstání nebo co. Ten můj strejček mi ale říkal: Heleď, zavinila to sama Petelíková. Ženské myly ve věznici schody a Petelíková nechtěla a ony ji pošťuchovaly, tak jim říkala: Počkejte, až se manžel vrátí, tak on tady s vámi zatočí. Slyšela to nějaká Prchlíková, tak to řekla manželovi.⁹¹ Petelíkovi pak udělali kontrolu na pracovišti, našli mu klíčky od zbrojnice a tím se do toho dostal. Jestli mu je tam někdo dal, podstrčil nebo co, to nemůžu vědět.“⁹² Petelík zřejmě platil za velmi důvěřivého člověka a ke svým domnělým přátelům hovořil velmi otevřeně. O tom svědčí i množství informací, které o něm věděl například trestanec Jeníček, jenž pracoval pod Petelíkem v obou TPT. Tito lidé ze Stroinem vytvořené vězeňské agentury zneužili Petelíkovu důvěru a jejich svědectví se pak využila i přímo během soudního líčení.

Do převratu měli být podle Petelíka zainteresováni i dva bývalí důstojníci Československé armády Josef Bryks a Jan Prokop. Ti chtěli vlastnoručně „oddělat“ velitele Borů Šafarčíka a jemu nejméně dozorce. Bryksovi, stálo ve výpovědi, Petelík obstarával cigarety a léky od synovce na Borech uvězněného generála Obruči. K ilegální organizaci na Borech dle Petelíka všehovšudy patřili Broj, Pražák, Bryks, Prokop, Pelich a Doubek. Z řad vězeňské stráže se prý

---

⁹⁰ABS, V–1905 Plzeň, Protokol s Čěnkem Petelíkem, 19. 4. 1950

⁹¹Jeden z dozorců, paradoxně zmiňován jako protirežimní, Petelík o něm mluvil dokonce v souvislosti s jeho možným převzetím vedení věznice v případě vzpoury.

⁹²Post Bellum, rozhovor Josefa Klesy s Mikulášem Kroupou, 7.1. 2008, In: www.pametnaroda.cz

počítalo s Tenkem, Zachem, Vaňkem, Boučkem a Bumbou. Informováni však od něj byli pouze jeho přítel z mládí Josef Tenk, s kterým jezdil denně domů tramvají, a Václav Zach. Ostatní dozorce označil za iniciátory jen na základě nátlaku během informativního výslechu vedeném Šafarčíkem a spol. Stanislav Broj pak údajně vymyslel celý plán vzpoury a rozdal úkoly. Petelík měl na starosti obsadit inspektorát, kde měl za pomoci získaného klíče zajistit zbraně, Tenk se Zachem ředitelství. K akci pak mělo dojít někdy po květnu 1949, ale jen v případě pomoci zvenčí, pravděpodobně od Američanů. Na konci července 1949, jak dále Bezpečnost informoval, přeložili Petelíka na oddělení „samoty C“, kde věznili též politické vězně. Zde znovu potkal exposlance Dečiho, také obeznámeného s jeho činností. Odtud po pouhých čtyřech dnech skončil v tzv. škole, kde zodpovídal za příjem nových trestanců. Mezi nimi se objevili i bývalí členové SNB, kteří mu popisovali kruté mučení, jemuž čelili během výslechů. Od 15. listopadu pak vedl TPT v Horní Bříze. Svou výpověď Petelík zakončil kajícím prohlášením, že se nechal k trestné činnosti svést trestanci, což si však uvědomil, když už bylo příliš pozdě.⁹³

Vyšetřovatel StB Oldřich Špelina, který osobně zpracovával dozorce Zacha a Tenka, vzpomínal s odstupem šesti let na podobu výslechu Petelíka, jeho chování při něm: „Jmenovaného zpracovával s. Fous, a já, pokud se pamatuji, jsem mu myslím několikrát pomáhal tím, že jsem psal na stroji dle výpovědi Petelíka, kterou stylizoval s. Fous. Také Petelík pokud vím vypovídal poměrně ochotně a vlastně usvědčoval skoro všechny zatčené osoby. Forma výslechů s. Fouse tehdy byla velmi lidová řekl bych až vulgární / př. - „Petelíku, nebuďte vůl a řekněte vše jak bylo, neboť jedině toto vám může pomoci“ / Také Petelík pokud vím při výslechu kterého jsem se zúčastnil, brečel a na otázky odpovídal spontánně. Myslím, že tato forma výslechu platila na Petelíka, který si po bití, které se mu dostalo od orgánů SVS, tohoto jednání vážil. Pamatuji si, že jsme při hodnocení případu hovořili mezi orgány o Petelíkovi jako o nepevném chlapovi „bačkorovi“, který pouze z alibistických důvodů se s odsouzenými na Borech spolčil.“⁹⁴

Špelina nelže v tom, že výpověď Petelíka sloužila za základ, mnohdy nepodpořena ničím dalším, k odsouzení většiny aktérů procesu. Byla jednoznačně nejkomplexnější, nejpodrobnější a jediná explicitně odkazovala k plánování vzpoury, jediná mluvila o protistátní skupině. Proč

---

⁹³ABS, V-1905 Plzeň, Protokol s Čenkem Petelíkem, 19.4. 1950

⁹⁴Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Vyjádření Oldřicha Špeliny k věci Petelík a spol., nedatováno, asi červen 1956

Petelík mluvil při výslechu tak ochotně? První varianta může korespondovat s názorem vyšetřovatele Špeliny, to znamená strach z dalšího bití. Míra apatie a zlomenosti mohla být u něj logicky už velmi vysoká. Druhá, že byl mlácen i na velitelství plzeňské StB z důvodu získání takové podoby protokolu, aby jeho obsah mohl uspokojit své zadavatele - což všichni vyšetřovatelé později popírali a kategoricky to odmítla i vyšetřovací komise Ministerstva vnitra při prošetřování případu v roce 1956.⁹⁵ Nicméně Václav Zach, další podezřelý dozorce, jasně naznačoval a po letech již natvrdo vyslovil, jakým nehumánním způsobem ho nutili k doznání existence ilegální skupiny organizující vzpouru vyšetřovatelé StB.⁹⁶ Třetí možnost, která připadá v úvahu, počítá s Petelíkovou snahou zachránit se. Hry Bezpečnosti ve stylu „ke všemu, co chceme, se přiznej, řekni vše, co chceme vědět o činnosti druhých, i kdyby to měla být jedna velká lež, a pak se strana možná smiluje a bude k tobě shovívavější“, jsou dobře známé.⁹⁷ Vzhledem k tomu, jaký tlak vyvíjelo vedení SVS, potažmo další špičky Ministerstva spravedlnosti na rychlé vyšetření případu, se zdá pravdě nejbližší prostřední alternativa. Ta však platí podle autora práce spíše u dalších členů konstruované protistátní skupiny, ale asi nikoli u Petelíka. Zatímco ostatní při prvním výslechu vinu popírali a částečně, ale zdaleka ne v rozsahu Petelíkova přiznání, byli něco ochotni přiznat až v rámci dodatkového protokolu, Petelík mluvil okamžitě. To může značit, že k dosažení alespoň minimálního doznání, museli vyšetřovatelé StB nejprve své „objekty“ zlomit. To se však týká hlavně dalších dozorců a z politických vězňů jen Broje. Ostatní kategoricky popírali de facto vše, patrně i navzdory mučení. Zde už hraje především roli fyzická, a ještě spíše psychická odolnost každého jedince. Hlavně u členů druhého odboje, bývalých letců, kteří prošli zkušeností z nacistických zajateckých táborů nebo z nechvalně proslulého hradčanského Domečku⁹⁸, odolnost pro běžného jedince nepředstavitelná.

Zásadní vliv, především na osud majora René Černého, k dobudování trestního oznámení, měl

---

⁹⁵Tamtéž, Zpráva o prošetření případu Karla Pražáka, nedatováno

⁹⁶Tamtéž, Protokol o výpovědi odsouzeného Václava Zacha, 8.6. 1956

⁹⁷Možná ještě lépe než z odborné literatury, z ikonického memoárového díla Artura Londona Doznání.

⁹⁸Vyšetřovací věznice StB, Obranného zpravodajství a V. Oddělení hlavního štábu, jinak také nejkřutější komunistická mučírna v Československu. Vyšetřovatelé StB pod vedením bestiálního Františka Pergla zde vyslýchali vysoké československé armádní důstojníky a hrdiny protinacistického odboje nebo třeba hokejové mistry světa.

výslech dozorce Václava Zacha. Šel do něj s handicapem člověka označeného Petelíkem za jednoho z aktérů vzpoury. U prvního výslechu toho vypověděl málo k tomu, aby mohl posloužit za jednoho z hlavních obviněných, ale nakonec z něj vyšetřovatelé dostali to, co si případ žádal. Od září 1949 zhruba do konce listopadu vykonával strážní službu na oddělení C, kde se nacházeli převážně političtí vězni v rámci samovazeb, po jednom či po dvou. Choval se zde k odsouzeným přátelsky, sem tam jim věnoval cigaretu a informoval je o událostech mimo zdi věznice. Bližší vztah Zach navázal s bývalým poslancem za národně socialistickou stranu Bohuslavem Dečim. Ten ho údajně nabádal k poslechu zahraničního rozhlasu. Na oddělení C se Zach spřátelil s dozorcem Tenkem, s kterým sdílel nechuť k fyzickému násilí na politických věznicích a naopak snahu jim určitými službami jejich údel ulehčovat. Na základě poslechu zahraničního rozhlasu se rozhodli jít za Dečim zeptat se ho, co soudí o současné situaci, neustále propíraném převratu z pohledu zkušeného politika. Deči jim potvrdil reálnost převratu v Československu a na základě toho se dohodli na zavření Šafarčíka a všech funkcionářů KSČ z místní závodní organizace, kteří by pak museli drát víc peří, než vězni. Deči je pak měl instruovat o jejich povinnosti propustit všechny politické vězně. Ti by vše již řídili sami. Do jejich čela by se postavili generál Antonín Pelich a major René Černý. Signálem k zahájení celé akce by byl přílet amerických a britských letadel na naše území, která by zahájila bombardování nebo výsadek parašutistů. Až tehdy měli začít propouštět politické vězně a zajistit hlavní představitele věznice.⁹⁹

K výše zmíněné výpovědi patří učinit několik důležitých poznámek. Důkaz o tlaku členů Bezpečnosti na přiznání se k chystané vzpouře podává Zachovo svědectví z roku 1956: „Dne 19. dubna 1950 byl se mnou sepisován protokol na StB v Plzni. Byl jsem vyšetřován několik dní, než protokol byl dopsán. V průběhu výslechu, jsem byl opět bit, ale ne referentem, který mě vyšetřoval. Vyšetřující referent, vyšel vždy ven z kanceláře a po jeho odchodu okamžitě přišli jiní. Od těchto jsem byl fackován a bit nějakou hadicí nebo pendrekem. Bylo na mě stále naléháno abych mluvil o ilegální skupině na Borech, která se měla připravovat na nějaké přepadení Borské věznice.“¹⁰⁰ Podle výpovědi Dečiho jedině, na co se ho Zach s Tenkem ptali, byl jeho názor na osobu Vladimíra Clementise, jelikož na vlnách londýnského rozhlasu slyšeli,

---

⁹⁹ABS, V-1905 Plzeň, Zápis o výpovědi Václava Zacha a dodatek k protokolu s Václavem Zachem, 19. a 25.4. 1950

¹⁰⁰Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Protokol o výpovědi odsouzeného Václava Zacha, 8.6. 1956

že jakmile se vrátí ze zasedání OSN zpátky do Československa, má dojít k jeho zatčení. Zajímalo je, jak je vůbec možné zavřít takto významného soudruha.¹⁰¹

Zachovo doznání k případnému uvěznění Šafarčíka pramení z jeho averze k němu a jeho blízkým. Na Borech po únorovém komunistickém puči probíhal zřejmě spor mezi Šafarčikovým křídlem a zbytkem dozorců, kteří se jím cítili šikanováni. Nedostávali se na lukrativní TPT, dokud se na nich dalo slušně vydělat, dostávali nepopulární noční směny a podobně. Zde lze najít další velmi zajímavou rovinu borské kauzy. Do případu mohli Šafarčík a jeho věrní záměrně namočit i jim nepohodlné členy vězeňské stráže. Mezi ně patřil nejen Zach, ale i Jaroslav Bumba, Josef Tenk a Jaroslav Vránek. Václav Zach k tématu nespravedlnosti ze strany vedení: „Další příčinou mého sblížení s potrestanými bylo to, že jsem se cítil poškozený ze strany vedení věznice v různých služebních opatřeních.“¹⁰² Pohled Jaroslava Bumby: „...byl jsem vždy opomíjen v různých služebních záležitostech. Zejména v tom směru, kdy se rozdělili příslušníci na tzv. „Komanda“. Byli v tomto směru vybíráni jen určití dozorcí, hlavně vrchní strážmistr a tzv. miláckové tamního vedení, kteří dostávali taková přidělení, kde si vydělali velké obnosy peněz, kdežto druzí, mezi nimi jsem byl i já, jsme byli přidělováni na komanda, kde nebyla možnost si něco přivydělali.“¹⁰³ A ještě jednou Zach: „...mluvili jsem o tom (on a Bumba – pozn. autora), že jakmile dostane někdo na Borech nějakou funkci, zejména politickou, že si vleze do kanceláře, nekoná noční služby, nechodí na tzv. „komanda“ apod.... dříve, když byla možnost na „komandech“ si něco přivydělali, rozdělávali si tyto služby političtí činitelé mezi sebou a bylo jen pár jednotlivců – miláčků, kteří tehdy na komanda chodili. Když potom nebyla již možnost v poslední době si na těchto „komandech“ přivydělali žádné peníze, byli jsme tam posíláni my a páni byli v kanceláři ... Na poměry v trestním ústavě na Borech jsme často nadávali, jak já, tak i Bumba, Tenk a Vránek...“¹⁰⁴

Děsivým důsledkem tohoto výsledku bylo přidání osoby Reného Černého do ilegální skupiny, což vygradovalo v absolutní trest pro tohoto účastníka protinacistického odboje. Záminkou k tomu se stala část Zachovi výpovědi, kde zmiňuje slova Dečiho o Pelichovi a Černém, jako

---

¹⁰¹ ABS, V-1905 Plzeň, Zápis o výpovědi Bohuslava Dečiho, 22.4.1950

¹⁰²Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Protokol o výpovědi odsouzeného Václava Zacha, 8.6.1950

¹⁰³ABS, V-1905 Plzeň, Druhý dodatkový protokol s Bumbou, 24.4. 1950

¹⁰⁴Tamtéž, Protokol sepsaný s Václavem Zachem, 25.4. 1950

vhodných velitelích povstání. Dokonce už v rámci odvolacího řízení proti rozsudku smrti u Nejvyššího soudu dne 20. května 1950 Zach dosvědčil, že 3-4 dny před hlavním přelíčením navštívil státního prokurátora a sdělil mu své pochybnosti, jestli mu vůbec Deči vyprávěl o nějakém rozhovoru mezi ním, Pelichem a Černým, který se měl týkat jejich převzetí velení v trestnici během převratu. Předseda Nejvyššího soudu Dr. Malý to však nereflektoval a trest smrti potvrdil i Černému.¹⁰⁵

Z ostatních zadržených dozorců byli Bezpečností za přímé aktéry plánované vzpoury označeni, vyjma hlavní tváře Petelíka a Zacha, ještě Josef Tenk a Jaroslav Bumba. Tenk vypovídal podobně jako Zach, s kterým vykonával službu na oddělení C, jen nezmiňoval Pelicha s Černým. Do protistátní skupiny báječně zapadal, jelikož s Petelíkem se kamarádlil od svých devíti let. Zajímavě vyznívá Tenkova poznámka na konci výsledku o důvodu víry více jak poloviny dozorců v převrat ve státě. Ta podle něj pramenila ze špatné práce místní závodní organizace SVS. Kdyby prý vzala po únorovém převratu vše pevně do rukou, nemohlo by dojít k převratové fámě.¹⁰⁶ Další náznak svědčící hypotéze o existenci třetích ploch mezi Šafarčíkovými lidmi, povětšinou členy závodní organizace SVS a skupinou „odstrkovaných“ dozorců. Možná i proto spadl mezi obviněné i Bumba. Jako červená nit se táhne Bumbovy výslechovými protokoly tvrzení o diskriminaci jeho osoby vedením věznice na Borech. Nálepku „reakčního“ dozorce si Bumba vysloužil na základě jakéhosi obskurního vězeňského kabaretu. Kabaret se měl konat v březnu 1949 v TPT v Libkovicích, kde trestanci byli zneužíváni k těžbě uhlí. Trestanec, bývalý fotbalový funkcionář, přednesl na závěr představení frašku o fotbalové reportáži Rudí proti pruhovaným, s kterou Bumba souhlasil, nebo ji dokonce inicioval. Rudí, žel bohu, prohráli.¹⁰⁷ Z dnešního pohledu působí takřka neuvěřitelně využití této spíše úsměvné historky jako jednoho z argumentů odsouzení dozorce Bumby na patnáct let. Nicméně tento absurdní argument se doslovně objevuje jak v trestním oznámení, tak v následném rozsudku.

Další zadržení dozorců, Vránek s Vaňkem, se přiznali pouze k tomu, že od Zacha o určité kooperaci mezi státními vězni a členy vězeňské stráže věděli a nenahlásili ji. U zbylých pěti

---

¹⁰⁵Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Protokol o ústním odvolacím líčení u nejvyššího soudu, 20. 5. 1950

¹⁰⁶ABS, V-1905 Plzeň, Zápis o výpovědi Josefa Tenka, 21.4. 1950

¹⁰⁷Tamtéž, Záznam o výpovědi s Jaroslavem Bumbou, 19.4. 1950

zatčených dozorců plzeňská StB usoudila, s posvěcením činovníků Ministerstva spravedlnosti, že jejich protokoly nejsou dostatečně nosné, a tím došlo k jejich vyjmutí z případu. Úřední pokyn zněl přesně takto: „Pokud jde o další příslušníky SVS, kteří byli v souvislosti této akce zatčeni, to je o Václava Boučka, Václava Malého, Oldřicha Rejčka, Františka Kříšťana a Bohuslava Třmínka, nebyla těmto prokázána během vyšetřování taková trestná činnost, pro kterou by mohli být stíháni státním soudem a z toho důvodu bude nutno je předati k dispozici velitelství trestního ústavu na Borech v Plzni, za účelem dalšího stíhání po velitelské linii. Jejich trestná činnost byla uvážena politickými činiteli jednak z Ministerstva spravedlnosti v Praze a také politickým činitelem státního soudu v Praze. Podle ústní dohody těchto politických činitelů, jakož i se souhlasem krajského velitele a velitele oddělení V. (Stehlík a Weininger – poz. autora), budou tudíž všichni jmenovaní předáni trestnímu ústavu na Borech za účelem dalšího opatření.“¹⁰⁸ Počet šesti obviněných dozorců se zdál být pro účely procesu zřejmě adekvátní.

Z politických vězňů nikdo v rámci výslechů ani zdánlivě nepřiznal existenci nějaké protistátní skupiny vzniklé za účelem převratu za zdmí Borské vězňice. Jediný Broj vypověděl, ale jak již bylo výše uvedeno pod fyzickým nátlakem, alespoň něco, co šlo za přispění účelové manipulace s fakty použít při formulaci trestního oznámení. Vyšetřovateli StB Františku Houškovi popisoval situaci od doby, co přišel na oddělení D-1 v průběhu května 1949 jako nový dozorce Čeněk Petelík. Když Petelík zjistil, že jsou všichni odsouzeni státním soudem, začal přítomné zásobovat informacemi o tom, co se děje v Československu i v zahraničí. Povzbuzoval je tvrzeními o brzkém převratu ve státě, nemožnosti dlouhého trvání stávajícího režimu. Občas jim nabídl cigaretu. Shodně s výpovědí Petelíka Broj nepopřel vyslání dozorce za svou dcerou Bohumilou, od které mu pak Petelík doručil cigarety a v jednom případě i trochu jídla. Zmínil i událost týkající se poslední cigarety generála Píky. Když jim Petelík popisoval na jejich cele¹⁰⁹ průběh generálových posledních chvil na tomto světě, měla se rozpoutat diskuse, co by se stalo v případě zvratu ve státě s politickými vězni. Broj se za takové situace obával jejich okamžité likvidace. Na to kontroval Petelík tvrzením o polovině dozorců, co nesouhlasí s režimem, a kteří by tak byli ochotni se za ně postavit. A zmiňoval i možnost opatření si klíčku od místnosti, kde jsou uloženy zbraně, jež dozorcí budou moci použít k jejich ochraně. Když Petelík z oddělení odešel, přestali o těchto věcech přemýšlet, naopak se oněm bavili jako o mluvkovi,

---

¹⁰⁸Tamtéž, Úřední záznam, 29.4. 1950

¹⁰⁹Z osmi obviněných politických vězňů u toho byl vyjma Broje pouze Karel Pražák!

kterého nelze brát úplně vážně. Broj rázně odmítl existenci nějaké ilegální osvobozovací skupiny, natož aby byl jejím členem, ba co víc vůdcem. S bývalými důstojníky Bryksem a Prokopem žádné spojení neměl a de facto ani mít nemohl. Teoreticky pouze na vycházkách. Ze zmíněných dozorců pak znal jen Petelíka s Vaňkem.¹¹⁰

Je označení Stanislava Broje za vedoucího protistátní skupiny ve věznicí na Borech pouhá náhoda? Autor práce si to nemyslí. Broj patřil, jak už bylo dříve zmíněno, do mladšího, agresivního křídla lidové strany. To se za Třetí republiky nesmířilo především s komunistickou zemědělskou politikou a svádělo s komunistickými poslanci neohrožené bitvy na půdě Ústavodárného národního shromáždění. Po únorovém puči totalitní režim přešel od jejich bedlivého monitorování k jejich likvidaci, pokud tedy nestihli emigrovat na Západ. Jedním z prvních takto odstraněných byl Rostislav Sochorec, do roku 1947 poslanec, odborník na zemědělství, který ostatně sám hospodařil na statku. Po roce 1947 místopředseda Zemského národního výboru v Brně. Angažoval se též v Jednotném svazu českých zemědělců. Z těchto pozic bránil provedení zemědělské reformy dle představ komunistů. Už 23. února 1948 ho zadržela StB na základě smyšleného obvinění. Místo do vazby ho zavřeli do psychiatrické léčebny v Brně-Černovicích na základě informací jeho rodiny, že trpí depresemi. Zde došlo 23. května 1948 podle tehdejší verze k jeho sebevraždě, ale vyšetřování po roce 1989 téměř s určitostí odhalilo zavraždění Sochorce příslušníky StB.¹¹¹ Rostislav Sochorec tak předešel svého kamaráda a spolustraníka Stanislava Broje přesně o dva roky do života věčného, v který oba jako praktikující katolíci věřili.

Zajímavě vyznívá, že krom drobného pohledu na průběh vyšetřování ze strany vrcholných činitelů z Ministerstva spravedlnosti, který byl již v práci zmíněn a jemuž bude ještě věnována pozornost, paralelně monitorovala situaci ústředna Ministerstva vnitra. Ta si nechávala od plzeňského útvaru StB zasílat pravidelné zprávy, o co se v případě vůbec jedná a jakým způsobem se ve věci angažuje šéf SVS Milan Kloss a další lidé z Ministerstva spravedlnosti. První hlášení pochází hned z 19. dubna 1950 a informuje ústřednu o „započaté realizaci ilegální skupiny trestanců, která byla ve spolupráci se členy SVS v trestnici na Borech v Plzni.“ Ve zprávě se zdůrazňuje, že „u tohoto případu je osobně přítomen z Ministerstva spravedlnosti pplk. SVS

---

¹¹⁰ABS, V-1905 Plzeň, Zápis o výpovědi se Stanislavem Brojem, 22. 4. 1950

¹¹¹Navara, Luděk. Podivná smrt „prvního Gottwaldova mrtvého“ nebyla nikdy objasněna, In: zpravy.idnes.cz, 25.2. 2008

Klos (správně Kloss-poz. autora) z Prahy.“¹¹² Téhož dne ještě poslali doplňující informace týkající se jmen zatčených.

20. dubna si ústředna Ministerstva vnitra vyžádala sdělení dalších poznatků k těmto konkrétním bodům: „a) jakou činnost ilegální skupina trestanců ve věznici na Borech vyvíjela, nakolik byli do této zainteresováni příslušníci SVS a v jakém směru b) za jakých okolností k realizaci ilegální skupiny došlo a zda bylo vaším útvarem žádáno o souhlas k realizaci c) na kolik byl do případu zainteresován pplk. Kloss z Ministerstva spravedlnosti a v jakém směru, dále byl-li v případě delegován min. spravedlnosti, neb byla-li jeho přítomnost jen náhodná.“¹¹³ Blesková odpověď plzeňského velitelství StB uvedlo vnitro do obrazu. Ve správě mimo jiné stálo, že „velitel trestnice Bory (Šafarčík) zatkl 18.4. Petelíka pro různé úplatky přijímané od trestanců, což bylo podchyceno výpovědí jím získaného trestance, další zjistil při výslechu-náznaky il. činnosti členů SVS, následně přivolal orgány, kteří byli nápomocni k zatýkání, zatčení následně převzati do zdejší vazby a další vyšetřování vedeno zdejším útvarem.“ Na dotaz k věcem týkajícím se Milana Klosse, svému nadřízenému orgánu Plzeň odpověděla toto: „Orgán, který byl k vyšetřování, vedené velitelem borské trestnice, přizván (Weinniger), musel odjeti dne 19.4. 1950/ vyšetřování bylo prováděno v nočních hodinách/ v jiné věci do Prahy a při té příležitosti jej požádal velitel borské trestnice, aby pplk. SVS Klosa (sic!), z Ministerstva spravedlnosti o zatčení členů SVS spravil, což náš orgán učinil. Zda pplk. Kloss byl delegován k vyšetřování Ministerstvem spravedlnosti, zdejšímu útvaru známo není. Pplk. Kloss u zdejšího útvaru informativně vyslechl k věci zatčeného člena SVS Petelíka a nechal se od velitele borské trestnice podrobně informovati o celé ilegální činnosti této skupiny.“¹¹⁴

Z citovaných pramenů celkem jasně vysvítá, kdo hrál v přípravě procesu jakou roli. Hlavní part obsadili lidé z Ministerstva spravedlnosti, pod které koneckonců v té době SVS spadal. Vnitro se snažilo držet krok, ale evidentně ze začátku přesně netušilo, kdo za celým případem stojí, odkud přišel podnět k jeho realizaci. Zřejmě mezi jednotlivými resorty neexistovala taková koordinace, kterou by možná někdo v totalitním státě očekával. Mohlo jít o určitou řevnivost a rivalitu. Nicméně v době podání trestního oznámení, tedy 28. dubna 1950, museli všechny menší i větší spory stranou, to už rozhodovala o trestech Bezpečnostní komise ÚV KSČ, kde

---

¹¹²ABS, V-1905 Plzeň, hlášení útvaru 701-A, 19. 4. 1950

¹¹³ Tamtéž, Ilegální skupina trestanců na Borech ve spolupráci s SVS-sdělení dalších poznatků, 20.4. 1950

¹¹⁴ Tamtéž, Hlášení útvaru 701-A, 20.4.1950

zasedali i špičky ministerstva vnitra. Tentýž den si také ústředna vnitra na krajském velitelství StB Plzeň vyžádala kopie všech protokolů a zprávu s vyhodnocením celého případu, což bylo následujícího dne provedeno.¹¹⁵

---

¹¹⁵ ABS, V-1905 Plzeň, Ústředna vnitra útvaru 607-A, 28.4.1950

6. Plnou parou k procesu

Krajské velitelství StB dokázalo splnit beze zbytku zadání Ministerstva spravedlnosti co nejrychleji vyšetřit případ vzpoury na Borech a již 28. 4. 1950 připravilo trestní oznámení na protistátní skupinu, složenou z šesti dozorců a osmi politických vězňů. Tedy pouhých devět dní od Šafarčíkova telefonátu na jejich pobočku a následného zatčení podezřelých! Zběsilé tempo i v porovnání s rychlostí vyšetřování ostatních politických procesů z padesátých let, mělo vést k jasnému cíli – co nejdříve, bez zbytečného otálení, vytvořit modelový proces pro SVS. Retrospektivně na to upozorňovali i tehdejší vyšetřovatelé Bezpečnosti: „Vyšetřování skupiny Petelíka a spol. bylo ukončeno ve velmi krátké době, tak jako žádná jiná skupina, a nebo dokonce jednotlivců,“¹¹⁶ zaznělo z úst vedoucího vyšetřovacího oddělení Weinnigera. Další z bývalých členů plzeňského velitelství Bezpečnosti Špelina: „Případ byl brzy zpracován, neboť byl spěch z vedení StB i SVS, aby byl soud jako školní případ pro příslušníky SVS.“¹¹⁷ Závěrečná zpráva, přiložená k trestnímu oznámení, odeslanému 28. dubna krajským velitelem StB v Plzni Josefem Stehlíkem na Státní prokuraturu Praha, musela svým zněním zadavatele procesu uspokojit. Členové SVS Čeněk Petelík, Václav Zach, Josef Tenk, Jaroslav Bumba, Jaroslav Vránek, Antonín Vaněk a s nimi vězňové Stanislav Broj, Karel Pražák, Jan Prokop, Josef Bryks, Emil Doubek, Bohuslav Deči, Antonín Pelich a René Černý „se jeví býti důvodně podezřelými na základě provedeného šetření, výslechů svědků a vzájemného se usvědčení obviněných, jakož i jejich částečného doznání z trestných činů podle zákona č.231/48 Sb.“,¹¹⁸ tak zní klíčová pasáž z úvodu zprávy. Jinak se zpráva skládá ze slepence jednotlivých výpovědí, účelově poskládaných tak, aby se docílilo efektivity i efektnosti a celkový dojem působil velkolepě. Vše je záměrně zveličeno, „protizákonné“ jednání obviněných se domýšlí až do mrazivé krajnosti. Cíleně se pracuje se silnými výrazy a ideologickými formulacemi, které měli jejich činnost i je samotné cíleně démonizovat. Pro demonstraci krátký úryvek z tohoto elaborátu: „Petelík pod rouškou dobrého straníka pracoval proti svému národu, lidově-

---

¹¹⁶ Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Vyjádření k vyšetřování případu Petelík a spol., nedatováno, asi červen 1956

¹¹⁷ Tamtéž, vyjádření Oldřicha Špeliny k věci Petelík a spol., nedatováno, asi červen 1956

¹¹⁸ ABS, V-1905 Plzeň, Závěrečná zpráva, 28.4. 1950

demokratickému zřízení. Spojil se s nejzavilejšími nepřáteli našeho zřízení k ozbrojenému povstání proti nynějšímu režimu, aby jej rozvrátil a umožnil kapitalistům znovu zavést v naší vlasti vykořisťovatelský řád.“¹¹⁹ I když se spousta členů tzv. „ilegální protistátní skupiny“ ani neznala a poprvé se potkali de facto až během soudního procesu, psalo se o nich jako o „pevně organizované skupině.“ „Obvinění Pražák s Doubkem, přesto, že během výslechů vše popřeli, jsou plně usvědčeni Petelíkovou výpovědí a tím se stává jejich trestná činnost nezpochybnitelnou“, dedukuje plzeňská Bezpečnost.¹²⁰

V konečném resumé se zdůrazňuje dvojí zrada obviněných příslušníků SVS. Zrada na dělnické třídě, „která je pověřila tak zodpovědnými úkoly, jako je střežení nejzavilejších nepřátel pracující třídy, jistě za předpokladu, že svěřené úkoly budou řádně dle nejlepších svých vědomostí a schopností plniti a že dělnickou třídu nezklamou.“¹²¹ A zrada na komunistické straně, protože téměř všichni obžalovaní členové SVS vstoupili do KSČ už po roce 1945, „čímž jejich trestné činy nabývají zvlášť velké trestnosti.“¹²²

Ihned po podání trestního oznámení, 29.dubna 1950 rozhodla Bezpečnostní pětka ÚV KSČ o absolutním trestu pro trojici Petelík, Broj a Černý. Z dnešního pohledu skandálně, tehdy však zcela dle standartního postupu u velkých politických procesů, tedy ještě před samotným zasedáním státního soudu, k němuž došlo až 11. a 12. května, a dokonce i před obžalobou státní prokuratury ze dne 5. května. Na předmětném zasedání Bezpečnostní pětky byli osobně přítomni z jejich členů ministr vnitra Václav Nosek, velitel StB Osvald Závodský a vedoucí bezpečnostního oddělení ÚV KSČ Karel Šváb.¹²³ Do počtu pěti je doplňovali Rudolf Slánský a Alexej Čepička, čerstvě jmenovaný (od 25. 4. 1950) ministr národní obrany, jehož ve funkci ministra spravedlnosti nahradil nevýrazný Štefan Rais. Ačkoli Čepička patřil k iniciátorům procesu se SVS, lze se domnívat, že finální realizaci už plně přenechal náměstkovi ministra spravedlnosti Karlu Klosovi a šéfu SVS Milanu Klossovi, stejně tak následnou politickou kampaň. Čepičkovy nové úkoly se už týkaly nastolení pořádku v armádě. Otázku po důvodu

---

¹¹⁹ Tamtéž

¹²⁰ Tamtéž

¹²¹ Tamtéž

¹²² ABS, V-1905 Plzeň, Závěrečná zpráva, 28.4. 1950

¹²³ Národní archiv, fond ÚV KSČ, Bezpečnostní komise, neuspořádáno, Rozhodnutí o trestech bezpečnostním kolegiem ÚV KSČ, 29.4.1950

udělení absolutních trestů pro trojici Petelík, Broj, Černý se autor práce snažil zodpovědět už v předchozí části textu.

Krajská bezpečnostní pětka¹²⁴ při Krajském výboru KSČ v Plzni posvětila usnesení Bezpečnostní pětky ÚV KSČ s třemi tresty smrti, které měly být i vykonány bez ohledu na odvolání odsouzených.¹²⁵ Státní prokurátor Bohumil Ziegler nařídil eskortovat všech šest obviněných dozorců do soudní vazby prokuratury v Praze, věznice krajského velitelství StB Praha-Pankrác, ostatní měli zůstat ve věznici na Borech, dokud nebude rozhodnuto jinak. Podle příkazu během eskorty a následné vazby v Praze musí být od sebe naprosto izolováni.¹²⁶ 5. května 1950 byla doručena předsedovi senátu státního soudu obžaloba státní prokuratury pro zločin velezrady, tedy nejzávažnější paragraf 1 zákona č.231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, na obviněné Petelíka, Broje, Černého, Pražáka, Brykse, Prokopa, Dečího, Pelicha, Doubka, Zacha, Tenka a Bumbu. Petelík byl navíc obžalován za zneužití služební moci dle paragrafu 380 vojenského trestního zákona. Dozorci Vránek s Vaňkem mohli očekávat nižší tresty, jim obžaloba přiřkla paragraf 35 zákona č. 231/1948 Sb., pod kterým se skrýval zločin neoznámení trestného činu. Následují návrhy konat hlavní přelíčení před státním soudem (což však platilo u zločinů, na které se vztahoval Zákon na ochranu lidově demokratické republiky de facto automaticky) a číst při hlavním přelíčení trestní oznámení KV StB Plzeň z 28.4. 1950. Pod textem podepsán státní prokurátor Ziegler.¹²⁷ Už tedy zbývalo pouze vše „dohrát“ v rámci zasedání státního soudu. Ale ještě předtím povolání lidé museli smutnému divadlu připravit patřičné kulisy a promyslet, jak vše maximálně propagandisticky využít, aby proces splnil požadované cíle.

---

¹²⁴ Bezpečnostní pětky fungovaly v rámci krajských výborů KSČ na základě usnesení bezpečnostní komise ÚV KSČ z 2.února 1949. Skládaly se z krajského tajemníka KSČ, krajského bezpečnostního tajemníka, bezpečnostního referenta krajského národního výboru, krajského velitele Státní bezpečnost (v Plzni Josef Stehlík) a krajského velitele Sboru národní bezpečnosti. Podílely se na přípravě politických procesů – rozhodovaly o místě konání, výši trestů, propagačním využití a zajišťovaly organizované obecenstvo.

¹²⁵ ABS, 310-23-1, Zasedání Krajského bezpečnostního výboru KSČ v Plzni, 5.5 1950

¹²⁶ ABS, V-1905 Plzeň, Státní prokuratura Praha krajskému velení Státní bezpečnosti Plzeň, 3.5. 1950

¹²⁷ Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Obžaloba, 5.5.1950

7. Využití procesu k morálně politické kampani

Zhruba týden před zahájením soudního líčení (dokument není datován) se konala tajná porada pod vedením šedé eminence politických procesů, náměstka ministra vnitra Karla Kloše.¹²⁸ Zde se diskutovalo o co nejefektivnějším využití borského případu tak, aby splnil původní politické zadání. Na základě strachu z fatálních následků pro dozorce z případu protistátní skupiny na Borech odradit příslušníky SVS od sblížení se s odsouzenými politickými vězni i od jakéhokoli, byť jen nepatrného projevu solidarity vůči nim. I proto, jak ostatně stojí v úvodu tajného materiálu, má být proces přísně souzen.¹²⁹

Došlo zde k rozhodnutí uspořádat, v návaznosti na obžalobu, „morální“ kampaň, která by vedla „k posílení bdělosti, důvěry ve stranu, setřesení pochybnosti a dvojakosti a zpevnění morálky ve sboru SVS“.¹³⁰ Dále je nutné v kampani poukázat, jakými metodami rozkládali političtí vězni disciplínu dozorců. Na poradě doslova zaznělo: „Nelze jen schůzovat, vydat brožuru, ale je nutno rozrazit kruh v němž SVS jest. SVS má malý styk s dělnickou třídou, proto musí se pořádat schůzky s dělnictvem v továrnách, dělníci musí navštěvovat SVS.“¹³¹

Na závěr porady Karel Klos vydal jasné instrukce: co nejrychleji vymyslet formu pro školení a vedení SVS, jelikož už týden po procesu má být hotov manuál s pokyny pro osvětové důstojníky z jednotlivých trestních ústavů. Plán na postup chce mít na stole v úterý ráno, tedy den před procesem. Co se týče samotného průběhu soudního přelíčení, již zde se mluví o nutnosti účasti členů SVS z celého Československa. Ti s ním pak seznámí své domovské oddíly a vyvolají rezoluce týkající se souhlasu s procesem.¹³²

Tajné jednání inicioval i velitel SVS Milan Kloss, pravděpodobně na základě porady vedené Karlem Klošem. Na tomto jednání informoval jednotlivé velitele SVS o nutnosti vytvořit jakýsi

---

¹²⁸ Národní archiv, fond Správa sboru nápravné výchovy (dále jen SVS), nezpracované, Porada s Dr. Karlem Klošem, nedatováno

¹²⁹ Tamtéž

¹³⁰ Tamtéž

¹³¹ Tamtéž

¹³² Tamtéž

výtah z průběhu procesu, který má posloužit k bezprostřední agitaci. V něm zdůraznit klíčové body spolu s ideologicky vhodným komentářem. Úhelným stavebním kamenem se má stát horlivost ve službě a správný postoj k třídnímu nepříteli. S tím se pojí i vzájemná kontrola mezi jednotlivými členy sboru, protože, i když většina dozorců je členem KSČ, riziko ovlivnění SVS ze strany vězňených odpůrců režimu se tím nijak neumenšuje. Opomenout se nesmí fakt, že Petelík začal malými úsluhami směrem k trestancům, ale právě už ty vedly až k následnému plánování vzpoury.¹³³

K okamžité kampani současně bude nutné naplánovat i kampaň dlouhodobou. Ta se má týkat mimo jiné využívání důvěrníků jak v řadách SVS, tak mezi trestanci. Na příkladech z minulosti demonstrovat jejich význam. O materiály k zmíněnému se má postarat doktor Kabát z Ministerstva spravedlnosti. Další rámcově nastíněné body dlouhodobé kampaně, podle výstupu z Klossovi porady, jsou pak vhodný výběr knih a filmů pro SVS, který o nich bude pravidelně besedovat, návštěvy sboru v továrnách a jeho účast na dělnických schůzích, což koresponduje s výše zmíněným sblíčováním se s dělnickou třídou.¹³⁴

Uvedené tajné porady potvrzují již výše zmíněné tvrzení, že realizaci podoby soudního líčení a následnou morálně ideologickou kampaň režírovali náměstek Karel Klos z Ministerstva spravedlnosti a velitel SVS Milan Kloss. Výsledkem těchto porad byl již přece jen konkrétnější elaborát, zpracovaný na Ministerstvu spravedlnosti s názvem *Nástin morálně politické kampaně k borskému případu*. V podstatě tak vznikl manuál, jak k samotnému soudnímu procesu, tak k následným opatřením v rámci SVS.¹³⁵

V první části tohoto textu jsou v jednotlivých bodech uvedeny pokyny ke krátkodobé kampani kolem procesu. Alespoň některé zásadnější je dobré přesně ocitovat, protože se jedná o klíčové prvky pro další fungování SVS a čtenáři se tak umožní nahlédnout za kulisy procesu, včetně jeho administrativní organizace: „a) při procesu zajistit přítomnost zástupců velitelů oddílů pro politickou práci, osvětových instruktorů a vybraných delegátů řadových příslušníků SVS a to i ze Slovenska - z každého oddílu celkem tři, dále frekventantů výcvikového střediska Řepy, ukázat pravou tvář pachatelů z řad odsouzců státním soudem, přísné potrestání všech

---

¹³³ Národní archiv, fond SVS, nezpracované, Porada s Dr. Milanem Klossem, nedatováno

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ Národní archiv, fond SVS, nezpracováno, *Nástin morálně politické kampaně k borskému případu*, květen 1950 (přesné datum záměrně? vymazáno)

pachatelů, posílit sebevědomí příslušníků SVS např. tím, že budou samy pachatele předvádět, b) ještě před procesem vypracovat nástin přednášky, v níž by se ukázalo na špatnost pachatelů a oprávněnost trestů, doplnit jej během procesu nově vzniklými skutečnostmi a dodat přednášky osvětářům hned po procesu tak, aby byla přednesena v jednotlivých oddílech co nejdříve po vynesení rozsudku ... e) uložit osvětářům, aby při přednášce o procesu vyvolali příslušníci SVS sami rezoluce, vyslovující souhlas s procesem a jeho výsledkem a zdůrazňující věrnost republice, lidu, straně, hlásící se k přísné kázni a dodržování předpisů a odsuzující jednání pachatelů a obojetných členů SVS.“¹³⁶

Velmi zajímavě působí signifikantní paralely s kampaní kolem vykonstruovaného procesu s Miladou Horákovou a spol. I tam se počítalo s účastí pestrého publika, se zasíláním odsuzujících rezolucí veřejností, které obsahovaly schvalování co nejdrakoničtějších trestů.¹³⁷ Koneckonců i zde byl jedním z organizátorů zinscenovaného případu a všech doprovodných věcí Karel Klos. Zásadní rozdíl spočíval v tom, že proces s protistátní skupinou na Borech byl zacílen jen a pouze pro SVS a nikoli pro širokou veřejnost. Proces s Horákovou a spol. plnil titulky Rudého práva, rezonoval v rozhlase, zkrátka docházelo k jeho maximální medializaci. Zatímco, dle zjištění autora práce, k borské kauze se v novinách neobjevila ani noticka. Vzhledem k tomu, že soudní řízení s Miladou Horákovou a spol. započalo 31. května 1950, tedy jen o nějaké dva týdny později než borský proces, nabízí se teze o netříštění pozornosti. Vládnoucí špičky nechtěly, aby zásadnímu monstrprocesu s členy nekomunistických stran, jenž měl platit za justiční „výkladní skříň“ po Vítězném únoru nastoleného komunistického režimu, cokoli ubíralo na pozornosti. Ale pozor, i lákavá a na první pohled případná hypotéza nemusí být nutně tou správnou!

Druhá, a to prameně podložená teze nasvědčuje spíše tomu, že neinformování veřejnosti o případu protistátní skupiny na Borech souviselo s úmyslem zbytečně neriskovat ochabnutí důvěry v bezpečnostní složky státu v očích jeho obyvatel. Armáda, SNB i SVS musí být zárukou ochrany před „imperialistickým táborem“ a pro něj pracující „domácí reakcí“, která usiluje znovunastolením starého, vykořisťovatelského řádu připravit lid o nově získávané výdobytky socialismu. V závěru Klossovy zprávy z 22. května 1950 pro velitele SVS stojí:

---

¹³⁶ Tamtéž

¹³⁷ Více k propagandistické kampani k procesu s Miladou Horákovou a spol. Koura, Petr a Kourová, Pavlína. Žádáme trest smrti!, 2008

„Přesvědčili jsme se o tom, že na Borech není možno provést revoluci. Je možno se o ní pokusit a prolít při ní krev. A proto tím, že nebudeme mezi našimi lidmi, kteří každý den jdou poctivě za svou prací na výstavbě socialismu o této věci mluvit, zajistíme klid k jejich práci.“¹³⁸ Zatímco první teze se již v literatuře nějak spojené s borskou vzpourou objevuje, ve druhé jde čistě o dedukci autora práce. Není ovšem vůbec vyloučená správnost obou z nich.

Po představení bezprostřední „morálně politické“ kampaně a krátké analýzy k ní následuje ukázka zajímavých bodů agitace dlouhodobé: „a) za účelem zvýšené ideologické úrovně členů SVS je zapotřebí soustavné školení individuálním studiem, každý měsíc člen SVS přečte knihu ideologického obsahu- např. Velké spiknutí, Makarenko – Začínáme žít, vytvoří se kroužky, v nichž se bude o přečtené lit. diskutovat, i o konkrétních případech z Ministerstva vnitra, poukazováno na metody reakce na procesech státního soudu, s Rajkem, Kostovem a trockistů, nástiny těchto témat vypracuje každý měsíc velitelství SVS, c) členové SVS se přiberou k intenzivnější stranické a odborářské práci a bude se sledovat, jak tuto práci plní, d) aby se odstranila izolovanost příslušníků SVS je zapotřebí, aby navštěvovali členské schůze v závodech a informovali pak ostatní členy o budovatelské práci dělníků, rolníků, při členských schůzích ROH a KSČ v závodních organizacích SVS budou zváni politicky uvědomělí úderníci k rozhovorům s příslušníky SVS, f) soudní zaměstnanci a soudci z lidu mají sledovat práci a soukromý (sic!) život členů SVS a upozorňovat na závady, g) je třeba soustavného prokádování příslušníků SVS a odstranění neschopných a politicky nespolehlivých a nábor nových politicky uvědomělých kádru“¹³⁹

Ze zmiňovaného dokumentu lze vyčíst, že organizátoři procesu a následné kampaně zdaleka nedisponovali jasně formulovanými návrhy, jak reformovat SVS do podoby převodové páky komunistického režimu. Apely typu většího propojení SVS s dělnickou třídou, působí spíše jako ideologická fráze nežli konkrétní řešení. Autor práce považuje za jádro celé politické agitace zajistit informování členů SVS o průběhu zinscenovaného procesu napříč celým Československem za pomoci osvětových instruktorů a dalších ideologicky vyškolených osob z jednotlivých oddílů SVS. Šíření strachu z vědomí, že by lehce mohli následovat osud dozorců včleněných do protistátní skupiny na Borech. Proto, aby nedopustili dopad ani stínu podezření,

---

¹³⁸ Národní archiv, fond SVS, nezpracováno, Zpráva pro velitele SVS, 22.5. 1950

¹³⁹ Národní archiv, fond SVS, nezpracováno, Nástin morálně politické kampaně k borskému případu, květen 1950

většina dozorců instinktivně přitvrdila ve svém chování k politickým vězňům. Pokud nebyli rovnou „odejiti“. Veterán komunistických kriminálů, katolický kněz Antonín Huvar, v době vyšetřování tzv. borské vzpoury zavřený právě na Borech, potvrzoval ve svých vzpomínkách následné zhoršení poměrů pro polické vězně: „Zostřené poměry po procesu daly vystoupit do popředí jedincům z řad dozorců, kteří s lidským měli málo společného“.¹⁴⁰

---

¹⁴⁰ Post Bellum, Rozhovor Ondřeje Bratinky s Antonínem Huvarem, 20.10. 2007, In: www.pametnaroda.cz

8. Soudní fraška

Soudní proces se konal z rozhodnutí předsedy senátu státního soudu plk. JUDr. Otakara Matouška ve dnech 11. a 12. května přímo v Plzni, v porotní síni tamější budovy Krajského soudu.¹⁴¹ S vyloučením veřejnosti, zato s hojnou účastí členů SVS svezených z celého Československa, včetně rekrutů z výcvikového střediska v pražských Řepích. Soudnímu přelíčení tedy předsedal Otakar Matoušek, přísedícími byli JUDr. Vojtěch Rudý a JUDr. Josef Schejbal a za soudce z lidu Vojtěch Kohout a František Kartouz. Státní prokuraturu zastupoval JUDr. Dlouhý a JUDr. Karel Čížek, který se režimu osvědčil už v předchozím procesu Machalka a spol., zaměřeném proti představitelům katolické církve.¹⁴²

Soudní přelíčení provázela snaha Petelíka zachránit si svými horlivými výpověďmi na adresu spoluobžalovaných holý život. Neustále útočil především na osobu Stanislava Broje, kterého označoval za velitele protistátní skupiny a člověka s reakčním smýšlením. Letci Prokopovi zase přisuzoval úmysl zabít v rámci vzpoury ředitele borské věznice Šafarčíka a dosvědčoval i provinění ostatních. Sám si sypal hlavu popelem: hned po odchodu z oddělení D-1 si prý uvědomil trestuhodnost své činnosti, už se z toho ale nemohl dostat. Broj se snažil atakům bránit a oponoval, že naopak Petelík je do celé věci namočil svými nerealistickými sliby a optimistickými zprávami ze zahraničního rozhlasu a nikdo po jeho odchodu v červenci 1949 nebral věci ohledně vzpoury vážně. Petelík ho na to konto označil za lháře.¹⁴³

Smutnou pravdou je, že spousta obžalovaných se v soudní síni viděla prakticky poprvé, o čemž vypověděl Pražák i Deči inspekční skupině Ministerstva vnitra při přešetření případu v roce 1956.¹⁴⁴ Tvrzení soudu o pevně organizované protistátní skupině už z tohoto důvodu jednoznačně ukazuje na zinscenovanost a účelovost celé kauzy. Vyjma Petelíka všichni, minimálně částečně a někteří plně, popírali svou vinu. Dozorci Zach dokonce u soudu naznačoval vynucenost své výpovědi na Bezpečnosti použitím fyzického násilí a snažil se ji

---

¹⁴¹ ABS, V-1905 Plzeň, Žádost předvedení obžalovaných k hlavnímu přelíčení, 8.5. 1950

¹⁴² Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Poradní protokol u státního soudu, 12.5. 1950

¹⁴³ Tamtéž, Záznam soudního přelíčení, nedatováno

¹⁴⁴ Tamtéž, Protokoly o výpovědích Karla Pražáka a Bohuslava Dečiho, 6. a 7.6. 1956

vzít zpátky, na což však již nebyl brán zřetel.¹⁴⁵ U tohoto soudního přelíčení se nevyužila metoda s nazpaměť naučenými výpověďmi, která se objevovala u velkých monstrprocesů se Slánským či Horákovou. Autor práce si to odůvodňuje příliš krátkou dobou vyšetřování: i sebesnaživější vyšetřovatel StB by zřejmě nezvládl dostat do hlav obviněných potřebnou soudní řeč během jedenácti dnů. Dalším důvodem mohla být absence široké veřejnosti na procesu.

Státní soud ve svém rozsudku rozhodl jednomyslně o vině obžalovaných za spáchání zločinu velezrady dle paragrafu 1 zákona č. 231/1948 Sb., s výjimkou Vaňka s Vránkem, kteří byli uznáni vinnými sabotáží dle paragrafu 37 stejného zákona (sabotáž byla přičtena i Petelíkovi). Petelíka, Broje a Černého státní soud odsoudil k trestu smrti, Zacha a Dečiho na doživotí, Tenka, Pražáka a Pelicha na 25 let, Prokopa s Bryksem na 20 let, Bumbu na 15 let, Vránka na 6 let, Vaňka na 5 let. Doubka, jenž si už doživotní trest odpykával, k zostření trestu půlletně jedním tvrdým ložem po dobu dvaceti let. K tomu všechny navíc k peněžitým trestům, konfiskaci celého jmění a ztrátě čestných občanských práv na deset let.¹⁴⁶

V odůvodnění rozsudku se mimo jiné objevuje přesný popis, jak měla být vzpoura provedena. Tenk se Zachem by se postarali o ředitelství věznice, další tři měli obsadit centrálu, Petelík inspektorát se zbraněmi. Akce by pak vypukla za pomoci cizích interventů nebo na znamení dané zahraničním rozhlasem. V rozsudku se najdou i bizarnosti typu: „Svým doznáním viny v plném rozsahu Petelík usvědčil i ostatní.“ „Černý byl už v minulosti dvakrát souzen, je to tedy jen zcela přirozené pokračování protistátní činnosti u majora Černého.“ „Ti z politických vězňů, kteří jak administrativně, tak při hlavním líčení popřeli svou vinu, byli však usvědčeni naprosto logickou a správnou výpovědí spoluobžalovaných.“¹⁴⁷

Vynesené tresty byly, a to i na poměry padesátých let, extrémně tvrdé. V už výše srovnávaném procesu s Miladou Horákovou padly čtyři tresty absolutní a čtyři doživotní, takže i v této děsivé matematice snese borský proces srovnání. Petelíkovi ani jeho aktivní přístup život nezachránil, ostatně ani zachránit nemohl. O trestech smrti rozhodly režimní špičky již v předstihu, což nemohl Petelík samozřejmě tušit.

Stručnou zprávu o průběhu procesu, i s nesmírně cynickým popisem reakcí odsouzených na

---

¹⁴⁵ Tamtéž, Protokol o výpovědi odsouzeného Václava Zacha, 8.6. 1956

¹⁴⁶ Tamtéž, Rozsudek státního soudu po hlavním přelíčení, 12.5. 1950

¹⁴⁷ Tamtéž

rozsudky smrti, podalo ústředně Ministerstva vnitra plzeňské velitelství StB: „Proces nebyl veřejnosti přístupný, k procesu byli z poučných a odstrašujících důvodů přizváni frekventanti škol SVS. Proces vyzněl žádoucně, senát státního soudu proces politicky i odborně naprosto zvládl, nedošlo k poruchovým jevům. Plně přiznal vinu jen Petelík, političtí tvrdošíjně zapírali, vzhledem k svým zkušenostem. Na Petelíka měl nejvyšší trest zdrcující účinek, Broj ho přijal s předstíranou hrdostí, Černý reagoval pláčem.“¹⁴⁸

Odvolací řízení s odsouzenými proběhlo už osm dní po vynesení rozsudků, 20. května 1950. Na rozdíl od hlavního přelíčení, kterého se směli účastnit jen členové SVS, bylo přístupné veřejnosti. Této možnosti využili i někteří rodinní příslušníci aktérů procesu. Soudu předsedal JUDr. Malý. Brojův ex offio přidělený obhájce Josef Fuka navrhl provedení konfrontace mezi Brojem a Petelíkem z důvodu Petelíkova prohlášení po vynesení rozsudku státního soudu, že neprávem označil Stanislava Broje za iniciátora a vedoucího ilegální osvobozovací skupiny na Borech. Petelík na dotaz předsedy senátu Malého, aby se ke zmíněnému vyjádřil, odpověděl takto: „Je pravda, že po rozsudku jsem si pro sebe říkal, že jsem tu věc udělal větší, než ve skutečnosti byla. Byl jsem fantasta, vymyslel jsem si leccos a pak tomu věřil.“ V rámci konfrontace na to Broj kontroval: „Petelík prohlásil v autobuse, když nás vezli po rozsudku z Plzně do Prahy, že o mě mluvil nepravdu v tom směru, že v trestnici na Borech byla ilegální skupina, že jsem byl jejím iniciátorem nebo dokonce vedoucím. Ve skutečnosti o nic takového nešlo.“ K tomu Petelík dodal: „V autobuse jsem říkal, že jsem věc zveličoval, takže skutečnost byla jiná.“¹⁴⁹

Co vedlo Petelíka k tomu změnit svou výpověď při hlavním přelíčení doslova o sto osmdesát stupňů? Zřejmě si začal uvědomovat, o co v celé kauze kráčí. Ani jeho plné doznání a usvědčování druhých během procesu mu život nezachránilo a zřejmě už nedoufal, že by se to u odvolacího řízení mohlo změnit. Vsadil tedy nakonec přece jen na pravdu, což mu v každém případě slouží ke cti. Že Petelík svých lží, kterých se dopustil během procesu na adresu ostatních odsouzených, litoval, vypovídají i jeho poslední slova pronesená před popravou: „...prosím kolegy, aby mi odpustili, že jsem se proti nim prohřešil.“¹⁵⁰ Teoreticky mohl také

---

¹⁴⁸ ABS, V-1905 Plzeň, Petelík a spol.-proces, poznatky, 22.5.1950

¹⁴⁹ Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Protokol o ústním odvolacím líčení konaném u nejvyššího soudu, 20.5. 1950

¹⁵⁰ Tamtéž, Zpráva o výkonu poprav odsouzených, 23.5.1950

doufat v údiv soudního senátu z tak dramatické změny v jeho výpovědi, jenž by snad přiměl justici rozsudky ještě přehodnotit.

S klíčovou změnou oproti své původní výpovědi vystoupil i dozorce Zach, který vyjádřil pochybnosti, že Deči před ním opravdu mluvil o Černém s Pelichem v souvislosti s jejich převzetím velení během vzpoury. Tyto nové skutečnosti ovšem nebral Nejvyšší soud absolutně v potaz, odvolání zamítl a potvrdil všechny rozsudky, včetně tří trestů smrti.¹⁵¹ Původní Zachovo svědectví, jak již bylo v práci výše zmíněno, přitom představovalo jeden z primárních argumentů pro udělení trestu smrti Renému Černému! Realita ale byla neúprosná, odvolací řízení mělo jen zachovat dekorum standardního postupu justice, stejně tak následné žádosti o milost k prezidentu Klementu Gottwaldovi, samozřejmě též oslyšené.

Ve zprávě s vyhodnocením odvolacího řízení ve věci borského případu, zpracované pro velitele SVS Milana Klosse (autora nelze pro nečitelnost podpisu identifikovat) se objevuje kritika, že bylo pojato jako veřejné. Proto autor zprávy poslal v příloze seznam všech zúčastněných civilistů. Zvláště upozorňuje na bratra Stanislava Broje, katolického kněze Eduarda Broje, a dceru Bohumilu Brojovou, pak také přítelkyni René Černého Bohumilu Vrbovou, kterou prý zná z národního podniku, kde byl dříve zaměstnán, a která je známa svým záporným postojem k lidově demokratickému zřízení. Zdůvodnění extrémní nevhodnosti přítomnosti těchto lidí autor zprávy pro Klosse argumentuje takto: „Upozorňuji, že před výše jmenovanými civilisty byl přečten rozsudek i s důvody. Důvody popisují i takové skutečnosti, které nutně měly být před veřejností utajeny (vlastizrádné činy příslušníků SVS, jejich pohlavní styky s vdanými ženami a podobně). Politicky není rozhodně správné, aby se rodina odsouzeného Broje dověděla podrobnosti o tom, jak připravoval převrat na Borech. Jest veliká pravděpodobnost, že bude učiněno všechno, aby se co největší masa jeho lidoveckých voličů, dozvěděla o důvodu jeho odsouzení. Jistě bude snaha udělati z něj mučedníka.“¹⁵²

Citovaná zpráva opět ukazuje jistou disharmonii mezi jednotlivými složkami státního aparátu. Kvůli tomuto nesouladu došlo k narušení jednoznačného úmyslu realizátorů procesu z Ministerstva vnitra, aby se proces týkal jen a pouze SVS. Zpráva zároveň potvrzuje tezi autora práce, že komunisté považovali Stanislava Broje za nesmírně nebezpečného „třídního nepřítele“. Jeho zařazení zrovna do borského procesu bylo sice fakticky dílem souhry náhod,

---

¹⁵¹ Tamtéž, Protokol o ústním odvolacím líčení konaném u nejvyššího soudu, 20.5.1950

¹⁵² Národní archiv, fond SVS, nezpracováno, Zpráva pro velitele SVS, 22.5.1950

ale bezpochyby to pro režim představovalo obrovskou přidanou hodnotu k základnímu cíli vyrobit vzorový proces pro utužení disciplíny ve SVS.

Petelíkova sestra Marie Sládková, též přítomná zasedání Nejvyššího soudu, ve své ústní žádosti k prezidentu republiky o milost pro bratra, pronesla mimo jiné slova, která naznačovala znepokojení lidí z Ministerstva spravedlnosti: „Řízení jde velmi rychle, bratr byl 17. dubna zatčen, už je odsouzen a snad má být odsouzen jako odstrašující příklad pro ostatní členy vězeňské stráže.“¹⁵³

Exekuce poprav Čenka Petelíka, Stanislava Broje a Reného Černého se uskutečnila v ranních hodinách 23. května na dvoře věznice státního soudu v Praze na Pankráci. Z posledních slov odsouzených lze usuzovat, že všichni tři nesli svůj osud statečně. Nejlépe vystihuje danou situaci zvolání majora Černého, pár vteřin předtím, než kat utáhl smyčku provazu: „Vrahové!“¹⁵⁴

18. dubna – Petelíkův informativní výslech Šafarčíkem a spol. na Borech, 19. dubna – provedení zatčení podezřelých plzeňským velitelstvím StB, 28. dubna – podání trestního oznámení, 5. května – obžaloba, 11. a 12. května - konání procesu, 20. května – odvolací řízení a konečně 23. května – výkon poprav odsouzených, to jest stručná rekapitulace mrazivé rychlosti, s níž se proces podařilo vyrobit a dovést až do samého tragického konce. Systémový tlak na výkon, rychlost provedení celé akce, jež latentně předpokládá a umožňuje použití jakýchkoli prostředků, jak dojít k tomuto cíli, včetně extrémního násilí se strany vyšetřovatelů, představuje hrůzný obraz podoby zostřeného třídního boje totalitního režimu proti vnitřnímu nepříteli začátku padesátých let minulého století v Československu. Chladný kalkul, absence jakýchkoli emocí, jen děsivá mašinérie, v rámci níž jsou surové „estébácké mlátičky“ jen pěšáky na šachovnici.

---

¹⁵³ Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracováno, Prosba o milost pro Petelíka jeho sestry Marie Sládkové, 16.5.1950

¹⁵⁴ Národní archiv, fond SVS, nezpracováno, Zpráva o výkonu poprav odsouzených, 23.5. 1950

9. Realizace kampaně v praxi

Jak stálo v elaborátu „Nástin morálně politické kampaně k borskému případu“, pro úvodní, krátkodobou část agitace, je nutno co nejdříve vypracovat referát o případu na Borech. Co možná nejrychleji po procesu, aby ho ještě „za tepla“ mohli přednést političtí a osvětoví pracovníci SVS v jednotlivých oddílech. Dokument byl připraven Ministerstvem spravedlnosti 17. května 1950, tedy pět dní po vynesení rozsudku. Po shrnutí celého případu a průběhu soudního řízení text vytyčoval dva hlavní, bezprostřední úkoly pro SVS. Ty měly zajistit, „aby se v řadách SVS už nikdy víc neopakovalo, aby se dozorcí dostali do vleku politických vězňů, posilovali jejich odpor úsluhami a donášením štvavých zpráv zahraničního rozhlasu a nakonec se s nimi dohodli o použití zbraní proti dělnické třídě (věrným příslušníkům SVS).“¹⁵⁵

První z úkolů se týkal „zvýšení přesnosti služby za účelem zvýšení bezpečnosti.“ Instrukce k jeho realizaci vypadala následovně: „Prvního úkolu docílíme zavedením nového přísnějšího režimu ve věznici, zlepšení kázně uvnitř samotného Sboru. Velitelé musí trestati sebemenší provinění proti kázni (i třeba nechodit s rukama v kapsách), před vězni vystupovat rázně a vynutit si od nich náležitý odstup. Trestanci si musí uvědomit, že musí za své především protistátní provinění odpykat trest. Na kázeň vězňů dbát nejenom v trestních ústavech, ale i v krajských a okresních soudních věznicích a v pracovních oddílech.“¹⁵⁶

Tato část textu referátu nejen ospravedlňuje, ale dokonce nepřímou vybízí dozorce k použití fyzického násilí proti politickým vězňům. Znamenalo to bianco šek pro vyložené sadisty z řad „bachařů“, k nimž se ze strachu z možnosti dopadnou stejně jako Petelík, připojila spousta vězeňských strážců, kteří by za normálních okolností a ve standartních poměrech vykonávali své povolání humánním způsobem. O neskutečně tvrdém, mnohdy až bestiálním zacházení dozorců s politickými vězni na začátku padesátých let vypovídal ne jeden pamětník, který coby politický vězen prošel komunistickými žaláři. Ti, kdo zakusili i pobyt v nacistických koncentračních táborech svědčili, že v mnoha ohledech byly poměry v komunistickém vězení dokonce tvrdší, například ohledně přidělu jídla nebo právě chování dozorců. Vše zmíněné se

---

¹⁵⁵ Národní archiv, fond SVS, nezpracované, MIn. spravedlnosti velitelství SVS-Nástin referátu o borském případě, 17.5.1950

¹⁵⁶ Tamtéž

například objevuje v knižním rozhovoru s bývalým želivským opatem Vítem Tajovským¹⁵⁷, oběti procesu s církevními představiteli. Popisuje situaci ve věznici Leopoldov, která se stala právě po trestnici na Borech nejčastějším místem pobytu politických vězňů. Artur London, Gustáv Husák, Adolf Kajpr, generál Karel Janoušek, Anastáz Opasek, ale i většina odsouzených v borském procesu si prošli tímto nechvalně proslulým žalářem. Někteří z nich, v důsledku tamějších tristních podmínek, v něm také bohužel zemřeli.¹⁵⁸

Druhý úkol pro SVS byl vytyčen jako „zlepšení stranické práce na základě zvýšené politické uvědomělosti a ostražitosti“. Referát opět stanovil způsob provedení: „Marxismus se nesmí stát jenom předmětem vyučování na roku stranického školení, ale musí se projevit v praktickém provádění našich povinností. Uvědomit si kdo je třídní nepřítel a jak proti němu bojovat. Tři důležité funkce lidové demokracie jako formy diktatury proletariátu jsou obrana proti vnějšímu nepříteli, potlačování třídních nepřátel uvnitř státu a výchova nového člověka – tyto tři funkce jsou právě soustředěny v úkolech SVS, který má stát v přední řadě bojovníků proti reakci. Nastoupí-li někdo z SVS cestu falešné humanity, spolupráce s těmi, kdo svojí velezradou připravovali smrt vašim matkám, ženám, dětem, soudruhům, pak ať vystoupí a přizná se. Každý, kdo ledabylým výkonem služby podporoval trestance, když se necítíte na svém místě dosti silní, abyste zavedli přísný režim, požádejte o přeložení na jiné místo. Kdo nevystoupí se sebekritikou je zbabělcem a defraudantem, protože zpronevěřil peníze, které mu dávají dělníci, kteří ho pověřili, aby střežil zrádce, ať nečeká slitování. Pomáhejte odhalovat zrádce v našich vlastních řadách – lépe likvidovat několik zrádců než prolévat nevinnou krev.“¹⁵⁹ V samém závěru referátu, který zazněl ve všech oddílech SVS, se pro zjemnění objevují vzletná, povzbudivá slova.¹⁶⁰

Výzva, aby členové SVS hlásili své ideologicky nepevné kolegy, působila, soudě podle poměrně častého výskytu takových udání v pramenech, velmi efektivně. Pro názorný příklad poslouží anonymní udání na bývalého kapitána SVS Kapouna z věznice Pankrác. Kapoun se prý netají negativním postojem k lidové demokracii, vynáší vězňům dopisy a chystá se odejít do Švýcarska, kam se chce dostat legální cestou jako mistr v jiu-jiutsu. Pisatel anonymu nabádá

---

¹⁵⁷ Tajovský, Vít. Člověk musí hořeti, 2001, s. 275-279

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 284-287

¹⁵⁹ Národní archiv, fond SVS, nezpracováno, Nástin referátu o borském případu, 17.5. 1950

¹⁶⁰ Tamtéž

poslat do ústavu schopného vězně za účelem vnitřní zpravodajské služby a učinit na Kapouna provokaci.¹⁶¹ Varuje však před Kapounovou chytrostí. V takovýchto případech ideologická kampaň dozajista padla na úrodnou půdu.

Dokonce i Stroin s Ladmanem, kteří odhalili protistátní skupinu na Borech, povzbuzeni nedávným povýšením, agilně nabízeli plzeňskému velitelství StB možnost odhalit a usvědčit za pomoci jistého trestance dalšího dozorce z borské věznice.¹⁶² Došlo k tomu pouhých dvanáct dní po vynesení rozsudku státního soudu a den po popravách odsouzených! Stroin a Ladman se ukázali jako mimořádně horliví a ambiciózní členové SVS.

Poté, co zazněl z úst osvětových důstojníků v jednotlivých oddílech SVS výše uvedený referát o borském případě, začaly proudit z vězeňských útvarů z celého Československa rezoluce (včetně výcvikového střediska SVS v Řepích), které schvalovaly přísnost udělených trestů v „borské vzpouře“ a všemožnými formami vyslovovaly věrnost vládnoucímu lidově-demokratickému zřízení. Jak za celé ústavy, tak za jednotlivé příslušníky sboru. Velitelství stanice SVS okresní soudní věznice v Jičíně vyhlásilo „Provolání do boje proti lehkomyšlnosti, lajdáctví ve službě, neuvědomělosti, rozvratníkům a záškodníkům, pokud jsou ještě v řadách SVS“ a též „za upevnění vyšší mravní vyspělosti, vyšší morální uvědomění, vyšší smysl pro odpovědnost a vyšší kázeň a příkladnou poslušnost.“¹⁶³

Rezoluce SVS Brno, doplněná vlastnoručními podpisy členů oddílu, se postavila k povinnosti odsoudit dění na Borech takto: „My, podepsaní členové SVS u oddílu SVS Brno, po vyslechnutí referátu o borském případě od osvětového instruktora Václava Kaisra, přijímáme s plným zadostiučiněním potrestání nejtěžšího porušení služebních předpisů a zradu na nejvyšších zájmech pracujícího lidu a cti Sboru. Z tohoto přelíčení si берeme velké ponaučení a slibujeme, že pevným odhodláním budeme odhalovat zradu, že budeme důsledně a svědomitě vykonávat své služební povinnosti a tím přispějeme k tomu, aby náš Sbor ve své tvrdé kázni plnil vzorně své úkoly svěřené nám dělnickou třídou a zavazujeme se, že tuto důvěru dělnické třídy

---

¹⁶¹ Národní archiv, fond SVS, nezpracováno, Nespolehlivý člen v řadách SVS, nedatováno

¹⁶² ABS, V-1905 Plzeň, Úřední záznam, 24.5. 1950

¹⁶³ Národní archiv, fond SVS, nezpracováno, Provolání do boje velitelství stanice SVS soudní okresní věznice v Jičíně, nedatováno

nezklameme a zajistíme naší práci, jež vede k budování našeho socialismu v naší vlasti.“¹⁶⁴

Stanice SVS v České Lípě to pojala poněkud odlišněji, ekonomickým prizmatem: „Výkonem své služby snažíme se zabezpečit pokojnou práci všech pracujících, aby společně s těmito mohla být zdárně splněna Gottwaldova pětiletka. Jsme toho názoru, že splněním pětiletky zabezpečujeme mír a pokojnou práci veškerého občanstva a tím chceme dokázat svůj kladný postoj k lidově-demokratickému zřízení.“¹⁶⁵ Odlehčeným dojmem působí socialistický závazek podporčíka SVS Čermánka ze stanice SVS Ostrov u Karlových Varů: „Zavazuji se, že se vynasnažím o rozšíření počtu prasat na dosud zařízených výkrmnách vepřů jednotlivých TPT a současně o rozšíření výkrmen samých.“¹⁶⁶

Odsuzující rezoluci jednohlasně přijali a odhlasovali samozřejmě i členové oddílu SVS Plzeň – Bory. V ní „naplnění odporem nad zrádci z vlastních řad vyslovují jednomyslně souhlas s přísným rozsudkem nad ilegální skupinou příslušníků SVS“ a zavazují se mimo jiné k „vyloučení jakéhokoliv soukromého styku s vězni při výkonu služby, tak i s jejich příbuznými, k odhalení každého blahovolného postoje k vězňům příslušníky SVS, který by se ještě objevil.“¹⁶⁷

Velitelství SVS evidovalo podrobný seznam všech rezolucí, kde v jednotlivých kolonkách stál název kraje a oddílu SVS, datum, kdy došlo k probrání referátu o borském případě, počet podpisů pod rezolucí a její stručný obsah a závěrečná kolonka (většinou prázdná) na vyplnění případných nevhodných jevů, jako třeba malého počtu podpisů pod rezolucí. K tomu, jak to vypadalo v praxi, jeden modelový příklad za všechny: „Nitra/ krajská věznice/26.5. 1950/30/Roztrpčení nad zradou, budem tvrdí ve službě, pokus zrady v zárodku odstraníme, budem ostražití.“¹⁶⁸ Komplexní záznamy skýtaly velitelství SVS mimo jiné možnost, zaměřit se na fungování útvarů, které k úkolu přistoupili laxnějším způsobem.

Rezoluce disponovaly, jak vyplývá i z uvedených příkladů, různou škálou provedení. Od velmi vážných, což je kupříkladu a celkem pochopitelně ta z Borů, až po některé, které můžou vyznít

---

¹⁶⁴ Tamtéž, Rezoluce oddílu SVS Brno, 24.5. 1950

¹⁶⁵ Tamtéž, Rezoluce stanice SVS Česká Lípa, 23.5. 1950

¹⁶⁶ Tamtéž, Závazek ppor. SVS Čermánka, 31.8.1950

¹⁶⁷ Tamtéž, Rezoluce oddílu SVS Plzeň-Bory, 22.5.1950

¹⁶⁸ Národní archiv, fond SVS, nezpracováno, Borský případ-sloužební akce, nedatováno

až komicky. Odvíjet se to mohlo jednak od míry loajality jednotlivých velitelů oddílů SVS, jednak od formulačních schopností politických pracovníků. Nelze ani opomenout fakt, že všichni příslušníci SVS nemohli disponovat zkušenostmi s tím, jak mají takovéto rezoluce vypadat. Krátce po Vítězném únoru ještě nevlastnili příklady z podobných situací, kterými by se mohli inspirovat. Teprve se učili myslet a zavazovat aktivisticky, někdo přivykl politickému myšlení rychle, jiný pomaleji. Agitace kolem borské vzpoury šla považovat za maturitu z politické propagandy pro SVS. Spokojili se realizátoři kampaně s prostým vykonáním povinnosti, dodržením klíčové masovosti akce, v rámci které žádný oddíl SVS nezůstal stranou? Nevadila jim převaha formy nad obsahem? Prameny vypovídají spíše o opaku, alespoň tak se to jeví z tajného hodnocení dosavadního působení kampaně k borskému případu, které vypracoval náměstek Kroupa z Ministerstva spravedlnosti: „Při diskusích o borském případě po služební linii se všichni příslušníci SVS seznámili s podstatou zločinu a mnoha desítkami rezolucí a stovkami podpisů vyslovili svůj souhlas s rozsudkem a zavazovali se zvýšit své uvědomění a ostražitost, a to v celé ČSR. Nedostatkem akce a rezolucí byla skutečnost, že téměř žádné z nich neobsahovaly konkrétní návrhy a závazky, jak opravdu službu zlepšit. Diskuse na služebních shromážděních příslušníků SVS ukázala veliké nedostatky politické práce a nízkou úroveň většiny kádrů Sboru.“¹⁶⁹

Možná i kvůli výtkám k dosavadnímu průběhu politické kampaně se zhruba měsíc po procesu rozhodl sekretariát ÚV KSČ vydat oficiální dopis určený všem závodním organizacím (dále jen také „ZO“) ve Sboru vězeňské stráže. Záležitosti spojené s využitím borského procesu k utužení disciplíny SVS se tak již netýkaly jen Ministerstva spravedlnosti, ale i nejvyššího stranického vedení. V dopise podrobilo ÚV drtivé kritice ZO KSČ oddílu SVS na Borech – dávala údajně odsouzeným nejlepší kádrové posudky, zakrývala jejich chyby a nedostatky, neřídila se při prověrkách členů usnesením předsednictva ÚV KSČ. Výbor ZO prý dále také nechápal význam dobře vedené politické práce v organizaci, neuvědomoval si nutnost denně vyzbrojovat členy do boje s třídním nepřítelem. Zkrátka se nedovtipil, že třídní nepřítel jím nepřestává být svým pobytem za mřížemi, kde naopak sahá ještě k rafinovanějším způsobům než dříve na svobodě.¹⁷⁰

Ústřední výbor strany se obával podobných nedostatků i v jiných ZO KSČ při SVS. Aby se tyto

---

¹⁶⁹ Tamtéž, Věc: Borský případ, 10.9. 1950

¹⁷⁰ Tamtéž, Dopis ÚV KSČ všem ZO KSČ ve SVS, 16.6. 1950

nedostatky odstranily, a to i do budoucna, bylo nutné, aby závodní organizace svou práci podrobily kritickému a sebekritickému rozboru. Nalinkovány byly tři body, podle kterých se mělo v rámci jednotlivých ZO KSC při SVS s dopisem od ÚV pracovat: „1) dopis se má stát předmětem jednání výboru ZO, který zhodnotí, nakolik zjevy, odhalené v ZO KSC trestního ústavu Bory se vyskytují také u nich, 2) Výbor ZO vydá desítkovým důvěrníkům směrnice, jak prodiskutovat dopis v desítkách- prozkoumávat bezpečnostní opatření v ústavě, poměr vězňů k příslušníkům, upozornění na kádrově nejasné, nebo nevyřešené případy z řad SVS, 3) výsledek diskuse v desítkách, které se mají zúčastnit všichni členové ZO KSC v SVS, nechť výbor zhodnotí a předloží plénu ZO ve formě návrhů na zlepšení činnosti, ať se to projeví mimo jiné v užším styku s některou ZO významného průmyslového závodu vašeho okresu nebo kraje“¹⁷¹ Na závěr dopisu připomíná ÚV, že „úkolem ozbrojených složek v lidové demokracii, ke kterým patří i SVS, je chránit bezpečnost státu a výstavbu šťastného života všech pracujících, tedy socialismus.“¹⁷²

Jako reakci na dopis sekretariátu ÚV KSC svolal velitel SVS Milan Kloss poradu politických zástupců velitelů, osvětových instruktorů a předsedů ZO KSC. Uskutečnila se v zasedací síni Ministerstva spravedlnosti 21. června od devíti hodin dopoledne. Porada se týkala především udělení směrnic k projednání dopisu v jednotlivých ZO KSC při oddílech SVS. Náměstek z Ministerstva spravedlnosti Kroupa na poradě přednesl instrukce pro osvětovou činnost na následující měsíc.¹⁷³ Posléze začalo probíhat stejné kolečko, známé již z kampaně okolo projednávání borského referátu a následných hromadných rezolucí. Znovu vznikaly seznamy s přesnými údaji, kdy došlo v jednotlivých ZO při SVS k probrání dopisu, včetně počtu přítomných a jmen zástupců KSC z příslušného krajského či okresního výboru.¹⁷⁴ Výstupy ze schůzí nad dopisem byly další čestné, pracovní a socialistické závazky.¹⁷⁵

---

¹⁷¹ Národní archiv, fond SVS, nezpracované, Dopis ÚV KSC všem ZO KSC ve SVS, 16.6. 1950

¹⁷² Tamtéž

¹⁷³ Národní archiv, fond SVS, nezpracované, Porada politických zástupců velitelů, osvětových instruktorů a předsedů ZO KSC, 21.6. 1950

¹⁷⁴ Tamtéž, Borský případ – stranická akce, nedatováno

¹⁷⁵ Znovu často velmi vágní až bizarní – Julius Lempír ze stanice SVS Ostrov se například zavázal, že bude raziti Leninovo heslo „Učit se, učit se, učit se.“, Tamtéž, Závazek v souvislosti s projednáním dopisu ÚV KSC, 31.8. 1950

Většina schůzí ZO se odehrávala řekněme standartním způsobem – zkritizovala se práce ZO KSČ trestního ústavu Bory, vyzdvihl se nějaký úspěch své ZO, občas mírná sebekritika, návrhy na různé „zlepšováky“ a na závěr se sborově zapěla Píseň práce. Vyskytly se však i mnohem zajímavější výstupy. Například ZO věznice Praha XIV se snažila objektivně zhodnotit náročnou situaci SVS v boji s třídním nepřítelem za mřížemi: „Vzhledem k povaze školených, rafinovaných vězňů jsou na SVS kladeny mimořádné nadlidské požadavky. V důsledku nedostatku příslušníků SVS a přetíženosti ve službě (i 16 hodin denně), nemá ani čas (dozorce – poznámka autora) přečíst si noviny a je neustále ovlivňován řeči politických vězňů.“¹⁷⁶ Dále místní ZO kritizovala nepoměr mezi stoupajícím počtem trestanců a množstvím příslušníků SVS, s tím spojený neúčinný nábor do SVS, mj. i proto, že veřejnost má mnohem větší zájem o působení u SNB.¹⁷⁷

Na samotných Borech se situace poměrně dramaticky změnila. Místní vedení ZO KSČ, tedy stejní lidé, kteří pomohli odhalit tamní „vzpouř“, za což se bezprostředně dočkali pochvaly a povýšení, se najednou dostali pod palbu kritiky od nejvyššího stranického vedení. Už před vznikem dopisu ÚV KSČ, na první schůzi ZO SVS Plzeň – Bory, přítomný zástupce krajského sekretariátu Touš důrazně vyzýval k provedení sebekritiky, k jejímuž provedení nakonec svolil vždy politicky myslící Václav Ladman.¹⁷⁸ Vyřčení sebekritiky borské ZO v rámci členské schůze KSČ pak zhodnotil jeden z účastníků pro velitele SVS Milana Klosse následovně: „Celý případ působil velmi hluboko na všechny funkcionáře strany, zejména na ty, kteří měli být předmětem útoku.¹⁷⁹ Všichni jsou duševně velmi přepracovaní, zejména št. kpt. Šafarčík a št. stržm. Ladman. Měl jsem dojem, že celé jednání KSČ velmi těžce nesli, domnívali se, že jest to neuznání jejich dosavadní práce a každé sebemenší kritické hodnocení brali jako útok na svoji osobu. Doporučuji, aby oba byli střídavě posláni na dovolenou. Jejich duševní stav vyžaduje bezpodmínečně uklidnění.“¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ Tamtéž, Usnesení ZO KSČ věznice Praha XIV., 30.8. 1950

¹⁷⁷ Tamtéž

¹⁷⁸ Tamtéž, Zpráva pro velitele SVS z návštěvy výborové schůze KSČ ZO SVS Plzeň – Bory, 18.5. 1950

¹⁷⁹ Myšleno Šafarčíka a spol., kteří měli být dle konstrukce procesu zlikvidováni během vzpoury.

¹⁸⁰ Národní archiv, fond SVS, nezpracované, Zpráva pro velitele SVS, 3.6. 1950

V době projednání dopisu ÚV KSČ borskou ZO v polovině srpna 1950 emoce již pravděpodobně vychladly. Přešlo se k praktickým návrhům, jak zlepšit chod věznice a přilehlých TPT a jak se vypořádat s palčivým problémem zefektivnění náboru do SVS. Jistý Zaoral by zapojil formu soutěžení-o nejlepšího velitele TPT, velitele oddělení, řidiče atd. V rámci získávání nových členů SVS padl návrh, že každá desítka získá v následujících dvou měsících tři nové příslušníky. ZO Bory si též dala za cíl sblížení se s ZO plzeňské plynárny, která byla vybrána Okresním výborem strany jako patronátní závod nad borským oddílem SVS. Jediný vypjatější bod schůze představovalo mírné rozhořčení nad přeložením místních dozorců do vzdálené Opavy a zároveň nad příchodem spousty nových na Bory.¹⁸¹ Zmíněné přesuny zmiňoval po letech jako důsledky kádrových opatření, které přímo souvisely s borským případem, i tehdejší velitel věznice Šafarčík.¹⁸²

Klíčovou novinkou pro SVS se stala realizace výzvy z dopisu ÚV KSČ, přidělení patronátních závodů k jednotlivým oddílům SVS. Pro Bory tuto funkci plnila ZO KSČ Plynárna Plzeň, například pro krajskou soudní věznici v Českých Budějovicích tiskárna Hardtmuth.¹⁸³ Zapojení nejvyšších stranických orgánů do kampaně okolo SVS, znamenalo dle autora práce, klíčovou změnu pro SVS. Kontrola nad sborem už neprobíhala jen ze strany Ministerstva spravedlnosti, od 1.září 1952 pak Ministerstva národní bezpečnosti. Od dopisu ÚV KSČ se SVS ocitl pod drobnohledem stranických organizací, ať se jednalo o okresní a krajské národní výbory, nebo ZO KSČ při průmyslových závodech. K tomu nutno připočíst apel na vzájemnou kontrolu mezi dozorcí. Vládnoucí režim tak mohl v členech SVS vyvolat dojem, že každý jejich krok je bedlivě sledován, a proto žádné jejich pochybení nemůže zůstat nepovšimnuto a následně neujde přísnému potrestání. Tady lze vidět zásadní klíč k definitivní proměně SVS ve spolehlivého, a především plně loajálního reprezentanta komunistických ozbrojených složek. Nový vývoj v kampani po procesu zhodnotil ve své zprávě náměstek ministra spravedlnosti Kroupa takto: „V druhé polovině června rozhodlo ÚV o zaslání jednotného dopisu všem ZO u oddílů SVS. 21. června se konala porada zástupců velitelů oddílů pro politickou práci a osvětových instruktorů, kde byly dány podrobné směrnice, jak má být probírán. Porada

---

¹⁸¹ Tamtéž, Zápis členské schůze ZO KSČ při trestním ústavu Plzeň – Bory, 16.8. 1950

¹⁸² Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Vyjádření k objasnění případu Petelík a spol. Františka Šafarčíka, 11.7. 1956

¹⁸³ Národní archiv, fond SVS, nezpracováno, Přehled patronátních závodů nad oddíly SVS, nedatováno

znamenal značný krok ke zlepšení činnosti Závodních organizací, poprvé bylo řečeno, jak mají pomáhat v chodu služby. Během července a srpna dopis ve většině ZO probrán. Tím, že dopis šel stranickou cestou, bylo zajištěno i jeho prodiskutování v předsednictvech krajských a okresních výborů KSČ.¹⁸⁴ Náboroví referenti u krajských sekretariátů KSČ, jak stálo dále v hodnotící zprávě, pomohli zlepšit nábor nových příslušníků. Okresní a krajští instruktoři a patronátní závody pak prý představují záruku pečlivého provedení prověrky členů a kandidátů stany v SVS.¹⁸⁵ Autorova slova z předešlého odstavce nepřímou potvrzuje závěrečná věta elaborátu: „Další kladná stránka případu spočívá ve velikém zájmu strany o SVS a zvýšení politické aktivity členů a funkcionářů strany v SVS.“¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ Tamtéž, Věc: Borský případ, 10.9. 1950

¹⁸⁵ Tamtéž

¹⁸⁶ Tamtéž

10. Dozvuky procesu

Prvním z odsouzených v borském procesu, jenž podal žádost o jeho revizi na Generální prokuraturu v Praze, byl Karel Pražák. V žádosti, poslané z jeho tehdejšího vězení v Leopoldově v červnu 1955, argumentoval za pomoci užití přesné právní terminologie, kterou z pozice bývalého soudce ovládal, z jakých důvodů by se měl případ znovu otevřít. S ním vedený výslech, a to jak během vyšetřování, tak při hlavním líčení, prý neproběhl takovým způsobem, aby se mohl přesně a podrobně vyjádřit k proti němu vzniklým podezřením. Dále mu nebyly sděleny žádné konkrétní skutečnosti, o něž se podezření opírá. Dodnes tak neví, pro jakou trestnou činnost došlo k jeho odsouzení tak, aby odpovídala paragrafu 1 zákona č. 231/1948 Sb.¹⁸⁷ Tento návrh na obnovu trestního řízení krajský soud v Plzni – s argumentem, že odsouzený neuvedl žádné nové skutečnosti nebo důkazy - ještě zamítl.¹⁸⁸ Nicméně, když během roku 1956 přibývaly ze strany odsouzených či jejich příbuzných další žádosti o revizi, věci se konečně dostaly do pohybu. Obecně se v této době politickým vězňům začalo blýskat na lepší časy. Mohla za to první vlna destalinizace v Sovětském svazu. Přehodnocení sovětské politiky se logicky odrazilo i v ostatních státech východního bloku, kde též docházelo k přešetřování některých politických procesů. Ani Československo si nemohlo dovolit zůstat stranou. Došlo tedy k ustavení vyšetřovací komise ÚV KSČ, s úkolem přezkoumat a překontrolovat některé soudní případy od roku 1948 z hlediska výše trestů. V čele komise stanul ministr vnitra Rudolf Barák, fungovat začala 10. ledna 1955.¹⁸⁹ Nutno však upozornit na bezzubost této komise, jež byla plně záměrná, vzhledem k tomu, že v nejužším vedení strany se pohybovali ve velkém množství stále lidé, kteří se sami na výrobě procesů přímo podíleli.

Výše uvedený vývoj vyústil k ustavení kontrolní inspekční skupiny Ministerstva vnitra pod vedením majora Aloise Šlechty, s pověřením prošetřit případ „protistátní organizace ve věznici na Borech Petelík a spol.“¹⁹⁰ Během měsíce června roku 1956 vyslechla většinu žijících aktérů

---

¹⁸⁷ Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Žádost o revizi procesu Generální prokuratury v Praze Karla Pražáka, 7.6. 1955

¹⁸⁸ Tamtéž, Usnesení krajského soudu v Plzni, 9.2. 1956

¹⁸⁹ Macháček, Michal. Gustáv Husák, 2017, s. 302

¹⁹⁰ Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, 17.6. 1956

procesu – odsouzené, vyšetřovatele StB a také tehdejší vedení borské věznice. V závěrečné zprávě Šlechtovy skupiny, která byla odeslána ministru spravedlnosti Škodovi s doporučením obnovy případu včetně všech obviněných, mimo jiné stojí: „ ... při nynějších výsleších shodně uvádějí, že byli odsouzeni na podkladě výpovědi Petelíka, na kterém byla výpověď vynucena při vyšetřování vedoucími pracovníky borské věznice ... výslech Petelíka prováděl osobně mjr. Šafarčík spolu s Evženem Stroinem a mjr. Ladmanem velmi neodpovědným způsobem ... těžkým nedostatkem při vyšetřování Petelíka na krajském velitelství StB v Plzni bylo, že jeho jednotlivé údaje nebyly s ním podrobně probrány a v protokolu konkretizovány, další nedostatek neprovedení konfrontací mezi vězni, kteří rozhodně popírali jakoukoliv účast v ilegální organizaci a zejména mezi Petelíkem a jím označovanými členy ilegální organizace ... tyto vážné nedostatky ve výslechu Petelíka zdůvodňují vyšetřovací pracovníci tím, že celému vyšetřování byli přítomni zástupci Ministerstva spravedlnosti, zejména bývalý velitel SVS Kloss¹⁹¹, kteří trvali na rychlém dokončení případu, aby v krátké době mohl být uskutečněn veřejný proces pro příslušníky SVS ... při vyšetřování na KV StB nebylo proti obviněným použito fyzického násilí a celý případ v nezkreslené podobě byl podstoupen soudu, ovšem bez vyjasnění rozporů v případě ... výše uložených trestů byla do jisté míry ovlivněna i tím, že se jednalo o veřejný proces pro příslušníky SVS, pro které mělo být toto soudní přelíčení výstrahou a poučením.“¹⁹²

Inspekce tedy přiznala určitá pochybení, ke kterým došlo při vedení vyšetřování borského případu. Nicméně jádro procesu ponechala nezměněné. Veškerou vinu pak shodila na vedení borské věznice, potažmo Milana Klosse. Na postupu StB neshledala žádnou vadu, a to i přes výpovědi, které inspekce dostala od odsouzených, svědčící o poněkud jiné realitě.¹⁹³ Justice na doporučení inspekce Ministerstva vnitra každopádně reagovala jen mírným snížením trestů pro odsouzené.¹⁹⁴

---

¹⁹¹ V této době byl velitelem SVS Oldřich Mejdr, a to až do konce roku 1968, Kloss skončil ve funkci 31.1. 1951.

¹⁹² Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, Zpráva o prošetření případu Petelík a spol., 17.6.1956

¹⁹³ Autor se jim věnuje v páté kapitole práce.

¹⁹⁴ Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, 22.12. 1958

V šedesátých letech se dosud žijící¹⁹⁵ odsouzení z „borské vzpoury“ dočkali propuštění díky velké amnestii prezidenta Antonína Novotného z 9. května 1960¹⁹⁶, ke které došlo na počest patnáctiletého výročí osvobození Československa vojsky Rudé armády. Trojice Jan Prokop, Josef Bryks in memoriam a Jaroslav Bumba byla dokonce ve druhé polovině šedesátých let zproštěna obvinění z velezrady. K revizi řízení s bývalými letci a účastníky druhého odboje Prokopem a Bryksem proběhlo hlavní soudní líčení u Krajského soudu v Plzni 28. 11. 1966. Jan Prokop, v té době pracující jako elektromontér, se soudu osobně účastnil. Svědeckou výpověď přišel podat Vlastimil Chrásta, který v inkriminované době sdílel na Borech s Bryksem a Prokopem společnou celu. Chrásta svým svěděním potvrdil, že se na cele nikdy nemluvalo o politickém zvratu, nějaké vzpouře vězňů s dozorci. Petelík prý zásadně nemluvil o politice, pouze jim rád vyprávěl oplzlé vtipy. Chrástovi Petelík připadal jako neseriózní člověk, ostatním na cele radil, ať sním nic nemají. I na základě tohoto svědectví soud rozhodl o zproštění obžaloby Prokopa a Brykse z trestného činu velezrady. Rozsudek zdůvodnil nedostatkem důkazů, jediným důkazem byla Petelíkova výpověď a tu soud označil pro množství rozporů v ní jako nevěrohodnou.¹⁹⁷

Zprošťující verdikt si vyslechl též bývalý dozorce Jaroslav Bumba. Obžaloby z velezrady ho zbavil svým rozsudkem ze dne 7. dubna 1967 Vyšší vojenský soud Příbram. V tomto rozhodnutí se argumentovalo i tím, že „při vyšetřování trestní věci Petelík a spol. bylo použito vyšetřujícími orgány nesprávných metod vyšetřování, které byly v rozporu s tehdy platnými zákonnými předpisy.“¹⁹⁸ Navíc „dozorce Zach neměl možnost v průběhu vyšetřování uvést pravdu (že Bumba o akci nic nevěděl – pozn. autora), neboť vyšetřovateli bylo proti němu použito nesprávných metod, u hlavního přelíčení se už na Zachovu výpověď nebral ohled.“¹⁹⁹ Tento verdikt představoval maximum toho, na co odsouzení v případě „borské vzpoury“ během trvání totalitního režimu dosáhli. Justice poprvé, byť s jistou opatrností, přiznala použití fyzického násilí i ze strany plzeňské StB, což do té doby platilo za tabu. K tomu jistě přispělo i to, že vzduchem se už pomalu linula vůně pražského jara.

---

¹⁹⁵ Josef Bryks zemřel za nevyjasněných okolností v jáchymovských uranových dolech.

¹⁹⁶ ABS, V-1905 Plzeň, Potvrzení amnestie, 9.5. 1960

¹⁹⁷ ABS, V-1905 Plzeň, Protokol o hlavním líčení obžalovaného Jana Prokopa a Josefa Brykse, 28.11. 1966

¹⁹⁸ Tamtéž, Rozsudek jménem Republiky vyššího vojenského soudu Příbram, 7.4. 1967

¹⁹⁹ Tamtéž

Do ostrého kontrastu oproti šedesátým letům lze postavit výsledky pokusů obětí procesu o přezkoumání rozsudků v sedmdesátých letech. Bývalý dozorce Jaroslav Vránek neuspěl se svým odvoláním u Vyššího vojenského soudu v Příbrami, obžaloba ze sabotáže z roku 1950 zůstala nadále platnou. Soud to odůvodnil za použití stejné terminologie, s jakou operoval v době procesu tehdejší státní soud.²⁰⁰ Když se Kamil Pelich, syn v borské kauze odsouzeného generála Antonína Pelicha, domáhal očištění svého otce ze zločinu neoznámení trestného činu 5.břena 1975 u krajského soudu v Plzni, dopadl obdobně jako před ním Vránek. Požadavek na rehabilitaci již v roce 1962 zemřelého generála, byl zamítnut. Pelich mladší chtěl prosadit jako důkaz o otcově nevině i článek z Rudého práva ze dne 28. 8. 1969, převzatý ze sovětské Izvěstije.²⁰¹ V něm se upozorňovalo na páchané nezákonnosti ze začátku padesátých let, spojené s osobou Josefa Pavla, ministra vnitra během Pražského jara. Mimo jiné i na proces „borské vzpoury“, v rámci kterého se mělo již před hlavním přelíčením rozhodnout o trestech smrti.²⁰² Tento důkaz byl však smeten ze stolu, označen za irelevantní, protože „vyšel v době vadných jevů ve společnosti, tudíž nemohl přispět lepšímu objasnění věci.“ Soud v tom spatřoval pouze snahu poškodit Bezpečnost a justiční orgány, degradovat jejich práci. V rámci zdůvodnění odmítnutí žádosti navíc jasně konstatoval, že ze strany plzeňské StB bylo vše v naprostém pořádku.²⁰³ Tedy návrat zpátky do padesátých let. Stížnost Jiřího Broje, jednoho ze synů popraveného Stanislava Broje, došla také rozhodného zamítnutí, u Broje tedy až do pádu komunistického režimu platila obžaloba z velezrady.

Úplného očištění svého jména se tak oběti vykonstruovaného borského procesu dočkali až na začátku devadesátých let.²⁰⁴ K rehabilitaci Stanislava Broje došlo dokonce až poté, co byl in memoriam vyznamenán prezidentem Václavem Havlem Řádem T. G. Masaryka. Po slavnostním ceremoniálu se Brojův syn Jiří zeptal tehdejšího premiéra federální vlády Jana

---

²⁰⁰ Tamtéž, Vyšší vojenský soud Příbram – projednání návrhu na přezkoumání rozsudku býv. Státního soudu, 9.4. 1974

²⁰¹ Tamtéž, Zamítnutí požadavku na rehabilitaci Antonína Pelicha u krajského soudu v Plzni, 5.3. 1975

²⁰² Rudé právo, Závažné odhalení o činnosti bývalého ministra Josefa Pavla, 28.8. 1969

²⁰³ ABS, V-1905 Plzeň, Zamítnutí požadavku na rehabilitaci Antonína Pelicha u krajského soudu v Plzni, 5.3. 1975

²⁰⁴ 12. prosince 1990 vyšším vojenským soudem v Příbrami rehabilitováni René Černý, Josef Tenk, Václav Zach, Čeněk Petelík. 7. srpna 1990 krajským soudem v Plzni Stanislav Broj, Karel Pražák a Bohuslav Deči, Josef Bryks 22.11. 1993, Národní archiv, fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované, rehabilitace Petelíka atd.

Stráského: „Jakým právem byl můj otec vyznamenán, když zemřel jako lump na šibenici a dodnes nebyl rehabilitován“²⁰⁵

Po zmapování dalších osudů borského procesu není marné se krátce ohlédnout po bezprostředním údělu místa celé události, tedy věznice Plzeň – Bory. Něco málo přes dva roky od soudního procesu tam vykonali kontrolní prohlídku státní prokurátor Bohuslav Ziegler a prokurátor Střída v doprovodu krajského velitele SVS Václava Ladmana.²⁰⁶ Ano, tohoto bývalého osvětáře, který pomohl „odhalit“ protistátní skupinu na Borech. Agilní Ladman během dvou let učinil obdivuhodný kariérní postup. Inspekce dopadla nadmíru uspokojivým způsobem. V hlášení se objevilo, že „celkový stav vězeňského ústavu je velmi dobrý, kázeň vězňů příkladná, pořádek a čistota věznice vzorná.“²⁰⁷ Ve zprávě stála též poznámka o přemístění více než 300 trvale nemocných trestanců z Valdic. Charakter ústavu tak prý nabývá ráz vězeňské nemocnice.²⁰⁸ To znamenalo zajímavou transformaci oproti ještě nedávné podobě plzeňských Borů jako místu věznění nejexponovanějších politických vězňů. Tuto úlohu přebírali již spíše jiné „kriminály“, především už v práci dříve zmíněný Leopoldov. Z hlášení lze též vyvodit, že už dva roky po procesu byly Bory zcela „znormalizované“.

---

²⁰⁵ Blažek Petr a Kubásek Michal. „Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi“ sedlák a politik Stanislav Broj, In: Blažek Petr a Kubásek Michal (eds.). Kolektivizace venkova v Československu 1948–1960 a středoevropské souvislosti, 2008, s.177

²⁰⁶ Národní archiv, fond SVS, nezpracované, Zpráva o prohlídce vězeňského ústavu Plzeň-Bory, 25.6. 1952

²⁰⁷ Tamtéž

²⁰⁸ Tamtéž

Závěr

Lze jednoznačně potvrdit, že komunistický režim, konkrétně špičky Ministerstva spravedlnosti, pod které SVS spadal, vzhledem k množícím se případům spolupráce dozorců s politickými vězni, se rozhodly uspořádat pro příslušníky SVS exemplární proces. Poúnorové čistky ani nový zákon týkající se přímo SVS, tedy nástroje režimu umožňující mu provádět rozsáhlé změny ve sboru, nebyly shledány jako dostačující. I přes členství většiny členů SVS v komunistické straně. To, že se proces realizoval zrovna ve věznici v Plzni na Borech a ne v jiném trestním ústavu, byla podle všeho čistě záležitost specifického souběhu okolností. Agilní operativní pracovník Stroin, který mimořádně rychle dokázal získat síť spolupracovníků mezi trestanci na Borech, a dozorce Petelík udržující, z důvodů snad i určitých sympatií, nadstandardní kontakt s politickými vězni, o čemž neprozřetelně kdekomu na počkání vyprávěl a stal se tak ideální hlavní tváří „protistátní skupiny“, patřili k nejzásadnějším prvkům této pohotově zkonstruované skládačky.

Hlavními realizátory procesu a následné kampaně se stali náměstek Ministerstva spravedlnosti Karel Klos a velitel SVS Milan Kloss. Primární cíl celé akce spočíval v tom, odradit příslušníky SVS od sebemenší spolupráce s politickými vězni a naopak vštípit dozorcům co největší tvrdost v přístupu k nim. Během vyšetřování plzeňským velitelstvím StB byl vyvíjen, především ze strany Milana Klosse, soustavný tlak na co nejrychlejší dokončení případu a následné vyhotovení trestního oznámení. K splnění i na tehdejší dobu šibeničních termínů (výsledky podezřelých započaly 19. dubna 1950 a již 12. května, tedy po necelém měsíci skončilo soudní přelíčení!) si vyšetřovatelé StB vypomáhali fyzickým násilím na vyslýchaných, mučení byli oběti procesu z řad politických vězňů i dozorce na Borech. Tento fakt nebyl v dosud zveřejněných pracích o borské vzpouře vůbec reflektován, zmiňováno je jen použití násilí velitelem borské věznice Šafarčíkem a jeho nejbližšími na osobě Petelíka v rámci tzv. informativního výsledku před příjezdem StB. Finální podoba protistátní skupiny, která měla podle vyšetřovatelů usilovat o provedení vzpoury ve věznici na Borech, sestávala z šesti dozorců a osmi politických vězňů. Za hlavní organizátory byli označeni dozorce Čeněk Petelík a bývalý lidovecký poslanec Stanislav Broj, kteří si vyslechli v rámci zinscenovaného soudního přelíčení, společně s účastníkem druhého odboje majorem René Černým, absolutní tresty. Zakomponování pro vládnoucí režim nebezpečných politických vězňů do skupiny coby

údajných iniciátorů vzpoury, ať už se jednalo o Broje, Brykse, Černého či Pražáka, s vyústěním v jejich, když ne přímo fyzickou likvidaci, tak mnohaletý žalář, patřilo dle autora k vítané přidané hodnotě k primárnímu účelu procesu. Autor se také domnívá, že dozorcí – především Zach, Bumba a Tenk – byli do případu vzpoury zařazeni záměrně, a to na základě vyložené partikulárních zájmů vedení věznice. Patřili totiž do křídla oponentů a kritiků velitele borské věznice Šafarčíka a jeho lidí, kteří je už delší dobu šikanovali. Z provedených výsledků je zřejmé, že již před otevřením této kauzy evidentně panovalo mezi těmito dvěma tábory silné napětí.

Autor může s jistotou potvrdit jednoznačné zacílení procesu na utužení disciplíny v celé SVS, o čemž svědčí účast na přelíčení zástupců všech oddílů z celého Československa, včetně budoucích dozorců ze školy v pražských Řepích. Ti museli následně ústy svých politických pracovníků podat o případu ve svých oddílech SVS podrobnou zprávu. Bezprostředně po jejím podání byla spuštěna lavina rezolucí, a to za celé oddíly i jednotlivé příslušníky. Rezoluce obsahovaly nejen očekávané odsouzení „borské vzpoury“, ale též, v pozitivním duchu, čestné závazky a občas až groteskní sliby kolektivů i jednotlivců k různým způsobům, jak do budoucna hodlají zlepšit výkon služby. Do té doby vše probíhalo pod taktovkou Ministerstva spravedlnosti, potažmo vedení SVS. Nejvyšší vedení KSČ ale nepovažovalo výstupy z této kampaně za dostatečné a přálo si dovést ji k podstatně účinnějším, „trvale udržitelným“ výsledkům. Sekretariát ÚV KSČ proto vydal oficiální dopis pro všechny závodní organizace strany ve Sboru vězeňské stráže. Dopis museli následně všechny ZO KSČ projednat a vyvodit z něj patřičné důsledky. Mimo jiné se v něm kladl důraz na nezbytnost většího sepětí SVS s dělnickou třídou, což se v praxi promítlo v přidělení patronátních závodů k jednotlivým oddílům SVS. Takto zavedená faktická kontrola činnosti SVS ze strany příslušných ZO KSČ při průmyslových závodech a dalších stranických organizací znamenala další výrazný krok vládnoucího režimu k transformaci SVS do podoby ozbrojené složky, jež má za povinnost chránit bezpečnost státu a jeho občanů před třídním nepřítelem, který jím nepřestává být ani za mřížemi své cely. To má být hlavní příspěvek SVS k budování socialistických „světých zítřků“.

Ideologicky politická kampaň během procesu a po něm nesla podobné prvky jako kampaň k případu Milada Horáková a spol., s tím podstatným rozdílem, že se všechny její prvky soustředily pouze na uzavřený okruh kolem SVS a nikoli na širokou veřejnost. Autor došel studiem archivních materiálů k zjištění naprosté absence jakékoli medializace případu „borské vzpoury“. Jedním z důvodů, který zaznívá i v jiných pracích, mohla být strategie režimu, aby

se pozornost občanů plně koncentrovala na politicky zásadní proces s Horákovou, který se konal jen pár týdnů po borském procesu. Tedy netříštit pozornost veřejnosti dalšími kauzami. Autor práce ale nabízí vedle tohoto vysvětlení další hypotézu: režim si přál zajistit pro něj nezbytné utužení kázně mezi příslušníky Sboru vězeňské stráže, aniž by medializací tohoto případu riskoval ztrátu důvěry „pracujícího lidu“ v jednu z důležitých bezpečnostních složek státu.

Hlavní účel vykonstruovaného procesu se dle mínění autora podařilo komunistickému režimu splnit. Případy spolupráce dozorců s politickými vězni se přestaly vyskytovat. Jediný známější případ představuje odsouzení k trestu smrti dozorce Jana Horáčka z pankrácké věznice. Rozsudek byl vynesen sice až 27. července 1951, tedy více jak rok po borském procesu, ale Horáček dlel ve vyšetřovací vazbě už od 2. září 1949 a jeho činnost, která mimochodem měla klasické odbojové rysy a vyšetřovatelé si nemuseli nic domýšlet, se tak odehrávala před událostmi na plzeňských Borech.²⁰⁹ U dozorců, jak zaznělo z úst mnoha pamětníků komunistických kriminálů, došlo po borských událostech k evidentnímu zvýšení tvrdosti v přístupu k politickým vězňům, mnohdy jistě i ze strachu, aby nenásledovali osud Petelíka a spol. Režim jim k tomu, jak jednoznačně vyplývá z oficiálních instrukcí během kampaně, dával volné pole působnosti, prakticky je vybízel k nekompromisnímu zacházení se svými ideovými odpůrci. Zejména věznice Leopoldov by mohla vydat bezpočet svědectví o krutém zacházení „bachařů“ s „mukly“. Biskup Zela, který prošel během války i nacistickým koncentračním táborem, vysvětlil zvláštní komisi Mezinárodního červeného kříže, která navštívila v roce 1956 věznici Leopoldov, rozdíl mezi podmínkami života vězňů v nacistickém koncentračním táboře a v Leopoldově lapidárním porovnáním: „Možnost společného života na celách je tady lepší než v koncentráku, ale nenávisť a pronásledování bachařů je horší.“²¹⁰

Závěrem možno dodat, že případ údajné borské vzpoury patřil do stejné řady jako další procesy z tzv. zakladatelského období, ať už byly vedeny s kulaky, představiteli církevních řeholí a řádů, bývalými exponenty politické pravice, důstojníky působícími během druhé světové války na Západě nebo třeba i s úspěšnými sportovci. Tedy cílicí na určitým způsobem vymezenou skupinu lidí za účelem ji buďto zlikvidovat nebo alespoň přetvořit ve zcela konformní složku oddanou komunistické straně a myšlenkám socialismu. Rozhodně není na škodu

---

²⁰⁹Více k tématu – Hladík, Ondřej. Dozorce Jan Horáček a „Akce Pankrác“, In: Historická penologie, č.1,2015

²¹⁰ Tajovský, Vít. Člověk musí hořeti, 2009, s. 322

z profylaktických důvodů udržovat a rozvíjet historickou paměť a povědomí o příčinách těchto bludných cest českých novodobých dějin.

Použité prameny a literatura

Prameny

Archiv bezpečnostních složek Praha:

- Vyšetřovací spis V-1905 Plzeň
- Vyšetřovací spis V-2646 MV
- Vyšetřovací spis 310-23-1

Internetové stránky **Post Bellum** dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/data/witness/>

Národní archiv Praha:

- Fond Správa Sboru nápravné výchovy, nezpracované
- Fond Státní soud Praha Or I/V 26/50, nezpracované
- Fond Klosův archiv, inv. č. 181
- Fond ÚV KSČ, Bezpečnostní komise, nezpracované

Rudé Právo – digitalizovaný archiv časopisů AV ČR, ročníky 1950 a 1969. Dostupné z: www.archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo

Společná česko-slovenská digitální knihovna. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/>

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, ročníky 1947, 1948 a 1949

Literatura

- BLAŽEK, Petr, KUBÁLEK, Michal. „*Chtěl jsem mít svobodné zemědělce ve svobodné zemi*“. *Sedlák a politik Stanislav Broj*. In: Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-226-7
- BRENNER, Christiane. *Mezi Východem a Západem*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1399-0
- BURSÍK, Tomáš. *Násilí páchané na politických vězňích na Borech v letech 1948-1952*. In: Paměť a dějiny 4/2008, Praha: ÚSTR, 2008
- DOLEŽAL, Miloš. *Jako bychom dnes zemřít měli*. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov, 2012. ISBN 978-80-7415-066-1
- HLADÍK, Ondřej. *Čeněk Petelík – dozorce vězňů a jeho cesta na popraviště*. In: Historická penologie 2/2011. Praha: Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2011
- HLADÍK, Ondřej. *Dozorce Jan Horáček a „Akce Pankrác“*. In: Historická penologie 1/2015. Praha: Kabinet dokumentace a historie VS ČR, 2015
- JOHN, Roman. *Vězeňská stráž v poválečném Československu*. In: Paměť a dějiny 1/2013, Praha: ÚSTR, 2013
- KAPLAN, Karel. *Pět kapitol o únoru*. Brno: Doplněk, 1997. ISBN 80-85765-73-X
- KAPLAN, Karel. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister a Principal, 2008. ISBN 978-80-7364-049-1
- KOURA, Petr, KOUROVÁ, Pavlína. *Žádáme trest smrti!* Praha: ÚSTR, 2008. ISBN 978-80-87211-03-8
- LONDON, Artur. *Doznání*. Praha: Československý spisovatel, 1969. ISBN 22-068-69
- MACHÁČEK, Michal. *Gustáv Husák*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-388-7
- NAVARA, Luděk. *Podivná smrt „prvního Gottwaldova mrtvého“ nebyla nikdy objasněna*. In: idnes.cz 25.2.2008. Dostupné z: www.zpravy.idnes.cz
- NAVARA, Luděk, KASÁČEK Miroslav. *Na útěku – neuvěřitelný příběh Josefa Brykse*. Brno: Host, 2014. ISBN 978-80-7491-258-0

- PLACHÝ, Jiří. *Major René Černý – zapomenutá oběť*. In: *Securitas Imperii* 12/2005, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005. ISBN 80-86621-17-0
- RANDÁK, Jan. *V záři rudého kalicha. Politika dějin a husitská tradice v Československu*. Praha: Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-373-0
- STANĚK, Tomáš. *Retribuční vězni v českých zemích 1945-1955*. Slezské zemské muzeum, 2002. ISBN 80-86224-33-3
- TAJOVSKÝ, Bohumil Vít. *Člověk musí hořeti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-362-3
- TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000. ISBN 80-902885-0-2
- ZEMAN, Kryštof. *„Ledová“ fáze studené války na ostnech Dikobrazu*. Praha, bakalářská práce, 2015.

Seznam zkratk

ABS	Archiv bezpečnostních složek
ČSR	Československá republika
KSC	Komunistická strana Československa
KV	Krajské velitelství
MS	Ministerstvo vnitra
MV	Ministerstvo spravedlnosti
NA	Národní archiv
OSN	Organizace spojených národů
ROH	Revoluční odborové hnutí
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
SVS	Sbor vězeňské stráže
TPT	Trestanecké pracovní tábory
ÚV KSC	Ústřední výbor komunistické strany Československa
ZO	Závodní organizace